

31

DE ÆTERNA
FELICITATE
SANCTORUM
LIBRI QUINTQUE,

AUCTORE

ROB. BELLARMINO

S. R. E. CARDINALI,
OPUSCULUM SECUNDUM.

AGRIÆ,

TYPIS SCHOLÆ EPISCOPALIS

ANNO M. DCC. LXXXI.

1781

NYELV- ÉS IRASMTUDOMÁNYI TUDOMÁNYOS KÖNYVTÁR

1918. ÉVI M. E. T. 1. SZ. 1. KÖT. 1. KÖT.

P R Æ F A T I O.

*A*Nno superiore ad meam præcipue spiri-
ritualem utilitatem conscripsi mihi
ipse Libellum De ascensione mentis in
Deum per scalas rerum creatarum.
Nunc, quoniam placet Deo senilem æta-
tem meam adhuc longius aliquantulum
protrahere, subit animum de cœlesti
patria, ad quam anhelamus omnes filii
Adam, qui hanc vallem mortalitatis ge-
mentes & flentes incolimus, aliquid me-
ditari, & meditationes stylo alligare,
ne pereant. Igitur in Scripturis sanctis,
quæ sunt veluti epistolæ consolatoricæ de
patria cœlesti ad exilium nostrum a Pa-
tre transmissæ, quatuor nomina reperio,
ex quibus utcumque bona illius loci nobis
innotescere possunt. Nomina sunt, Pa-
radisus, Domus, Civitas, Regnum. De
paradiso B. Paulus, Scio, inquit, ho-
minem in Christo ante annos quatuor-
decim, raptum in tertium cælum;
(2. Cor. 22.) & paulo post, raptum
in Paradisum: ubi, ne putaremus eum
de paradiso terrestri loqui, præmisit,
raptum in tertium cælum. De Do-
mo sic ipse Filius Dei loquitur: in do-

P R Æ F A T I O.

mo Patris mei mansiones multæ sunt. (Joan. 14.) *De Civitate Apostolus ad Hebræos, Accessistis, inquit, ad Civitatem Dei viventis, Jerusalem cælestem. (Heb. 12.) De Regno cælorum Dominus ipse apud Matthæum Evangelistam, Beati pauperes Spiritu, inquit, quoniam ipsorum est Regnum cælorum. (Matt. 5.) atque hoc nomine in omni sacra Scriptura nullum est frequentius. Paradisus vocatur locus Sanctorum in cælo, quoniam locus est amœnissimus, & deliciis affluens. Sed quoniam potuissent homines existimare, Paradisum esse hortulum, in angulo domus positum, qui paucissimos homines caperet; addidit Spiritus in Scripturis nomen Domus: quia domus regia palatium ingens esse solet: ubi præter hortum sint etiam aulæ, triclinia, cubicula, & alia id genus multa. Sed quoniam domus, quantumvis magna, non multos homines capere potest; ne putaremus, paucissimos omnino fore qui ad vitam æternam pertineant, addit Scriptura nomen Civitatis, quæ multos hortos, & multa palatia capiet. Sed quoniam de Beatorum numero*

scrip-

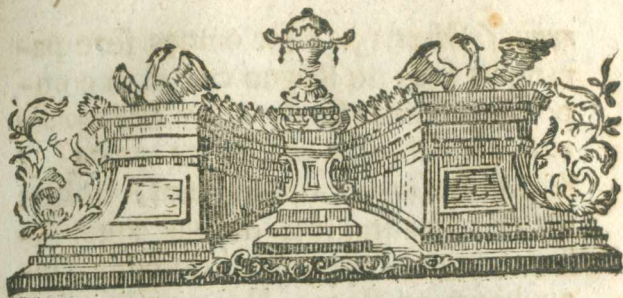
scripsit S. Joannes in Apocalypsi, Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat: (Apoc. 7.) & nulla est civitas, quæ turbam innumerabilem complecti in sinu suo possit; Scriptura Sancta vocabulum Regni, & Regni cælorum adjunxit, quo loco nullus est in rerum universitate capacior.

Sed rursus, quoniam in amplissimo Regno multi sunt homines, qui plurimos ejusdem Regni incolas nunquam vident, nec nomina eorum tenent, neque sciunt an unquam fuerint in rerum natura; & certum est beatos homines omnes ab omnibus videri, & sciri, & inter se familiariter versari, amicos & proximos: ideo Scriptura non contenta nomine Regni, addit nomen Civitatis, ut intelligeremus, incolas ejus Regni, quamvis spatiosissimi & maximi, esse vere cives Sanctorum, & inter se ita conjunctos & familiares, ut sunt cives unius exiguæ civitatis. Ac ut præterea sciremus, felices illos homines non solum esse cives Sanctorum, sed etiam domesticos Dei, imo etiam filios Dei, ideo Spiritus Sanctus, quam appellaverat Civitatem, ap-

P R Æ F A T I O.

pellavit etiam domum. Denique quia Beati omnes iisdem in cælis deliciis fruuntur, ideo locum illum Paradisum nominavit.

Itaque quatuor illæ voces, Regnum, Civitas, Domus, Paradisus, rem unam atque eandem significant; & Paradisus ille tam est amplus, ut Domus, Civitas & Regnum vere dici possit. Ergo de hoc felicissimo loco primum sub nomine Regni, tum sub nomine Civitatis, deinde sub nomine Domus, denique sub nomine Paradisi, ipso Deo bene juvante, meditari in cubiculo cordis, & quæ Deus ipse suggerere dignabitur, litteris mandare proposui. Addam sub finem operis sex alia nomina, non locorum, sed rerum, ex parabolis Domini, videlicet, Thesaurum absconditum in agro, Margaritam pretiosam, Denarium diurnum, Gaudium Domini, Cœnam magnam, Nuptias, & alia duo ex Apostolo, Bravium & Coronam. Sic erunt in univèrsum Considerationes duodecim de nominibus duodecim, quibus in Scripturis sanctis felicitas Sanctorum æterna describitur.

DE ÆTERNA
FELICITATE
SANCTORUM

Subnomine Regni Dei.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

De amplitudine Regni Dei.

DOCTRINA de Regno cælorum
quanti momenti sit, vel ex eo
cognosci potest, quod Magister
cælestis Christus conciones suas a
verbis illis inchoavit: *Pœnitentiam
agite, appropinquavit enim Regnum cælo-*

rum. (*Matt. 3.*) Et omnes fere parabolas suas de Regno cælorum composuit, dicens : *Simile factum est Regnum cælorum.* (*Matt. 13.18.20. 21. 22. 25.*) & post Resurrectionem suam, in illis ultimis quadraginta diebus ante Ascensionem, apparens discipulis, loquebatur de Regno Dei, ut Sanctus Lucas in Actis Apostolorum testatur. Itaque initium, & progressio, & consummatio sermonum Christi, Regnum cælorum fuit. (*Actor. 1.*) Nos tamen hoc loco non omnia, quæ de Regno cælorum disputari possunt, explicare aggredimur; sed ea solum, quæ ad locum & statum Beatorum pertinent, atque illud in primis. cur locus & status Beatorum Regnum cælorum in sacris litteris nominetur.

Habitatio Sanctorum multis de causis Regnum cælorum dicitur. Primum, quia regio est amplissima, & multo amplior, quam humanæ cogitationis angustiae capere possint. Orbis terræ, qui veluti punctum est, si comparetur ad supremum cælum, multa & magna Regna complectitur,

ut

ut vix numerari queant: quantum igitur erit Regnum illud, quod est unicum, & per totam cæli cælorum latitudinem spatiaque diffunditur? Neque solum continet Regnum Dei supercælestem regionem; sed omnem rerum hanc universitatem. Est enim supercælestis regio, quæ proprie Regnum cælorum dicitur, prima quasi provincia Regni Dei, in qua primarii Principes resident, qui sunt omnes filii Dei. Secunda provincia dici potest ætherea, in qua stellæ morantur: quæ stellæ, quamvis in se animatæ non sint, tamen sic ad nutum Creatoris obediunt, ut viventes & animatæ dici possint, juxta illud Ecclesiasticum: *Regem, cui omnia vivunt, venite adoremus.* Tertia provincia est aerea, in qua venti nubefque discurrunt, & procellas, pluvias, nives, grandines, tonitrua, fulgura efficiunt, & in qua etiam volucres generum diversorum spatiantur & volant. Quarta provincia est aquea, quæ maria, fontes, flumina, lacufque complectitur, in quibus pisces

procreantur, qui perambulant *semitas maris*... (*Ps. 8.*) Quinta est terrea, quæ quasi æmula cæli, habitatores nobilissimos, sed non beatissimos habet: homines videlicet ratione præditos, sed mortales; qui tamen dominantur bestiis terræ, volucris cæli, & piscibus maris. Postrema est provincia subterranea, quæ quasi Arabia deserta nullos omnino fructus bonos producit, sed spinas solum & tribulos, in qua degunt spiritus reprobis, qui superbia sua hoc meruerunt, ut qui voluerunt esse primi, fierent novissimi; & qui super astra cæli exaltare sedem suam conati sunt, ad imos inferos detruderentur: atque hic locus expectat illos homines, qui tanquam focii dæmoniorum in flagitiis & sceleribus volutati sine vera pœnitentia de hac vita discedunt. Has omnes provincias imperio suo Deus tenet, cui canit Psalmista: *Omnia serviunt tibi.* (*Ps. 118.*) Atque hoc totum vastissimum & maximum Regnum communicabit Deus

cum

cum diligentibus se, ut paulo infra dicemus.

Ergo, anima Christiana, dilata cor tuum, non tenearis angustiis rerum præsentium: quid tantum laboras & fudas, ut particulam mundi hujus obtineas, quæ totum possidere poteris, si volueris? Certe si ad hoc Regnum serio mortales aspirarent, vel de illo attente cogitarent, erubescerent utique bella gerere pro angustiis portuunculis terræ. Offert tibi Deus, o homo, societatem immensi atque æterni Regni sui, & tu pro unius oppiduli defensione vel acquisitione bellum geris, ubi multæ committuntur rapinæ & cædes, & alia peccata innumerabilia, quibus Rex Regum justissime provocatur ad iram. Ubi est prudentia? ubi consilium tuum? Neque hæc dico, quod existimem non licere Christianis pro defensione oppidorum suorum bella gerere: scio enim non solum a Sanctis Patribus, Augustino præsertim viro doctissimo & sanctissimo, (*Epist. 5. ad Marcellinum.*) & Sancto Tho-

ma Scholasticorum Theologorum principe, iusta bella defendi; (*a 22. q. 40.*) sed etiam ab ipso Præcurso-
re Domini, quo inter natos mulie-
rum major non surrexit, dictum esse
militibus, non ut militiam tanquam
illicitam deserant, sed ut stipendiis
suis contenti neminem concutiant,
(*Luc. 3.*) & nemini injuriam faci-
ant; & ego ipse in libris Controver-
siarum iusta bella defendi. (*Lib. 3. De Laicis. cap. 14.*) Non igitur bella
simpliciter reprehendo, sed ad id,
quod perfectius & sæpe utilius est,
adhortor, ad eum plane modum, quo
Sanctus Paulus Corinthiis dicit: *De-
lictum est in vobis, quod judicia habetis
inter vos: quare non magis fraudem pa-
timini?* (*1. Cor. 6.*) & Sanctus Jaco-
bus in Epistola sua: *Unde bella & li-
tes in vobis? nonne ex concupiscentiis
vestris? concupiscitis, & non habetis:
occiditis & zelatis, & non potestis adi-
pisci: litigatis, & belligeratis, & non habetis.*
(*Jac. 4.*) Certe enim qui de Re-
gno cælorum valde sollicitus esset,
non

non facile ad jacturam unius oppiduli moveretur, sed quæreret mediatores, qui sine dispendiis & periculis bellorum litem componerent. Sed pergamus ad cætera.

C A P U T II.

De frequentia Regni Dei.

Dicitur secundo habitatio illa sublimis Regnum cælorum, quoniam multitudinem & diversitatem habitantium tantam continet, quantam nulla domus aut civitas, sed sola Regna majora continere solent. Ibi est, ut Apostolus loquitur in Epistola ad Hebræos, multorum millium Angelorum frequentia, ibi quoque spiritus justorum perfectorum, ad quorum numerum pertinebunt, quotquot ab Abel justo usque ad sæculi consummationem in Domino morientur. (*Hebr. 2.*) Nec solum spiritus justorum hominum post mundi consummationem ibi erunt, sed erunt etiam corpora gloriosa, quæ omnia
&

& singula fulgebunt sic ut sol in Regno Patris eorum, ut Dominus loquitur apud Matthæum. Et quidem quod attinet ad Angelorum diversitatem, vix aliud nobis peregrinantibus in terra scire licet præter nomina. (*Matt. 13.*) Scimus enim alios vocari Seraphim, ex visione Isaiaë prophetæ; alios Cherubim, ex prophetia Ezechielis: (*Eze. 6.*) alios Thronos, alios Dominationes, alios Principatus, alios Potestates, (*Ezech. 28.*) ex Apostolo ad Colossenses, item alios Virtutes, (*Coloss. 1.*) ex eodem Apostolo ad Ephesios: alios Archangelos: (*Eph. 1.*) ex eodem Apostolo & ex Epistola Apostoli Judæ: alios denique Angelos quorum frequentissima mentio fit in omnibus libris Sacris. (*1. Thess. 4.*) Ex his novem vocabulis constans est Doctorum sententia, colligi, novem esse Ordines Angelorum; quorum singuli Ordines multa millia Angelorum contineant, dicente Daniele: *Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei.* (*Daniel. 7.*)

& Job

& Job concinente: *Numquid est numerus militum ejus? (Job. 25.)*

Et quamvis omnes Angeli sine dubio beatissimi, & omnium virtutum ac donorum divinarum decore mirifice splendeant; tamen illi dicuntur Seraphim, qui charitatis ardore præminent; illi Cherubim, qui scientiæ splendore prælucent; illi Throni sive Sedes, qui tranquillitate contemplationis ineffabili gaudent; illi Dominationes, qui ut summi Imperatoris administri, mundo inferiori dominantur; illi Virtutes, qui omnipotentis Domini jussu signa & prodigia patrant; illi Potestates, qui super aereas potestates spirituum immundorum imperium obtinent; illi Principatus, qui Regibus ac Principibus mundi præfunt; illi Archangeli, qui Prælati Ecclesiæ adhibiti sunt adjutores; illi denique Angeli, qui singulorum hominum, dum in terris vivunt, custodiam curamque suscipiunt. Nec solum ista significantur variis nominibus Angelorum; sed præterea nomina illa sunt quasi insignia.

vel

vel imagines, aut specula magnitudinis Dei: siquidem Seraphim ardore suo, quasi vexillo quodam, imagine, aut speculo, repræsentant infinitam charitatem Dei, qui solo amore impulsus, Angelos ipsos & homines & reliqua omnia condidit & conservat. Cherubim simili vexillo, imagine aut speculo, referunt infinitam Dei sapientiam, qua omnia in numero, pondere, & mensura constituit. Throni eodem modo, quasi in perfecta imagine demonstrant altissimam illam quietem, qua Deus sedens fruatur, cum immotus omnia movet, & tranquillus omnia disponit & regit. Dominationes similiter omnibus ostendunt, Deum esse, qui vere ac proprie solus rebus omnibus dominatur, cum ei soli liceat res omnes conservare, vel ad nihilum redigere. Virtutes quoque demonstrant omnibus, Deum solum esse, qui facit mirabilia magna solus; quique sibi reservavit uni innovare signa, & multiplicare prodigia. Potestates vero nomine suo præferunt, Deum esse so-
lum

lum potentem absolute & vere: cui nihil sit impossibile, quippe in quo solo vera potentia locum habet. Principatus vexillo suo significant, Deum esse Principem Regum terræ, Regem Regum, & Dominum dominantium: Archangeli Deum esse demonstrant verum & summum Ecclesiarum omnium Præsidem, Angeli denique Deum esse indicant verum Patrem orphanorum; & qui licet Angelos custodes singulis hominibus dederit, tamen ipsum quoque singulis adesse, singulos custodire, singulos protegere. Nam ipse quoque Propheta, qui dixerat, *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis; (Ps. 90.)* idem introducit Deum dicentem: *Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum, & Dominus, qui dixerat, Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est; (Matt. 18.)* idem dixit: *Nonne duo passeris asservæneunt, & unus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro? vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt:*

nolite ergo timere, multis passeribus meliores estis vos. (Matt. 10.) Atque hæc de Angelis pauca novimus: de quibus, si placet, vide Sanctum Bernardum in lib. 5. De consideratione, unde hæc pauca delibavimus.

His vero novem Angelorum Ordinibus, quasi ex altera parte, respondet turba tanta Sanctorum hominum, ut eam numerare nemo possit, ut supra docuimus ex Apocalypsi: (*Apoc. 7.*) quæ turba novem item Ordinibus continetur: nam alii sunt Patriarchæ, alii sunt Prophetæ, alii Apostoli, alii Martyres, alii Confessores, alii Pastores & Doctores, alii Sacerdotes & Levitæ, alii Monachi vel Eremitæ: denique Sanctæ Fæminæ, aut Virgines, aut Viduæ, aut etiam Conjugatæ.

Rogo te nunc, anima Christiana, quanta felicitas erit, cum tantis & talibus conversari? Scribit Sanctus Hieronymus in Epistola ad Paulinum, multos lustrasse provincias, novos adiisse populos, maria transmississe, ut eos, quos ex libris celebres

noverant, coram viderent & audirent. Ad unum Salomonem ob sapientiæ opinionem veniebat Regina Saba de finibus terræ: (3. Reg. 10.) & ad unum Antonium Eremitam, propter famam sanctitatis, undique homines concurrebant; (Lib. 12. Athanasius in ejus Vita.) ipsi etiam Imperatores amicitiam ejus ambiabant. Quid igitur erit, tot Angelos, & tot præclaros homines, utique sanctissimos, & simul amicissimos, & felicitatis ejusdem confortes videre & alloqui? Unus Angelus si in decore suo spectandum se præberet in hoc exilio, quis non libenter accurreret? quid igitur erit, uno intuitu Angelos omnes cernere? Et si unus aliquis ex Prophetis, aut Apostolis, aut Ecclesiæ Doctoribus, nunc de cælo descenderet, quanta simul aviditate & attentione audiretur? At in regno illo non unum, sed omnes & singulos Prophetas, & Apostolos, & Doctores videre & audire, & cum eis assidue conversari licebit. Unus sol quantum lærificat

universam terram? quid facient soles innumerabiles, & soles vivi, intelligentes, & jubilantes in Regno Dei? Mihi quidem ita dulciter sapit ista consuetudo cum Angelis & hominibus, quorum nullus est insipiens aut malus, sed omnes optimi & sapientissimi, ut hoc solum magnæ felicitatis instar mihi esse videatur; & propter quod solum libenter carerem oblectamentis omnibus hujus vitæ.

C A P U T III.

De forma vere monarchica Regni Dei.

TERTIA ratio est, quoniam in eo solo loco invenitur perfecta forma regnandi. Siquidem hoc interest inter Regnum & Rempublicam, five Optimatum, five popularis Respublica sit, quod in Regno summa potestas apud unum, in Republica apud multos invenitur. In Regnis autem hominum nunquam est summa potestas apud unum vere & proprie:
pote-

poterit enim fortasse Rex sine con-
 filio vel consensu aliorum jubere ut
 aliquid fiat, sed exequi non poterit,
 nisi subditi velint. Et sæpe etiam
 nec jubere poterit, aut certe non au-
 debit, si multitudo subditorum il-
 lum terreat. Quam multi enim fue-
 runt magni Reges aut Imperatores,
 quos exercitus destituit, aut etiam
 interemit? plenæ sunt historiæ exem-
 plis. Inanis igitur est summa pote-
 stas in Regibus mortalibus, qui nisi
 subditi velint, nihil unquam effici-
 ent. Potestas autem Dei, qui Rex
 magnus vere dicitur & est, a nullo
 dependet, nisi a sua ipsius voluntate;
 quæ cum sit omnipotens, nullus ei
 resistere potest, neque eget militibus
 aut armis, aut re aliqua extra se.
 Quod si utitur ministris Angelis
 vel hominibus, aut etiam rebus sen-
 su carentibus & inanimis, id facit
 quia vult, non quia non potest sine
 illis omnia quæcunque voluerit fa-
 cere. Nam qui sine ullo comite vel
 ministro cælum & terram, & o-
 mnia, quæ in eis sunt, solo verbo

condidit, & sola voluntate conservat; certe posset etiam omnia solo imperio administrare. Nec solum Deus verissime regnat, quoniam summa potestas apud eum residet, sed etiam quoniam summa regendi ars illius solius est: neque eget Deus ullo senatu, aut consiliariis ullis. *Quis inquit Beatus Paulus: cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit? (Rom. II.) & ante eum Isaias Propheta: Quis adjuvit, inquit, Spiritum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit, & ostendit illi? cum quo iniit consilium, & instruxit eum & docuit eum semitam justitiæ, & erudivit eum scientiam, & viam prudentiæ ostendit illi? (Isai. 40.)* Itaque Monarchia, quæ optima forma regiminis est, non solum apud Deum invenitur, sed apud illum solum vera atque perfecta reperitur. Is enim non solum terribilis est super omnes Reges terræ, ut dicitur in Psalmis, sed etiam est Rex magnus super omnes Deos, (Ps. 75.) ut dicitur in alio Psalmo. Si quidem alii sunt dii falsi, qui potius dæmo-

dæmonia dici deberent, (*Ps. 94.*)
 juxta illud Prophetæ: *Dii Gentium*
dæmonia. (*Psal. 95.*) Alii sunt dii
 per participatum, ut Reges terræ,
 & Angeli cælorum, juxta illud: *Ego*
dixi, Dii estis, & filii Excelsi omnes.
 (*Ps. 81.*) Sed istos omnes deos im-
 perio suo subjectos habet Deus ille,
 qui regnat in cælis; proinde solus il-
 le Rex est verus & magnus: quod
 Nabuchodonosor Rex Babylonis po-
 stequam superbiæ suæ gravissimas
 pænas dedit, agnovit, & verbis illis
 confessus est: *Igitur post finem dierum*
ego Nabuchodonosor oculos meos ad cæ-
lum levavi, & Altissimo benedixi, & vi-
ventem in sempiternum laudavi & glori-
ficavi; quia potestas ejus potestas sem-
piterna, & regnum ejus in generatio-
nem & generationem; & omnes habita-
tores terræ apud eum in nihilum reputati
sunt: juxta voluntaten enim suam facit
tam in virtutibus cæli, quam in habita-
toribus terræ, & non est qui resistat ma-
nui ejus, & dicat ei, Quare fecisti?
Nunc igitur ego Nabuchodonosor laudo,
& magnifico, & glorifico Regem cæli,

quia omnia opera ejus vera, & vice ejus judicia, & gradientes in superbia potest humiliare. Hæc ille, qui omnibus exemplo esse potest, ut humilientur sub potenti manu Dei, ut Sanctus Petrus admonet; & magis delectentur fervire Regi Regum, ut ejus beneficentiam mereantur, quam ejus voluntati superbo corde resistere, unde manum ejus gravissimam experiri cogantur. (1. Pet. 5.)

C A P U T IV.

Quod omnes Beati sint Reges.

QUarta ratio, cur locus & status Beatorum Regnum cœlorum dicatur, eaque potissima est, quoniam omnes Beati in cœlo Reges sunt, & omnes regię conditiones aptissime in illos conveniunt. Quamvis enim Sancti omnes in cœlo serviant Deo, ut dicitur in Apocalypsi, tamen simul etiam regnant: (Apoc. 22.) nam in eodem libro, & capite eodem, ubi dicitur, *Servi ejus servient illi;*

illi; paulo post dicitur: *Et regnabunt in secula seculorum.* Nec solum Beati omnes simul fervient & regnabunt, sed etiam simul servi & filii dici poterunt. Sic enim loquitur Deus in Apocalypsi: *Qui vicerit, possidebit hæc, & ero illi Deus & ille erit mihi filius.* (Apoc. 21.) Quare sicut possunt iidem servi esse & filii, sic possunt servi esse & Reges: servi enim sunt, quoniam a Deo creati sunt & illi debent obedientiam, a quo accipiunt esse & vivere, & omnia: neque aliquid creatum excipit David, cum ait, *Omnia serviunt tibi.* (Ps. 117.) simul tamen possunt esse filii Dei, qui ex Deo renati sunt per aquam & Spiritum Sanctum, & simul Reges esse possunt, quibus regia dignitas ab ipso Regum Rege communicatur; (Joan. 3.) qui propterea in eadem Apocalypsi dicitur, *Rex Regum, & Dominus dominantium.* (Apoc. 19.)

Dicet aliquis fortasse non esse difficile aliquem simul esse Regem terræ, & servum Dei; ad quem modum dicitur in Psalmo: *Et nunc Reges intelligite;*

erudimini qui iudicatis terram: servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore: (Ps. 2.) At Regem esse Regni cælorum, & servum esse Regis cælorum quis capiat aut credat? & tamen ita est, & capit hoc credit & fides. Iusti ergo in Regno Patris eorum erunt etiam ipsi Reges Regni cælorum; quoniam participes erunt Regiæ illius dignitatis, & potestatis, & opum, ac reliquorum bonorum, quæ sunt in Regno cælorum. Id quod in tribus præcipue locis Scripturarum sanctarum Spiritus Sanctus manifeste pronuntiat. Unus locus est in Evangelio Sancti Matthæi: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est Regnum cælorum. (Matth. 5.)* Alter in eodem Evangelio: *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum a constitutione mundi. (Matt. 25.)* Tertius in Apocalypsi: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno ejus. (Apo. 3.)* Quid manifestius dici potest? Habemus Regnum cælorum promissum, habemus in die iudicii possessionem Regni

gni ejusdem assignandam, habemus sessionem in throno Regio Filii Dei, & Patris ejus, Regis æterni: quid hoc est aliud, nisi participatio ejusdem Regni cælorum, quod ab æternitate possidet Deus? Adde testimonium Beati Pauli: *Si sustinebimus, inquit, & conregnabimus.* (2. Tim. 2.) & Sancti Joannis in principio Apocalypsis: *Ego Joannes frater vester, & particeps in tribulatione, & Regno* (Apoc. 1.) & Sancti Jacobi in Epistola sua: *Deus inquit elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, & hæredes Regni, quod repromisit Deus diligentibus se,* (Jac. 2.) Neque minuitur Regnum cælorum propterea quod multis ac pene innumerabilibus Angelis & hominibus communicatur: Regnum enim cælorum non est simile Regnis terrarum, quæ non patiuntur consortem; & si dividantur in partes, dividendo minuuntur, & tandem etiam consumuntur. Non, inquam, ejusmodi est Regnum cælorum, sed totum ab omnibus, & totum a singulis integre possidetur; quomodo idem

sol totus a sing, & totusulis ab omnibus cernitur; & ipse vicissim non minus singulos quam omnes calefacit & illuminat. Quod ipsum facilius intelligetur, cum explicata fuerint bona Regni cælorum. Sed antea explicandæ sunt conditiones sive qualitates, quæ requiruntur in Regibus, ut nemo dubitet, Sanctos atque Beatos in cælo non sine causa vocari Regni cælorum Reges.

Duæ sunt præcipuæ qualitates, quæ necessariæ sunt Regibus, sapientia & justitia. Sed cum sapientia conjungit Scriptura prudentiam & consilium, & omnia illa quæ ad intelligentiam pertinent: cum justitia conjungit misericordiam, clementiam, & reliquas virtutes, quæ voluntatem ornant & perficiunt. Itaque sapientia requiritur, ut Rex sciat; justitia, ut velit subditos bene regere. Ideo Salomon admonitus a Deo initio Regni, ut peteret, quod vellet, postulavit sapientiam, quæ princeps est bonarum qualitatum, quæ requiruntur in Regibus: & placuit Deo
pe-

petitio ejus, ut perspicuum est ex libro tertio Regum, ac per hoc impetravit, quod petiit. Utinam & justitiam postulasset, fortasse non in tot scelera prolapsus esset. (3. Reg. 3.) Rectius David in Psalmo, in quo precatur bona filio suo Salomoni, dicit: *Deus judicium tuum Regi da: & justitiam tuam filio Regis.* (Ps. 17.) ubi videtur prævidisse a Salomone postulandam sapientiam, & ideo postulat illi justitiam & judicium, quæ sine sapientia esse non possunt, cum sapientia sine justitia esse possit, saltem aliqualis & imperfecta. Liber quoque Sapientiæ, qui proprie ad Reges instituendos scriptus est, sic inquit: *Diligite justitiam, qui judicatis terram,* (Sap. 1.) & incipit a justitia, quoniam non solum est per se necessaria Regibus, sed etiam est dispositio ad sapientiam: subjungit enim paulo post: *Quoniam in malevolam animam non introibit sapientia.* Denique, ut alia multa præteream, Jeremias prædicens virtutes Christi Regis æterni,

Ecce,

Ecce inquit, dies veniunt, dicit Dominus, & suscitabo David germen justum, & regnabit Rex, & sapiens erit, & faciet judicium & iustitiam in terra (Jer. 23.) Vere igitur sapientia & iustitia dotes sunt, quæ requiruntur in Regibus.

Jam vero quod Beati omnes, qui sunt in cælo, etiamsi fortasse multi illorum fuerint imperiti & rudes in terris, polleant sapientia eximia, & insigni virtute justitiæ, ut merito Reges cujuscunque Regni fieri possent, extra controversiam est. Nullus enim Beatorum est in cælo, qui non videat ipsam Dei essentiam, quæ est prima causa omnium rerum; ac per hoc de fonte sapientiæ increatæ hauriunt sapientiam tantam, quantam nec Salomon, nec ullus mortalis homo unquam habuit, excepto Domino nostro Jesu Christo, qui etiam tempore mortalitatis suæ, Deum videbat, & erant in eo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei. (*Col. 2.*) Porro mensura sapientiæ datur etiam Beatis omnibus

men.

mensura plena justitiæ, ut peccare deinceps neque velint neque possint; sic enim loquitur Sanctus Augustinus in libro de Correptione & gratia: *Prima libertas voluntatis erat, posse non peccare; novissima erit multo major, non posse peccare.* (*De Corrupt. & gratia cap. 12.*) Qui autem peccare non potest, injustus quoque esse non potest: & cum charitas perfecta sit perfecta justitia, ut idem Sanctus Augustinus affirmat in extremo libro De natura & gratia: qui non potest Deum non summo & perfectissimo amore diligere, is non potest etiam non summam perfectamque justitiam possidere. (*Lib. de nat. & gratia c. ult.*) Qui vero Deum summum, & purum, & infinitum bonum vident, certe non possunt ab eo averti, neque possunt illum non ardentissimo amore semper diligere: ex quo efficitur, ut Sancti omnes in cælo perfecte sapientes, & perfecte justii, ac per hoc ad regnandum aptissimi semper existant.

Exurge

Exurge igitur, anima Christiana, & mente, quantum potes, ascende, & cogita, quale bonum sit regnare cum Deo, ac ut nunc alia præteream omnia, contemplationis alis cælos ipsos penetra, & thronum illum sublimem intueri, de quo Salvator dicit: *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & sedi cum Patre meo in throno ejus.* (Apoc. 3.) Quanta enim erit illa gloria, coram infinita multitudine Angelorum collocari animam justam in throno ipso Christi & Dei? & justo Dei judicio prædicari animam illam victricem mundi & mundi rectorum, atque omnium invisibilium potestatum? Et quanta lætitia exultabit eadem anima, cum se viderit defunctam omni periculo & labore, de omnibus hostibus suis felicissime triumphare? Et quid ultra desideret, cum particeps facta erit omnium bonorum Domini sui, usque ad consortium throni & Regni? O quam alacriter pugnant in terris, & quam facile tolerant ad-

versa

versa omnia propter Christum, qui fide viva & spe certa tam sublimes honores conspiciunt oculo mentis in cælo!

C A P U T V.

De bonis Regni Dei.

QUinta ratio illa mihi esse videtur, quia bona Sanctorum in cælis degentium similia quidem videntur esse bonis regnantium super terram: sed tanto majora & clariora sunt, quanto cælum præeminet terris. Itaque Regnum Beatis præparatum non simpliciter Regnum, sed Regnum cælorum dicitur: ut intelligamus, illam esse proportionem bonorum ad bona, quæ est terræ ad cælum, id est, rei angustiæ, humilis, sordidæ, temporariæ, ad amplissimam, celsissimam, & nobilissimam, & quod est omnium maximum, sempiternam. Bona Regni terreni numerari solent, potestas, honor, divitiæ, deliciæ. Potest Rex terre-

nus imperare subditis, & nisi parent, potest illos vinculis, carceribus, exilio, pecuniis, flagellis, morte mulctare. Hinc Reges tremendi populis, & quasi Dii quidam esse censentur. Rursus honorari volunt Reges cultu quodam pene supra hominum naturam: volunt enim de geniculis adorari, nec dignantur sæpe, nisi flexo poplite & submisso in terram vultu loquentes audire; & cum forte per plateas incedunt, volunt obvios quosque de via decedere. Ad hæc ararium amplum & referunt auro & argento requirunt, neque numerant redditus suos per centum aut mille nummos aureos, sed per decies centena millia; & recte, cum non debeant decem & viginti famulos alere, sed magnos exercitus in hostes ducere. Postremo non dignantur consuetis lusionibus animum recreare, sed ad majestatis suæ splendorem pertinere ducunt, ut in conviviiis, in venationibus, theatris multas auri atque argenti libras consumant. Atque hæc

hæc sunt fere bona Principum terrenorum, quæ id in primis commune habent, ut sint omnia brevia & caduca, & cum natali Principum incipiant, cum morte finiuntur; nisi forte aliquando contra accidat, ut diuturnior sit vita quam Regnum. Deinde non sunt pura bona, sed admistam habent potestas infirmitatem, honor ignominiam, divitiæ paupertatem, & gaudia luctus ac mœrores. Potestas Regis illa est, ut pendeat populus a nutu Principis; sed admista est potestati infirmitas, quia pendet Princeps a brachiis & viribus populi. Quid efficiet nutus Principis in civitate capienda vel defendenda, si populus nequeat aut nolit manus conferere? Nec solum pendet nutus Principis a viribus subditorum, sed etiam a muris, a vallo, ab armis, machinis bellicis, a pecunia, quæ nervus belli dici solet. Itaque populus pendet ab una re, nutu videlicet Principis, & uni homini servit: Princeps autem pendet a plurimis tum hominibus, tum re-

bus aliis, & illis omnibus servit.
 Denique potest Rex subditos vinculis, carcere, exilio, flagris, morte mulctare; sed potest etiam Rex (de facto loquor, non de jure) vinciri, carceri mancipari, exilio, vulneribus, morte mulctari. Id verum esse probavit Julius Cæsar, Cæsar, Nero, Galba, Vitellius, Domitianus, Commodus, Heliogabalus, alii sine numero: nec solum isti flagitiosi Principes, sed etiam modestissimi, Alexander Mammææ, Gordianus junior, Pertinax, Tacitus, Numerianus, Probus, Gratianus, Valentinianus secundus: ut omittam Sanctos viros, Sanctum Eduardum Regem Anglorum, Wenceslaum Ducem Bohemorum, Sanctum Sigismundum Regem Burgundiæ, Sanctum Canutum Regem Daniæ, & alios. Veniamus ad honorem: coluntur certe Reges dum præsentibus & in conspectu aliorum sunt: sed in absentia plerumque convitiis lacerantur & irridentur; & in præsentia quoque multi eis adulantur lingua, qui in corde

corde suo eosdem contemnunt atque despiciunt; & si numerus iniri posset laudantium & vituperantium, multo plures invenirentur vituperantes quam laudatores. Vere igitur gloria Regum plerumque minor est quam ignominia : cum præsentēs, qui honorant fastigium, sint pauci; absentes vero plurimi, quorum aliqui fordes avaritiæ notant, alii crudelitatem, alii luxuriam, alii alia vitia carpunt.

Sed fortasse divitiæ Regum puræ sunt, nec admistam habent pauperiem; imo nulli omnino magis egeni ac pauperes Regibus inveniuntur: habent magnos redditus & magnos thesauros, sed habent æs alienum aliquando longe grandius. Et non tam ille pauper est, qui parum habet, quam ille qui multa desiderat, quia multis indiget. Et nonne magnum est paupertatis argumentum, quod ab ipsis etiam pauperibus obolos quasi mendicant, dum vectigalis exigunt minuta ab ementibus, quæ sunt ad victum necessaria?

ria? Neque hæc dico, quasi reprehendere audeam exactiones vectigalium: scio enim, justum esse ut vectigalia & tributa pendantur Regibus, dicente Apostolo in Epistola ad Romanos: *Subditi estote non solum prapter iram, sed etiam propter conscientiam. Ideo enim & tributa præstatis; ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal. (Rom. 13.)* Sed ostendere volui miram conditionem Regum mortalium, qui necesse habent divitiis abundare, & coguntur etiam a pauperibus & egenis earum partem colligere. Quid jam dicemus de commodis & deliciis? Habent certe Reges hortos, pomaria, men-
sas opiparas, venationes, theatra, & alia id genus multa ad animos recreandos aptissima: sed habent etiam plerumque podagras, stomachi & capitis dolores; & quod amarius est, sollicitudines mentis gravissimas, quæ aliquando totas noctes insomnes ducere cogunt, suspiciones,
timo-

timores, angores : si fores cubiculi noctu crepuerunt, prodicionem suspicantur : si nuntiatur multitudo armatorum visa, defectionem timent. Ita gaudia mœroribus admiscentur, & quies sollicitudine interrumpitur : quæ causa fuit, ut non pauci, relictis Regnis, vitam privatam elegerint.

Sed Beatum Joannem Chryso-
stomum audiamus, qui in homilia
quadam ad populum Antiochenum
de sui temporis Imperatoribus ita
loquitur: *Ne diadema respicias, sed
curarum tempestatem: neque purpuram
intuere, sed animam ipsa purpura ma-
gis nigrescentem. Non ita corona ca-
put circumdat, sicut animam sollicitudo.
Nec in satellitum catervam, sed in mo-
lestiarum multitudinem spectes. Nec e-
nim privata domus tot curis plena re-
periri potest, quot regis sunt: mortes
per singulos dies expectatæ: in noctibus
autem, nec dici quidem, potest, quoties
anima profilit, & exilire se putat. Et
hæc quidem in pace: si vero bellum in-
gruat, quid hac vita miserabilius esse*

possit? Quot autem a familiaribus pericula irruunt & subditis? quippe consanguineis cruoribus regium pavimentum semper est plenum. Et si vultis aliqua narrem forsitan agnosceatis; maxime quidem, & antiqua, & nostris facta temporibus. Ille conjugem adulterii suspectam habens, nudam in montibus alligavit, & feris tradidit, jam factam sibi multorum Regum matrem. Qualem illum vitam agere creditis? non enim nisi magno fuisset morbo consumptus, in tantam erupisset ultionem. Hic ipse quidem suum jugulavit filium. Ejus filiorum hic semetipsum interemit a tyranno comprehensus; ille vero nepotem suum regni consortem, quod ipse arripuerat. Hic autem dicitur & fratrem suum peremisse. Alter rursus post hæc venenatis sublatus est medicamentis: & calix fuit ei mors, non poculum: & ejus filio, futurorum timore, cum nihil injuriæ patrasset, oculus erutus fuit. Alius, neque dicere decet, quam miserabiliter vitam finierit. Sequentium autem hic quidam combustus fuit, tanquam miser quidam & infelix, cum equis &

curri-

curribus, & aliis omnibus: vitæ enim ærumnas nemo sermone exprimere posset, quas cum hic insurrexit, pati compulsus est. Hic, vero, qui nunc imperat, nonne postquam diademate coronatus est, in laboribus fuit, in tristitiis, in insidiis? At non talis cœlorum Regia. (Hom. 66. ad populum Antioch.) Hæc ille: qui quam vere dixerit, non talis, cœlorum Regia, quæ nunc dicemus, ostendunt.

Siquidem Reges Regni cœlorum, quales sunt omnes illi, qui cum Deo beati vivunt, potestatem habent sine infirmitate, honorem sine ignominia, divitias sine paupertate, voluptatem sine dolore, de illis enim dicitur in Psalmo, *Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* (Psal. 90.) & in Apocalypsi: *Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra.* (Apoc. 21.) Itaque potestas Regum illorum cœlestium maxima est, infirmitas nulla. Unus Angelus sine exercitu,

sine bombardis, sine gladiis & hastis interfecit uno impetu centum octoginta millia Assyriorum: neque timuit ipse ne forte ab aliquo milite vulneraretur. (*4. Reg. 19.*) Refert Sanctus Gregorius in libro *Dialogorum*, virum quemdam Sanctum cum immineret illi carnifex extenso brachio & nudo gladio, ut eum occideret, exclamasse, Sancte Joanne tene illum, & continuo manum carnificis diriguisse, ut eam nec deponere, nec movere posset. (*Lib. 3. c. 36.*) Itaque Sanctus Joannes de summo cælo audivit vocem clientuli sui, & percussorem ejus tanta celeritate percussit plaga ariditatis, ut prævenerit ictum jam inchoatum. Hæc est potestas Regum cælestium, ut nec distantia loci pene infinita, nec solitudo pauperculi & inermis justi, nec multitudo hostium armatorum impedire potuerit Sanctum Joannem, quo minus supplicem suum a mortis periculo liberaret. Atque exempla ejusmodi sine numero possent adferri. Honor vero Regum illorum cælestium

stium tantus est, ut non solum viri pii, sed etiam impii, & ipsi etiam dæmones illos honorent. Multi sunt enim, qui sanctos homines, dum in terris viverent, despiciabant & conculcabant, quos postea in cælum translatos, præsertim si publico Ecclesiæ decreto inter Sanctos relati sint, venerantur & colunt: & ipsi etiam dæmones, qui viventes in carne sanctos homines tentationibus fatigabant, sæpe etiam Deo permittente flagris & verberibus afficiebant, regnantium postea cum Deo in cælis, sacras reliquias & imagines timent. Quid dicam de divitiis cælestium Regum? magnæ eorum divitiæ sunt, nulla re indigere, cum Deus sit omnia in omnibus. Neque enim dives est, qui multa possidet, sed qui nihil desiderat, cum nulla re indigeat: animus enim dives debet esse, non arca: ut omittam quod cælum & terra, & quidquid in eis est, ad Sanctorum divitias pertinent: (1. Cor. 15.) quid enim non possident qui sunt hæredes

des Dei, cohæredes autem Christi, (Rom. 8.) quem constituit Pater hæredem universorum? (Hebr. 1.)

Restat voluptas, quæ omnino pura & liquida est in Regibus cæli, sine ulla admixtione doloris aut mœroris, jam enim audivimus ex Apocalypsi, absterfurum Deum omnem lacrymam ab oculis eorum, neque ullum futurum amplius dolorem aut luctum, (*Apoc. 21.*) Sed de voluptate plura dicenda erunt, cum de Paradiso loquemur. Habemus igitur, bona regnantium talia in cælo futura esse Sanctis omnibus, Beatisque communia, ut quæ sunt in terris nullo modo cum illis comparari posse videantur, præsertim cum terrena temporaria sint, cœlestia sempiterna.

C A P U T VI.

Quanti fiant apud homines Regna terrarum; & quanti fieri deberet Regnum cælorum.

JAM vero paulisper attendamus, quanto ardore Regna terrena concupiscantur ab hominibus, quantumvis caduca, exigua, plena timoribus & sollicitudinibus; ut inde colligamus, quanto amore concupiscenda, & quanto ardore quærenda sint Regna cælestia: Regnandi cupiditas sine dubitatione cupiditates omnes humanas facile superat: nam Regnum non est unum singulare bonum, sed est aggregatio bonorum omnium, quæ ab hominibus appetuntur. Ibi sunt potestas, honor, divitiæ, voluptas, ut paulo ante dicebamus: ibi est libertas vivendi pro arbitrio, quæ naturaliter ab omnibus appetitur non solum hominibus, sed etiam bestiis: ibi est excellentia, & quædam quasi divinitas, ob quam Reges in Regno pares nullos habent;

bent; sed omnibus præstant, omnes superant, ab omnibus adorantur. Hinc videlicet Reges, cum aliquid polliceri volunt, nihil majus inveniunt, quam dimidium Regni sui. Sic Assuerus ad Esther: *Quid vis, inquit, quæ est petitio tua? etiam si dimidiam partem Regni petieris, dabitur tibi. (Esth. 5.)* & Herodes ad filiam Herodiadis; *Pete a me, inquit; quod vis, & dabo tibi: & juravit illi, Quia quidquid petieris, dabo tibi, licet dimidium Regni mei. (Mar. 6.)* Hinc fit, ut ad Regna quærenda vel propaganda licere sibi existiment homines omnia jura pervertere; neque aliquid tam sanctum esse, quod non liceat regnandi causa violare. Primus omnium, qui amicos & vicinos sine ulla justa causa bello lacepsivit, Ninus fuit, ut videlicet per fas & nefas Imperium propagaret. (*Just. lib. 1.*) ut ex Justino Sanctus Augustinus refert in libro de civitate Dei. Julius Cæsar ut regnaret, primus patriam oppressit. Maximianus Thrax Alexandrum Imperatorem,

rem, a quo plurimis & maximis beneficiis affectus erat, per milites suos occidit, ut illi succederet in Imperium, (*Lib. 4. de civit. Dei cap. 6.*) Quod idem fecit Philippus Arabs domino suo Gordiano Imperatori, scelere prorsus inaudito. Nec solum regnandi libido contra proximos, & bene meritos, sed etiam contra fratres, nepotes, & ipsum patrem, manus sanguine conjunctorum armavit. Romulus regnandi causa Remum fratrem, & Caracalla Getam fratrem occidit, Athalia nepotes omnes ex filio Ochozia Rege sustulit, ut ipsa regnaret, ut legimus in libro quarto Regum. Ita regnandi cupido non solos viros, sed etiam fœminas accendit ad horrenda patranda facinora. (*4. Reg. II.*) Sinochus Persa Chosroam patrem & Medarsem fratrem interimendos curavit, ut solus ipse regnaret. Quid quod Neronis mater cum accepisset ab Astrologis, filium suum regnaturum, sed matrem interempturum, dixisse fertur: *Interimat, dum impetret,*

ret. Itaque tanti fecit ambitiosa mulier Regnum filii, ut vitam ipsa suam postposuerit Regno filii. Neque solum regnandi amor in iustitiam justam facit, & amorem fratrum, nepotum, parentum superat; sed etiam religionem jurisjurandi (quæ apud omnes gentes sanctissima semper est habita, & hostibus etiam crudelissimis, licet cum vitæ periculo, servanda visa est) regnandi causa violandam esse decernit. Si enim Ciceroni credimus in libro tertio de officiis, Julius Cæsar versus illos Euripidis in ore semper habebat: *Si jusjurandum violandum est, regnandi causa violandum est: in cæteris pietatem colas.* Prætermitto exempla sine numero, quæ omnibus sæculis demonstrarunt, nihil omnino esse, quod ab hominibus pluri aestimetur, quam Regnum: & tamen non solum Reges non diu regnant, sed ipsa etiam Regna omnia brevi funditus interibunt, & Regnum Sanctorum solum manebit in æternum. Audi Danielelem Prophetam cap. secundo:

In diebus, inquit, Regnorum illorum, suscitabit Deus cœli Regnum, quod in æternum non dissipabitur, & Regnum ejus alteri populo non tradetur: comminet autem & consumet universa Regna hæc, & ipsum stabit in æternum. Vaticinium hoc implendum est in consummatione mundi: tunc enim non solum Monarchiæ majores sed etiam parva Regna & magistratus, & potestas temporalium principum omnis evanescet: & Regnum Christi & Sanctorum æternum erit, juxta verbum Angeli Lucæ I. Et Regni ejus non erit finis.

Jam si Regnum breve, & caducum, & quod paucis contingit: & quod aspersum est amaritudinibus plurimis, tam ardentè amatur, quæritur, rebus omnibus antepōnitur & per vulnera & magnam sanguinis effusionem acquiritur; quæ causa est, cur cæleste Regnum tam pauci ament, & tam negligenter quærant? & tamen pro comperto habemus, si Scripturis Sanctis credimus, Regnum illud omni-

bus hominibus patere, & sine vulneribus & sanguinis effusione posse acquiri, & sine ulla comparatione Regnis terrenis omnibus præstare. Si dicerem, contemne Regnum, ut accipias parvum agellum aut vineam, merito rideres aut mirareris: sed cum dicam, vel potius Deus dicat, contemne Regnum vile & exiguum, & quære pretiosum & magnum, quod si velis, cum gratia Dei, quæ non deerit, poteris obtinere; cur non assurgis ad illud desiderandum? Ego certe non capio, quid responderi possit, nisi gloriam Regni terreni oculis nostris patere, & quasi manibus tangi, Regnum cæleste non videri, nec tangi, & vix per fidem utcunque cogitari. Atque hoc quidem verum est: sed si quis velit attente considerare, quantam vim habeat Scripturæ Sanctæ veritas, antiquitas, sinceritas, gravitas, & quam in hac parte eadem Scriptura Sancta perspicue dilucideque loquatur; & quanta testimonium nubes illam multis jam sæculis confirmaverit, non solum miraculis,
sed

sed etiam sanguine, profecto non poterit non clamare: *Testimonia tua, Domine, credibilia facta sunt nimis. (Ps. 93.)* Quare non obscuritas fidei causa est, cur ad quærendum Regnum illud cæleste non accendamus, sed quod occupati rebus exterioribus, & mole consuetudinis prægravati, non captamus spatium cogitandi & meditandi quid nobis expediat: & juxta consilium Domini non intramus cubiculum cordis, & clauso ostio non attentissime Deum rogamus, ut in tanto negotio nobis adsit. (*Matth. 6.*) Profecto enim si sepositis aliquando minoribus curis, serio cogitaremus quid sit Regnum cælorum, & quam facile & certo possit acquiri, & quanto intervallo distent a temporalibus sempiterna, a minimis maxima, a levissimis gravissima, denique a Regnis terrenis Regna cælestia; sine dubio tantus contemptus temporalium sedium, & coronarum, & sceptrorum, & contra tantus ardor cælestium in nobis oriretur, ut non solum non difficile, sed etiam facillimum nobis fie-

ret, dare operam totis viribus in quærendo & comparando Regno Dei; ad quod, tanquam ad verum & ultimum nostrum finem, ab optimo Creatore conditi sumus.

C A P U T VII.

Quæ sit prima semita ad Regnum Dei.

Illud igitur nunc quæramus, quid facto opus sit, ut ad optatissimum & felicissimum Regnum cæleste perveniamus. Sed non multum in hac parte laborandum erit: siquidem Rex ipse cælorum ad nos docendos descendit in terras, & Magister ac Dux noster effectus, quatuor optimas & tutissimas semitas nobis ostendit. Prima illa est. *Quærite primum Regnum Dei, & iustitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis.* (*Matth. 6.*) Doctrina moralis a fine inchoanda est: finis noster Regnum Dei est, quod idem Regnum nostrum erit, si per semitas Ducis nostri ambulantes illuc per-

perveniamus. Porro justitia Regni Dei quasi scopus est, ad quem collimare debemus, si præmium Regni cælestis optamus. Ut enim recte docet Joannes Cassianus in prima sua Collatione, aliud est finis, aliud est scopus: scopus est signum, ad quod diriguntur sagittæ: finis est præmium, quod accipiunt, qui signum illud certius attigerunt. (*Collat. I. cap. 2.*) Scopus actionum nostrarum a Deo propositus, justitia est; præmium scopum attingentium, Regnum cælorum est. Sed justitia Regni Dei non est justitia Scribarum & Pharisæorum, quæ in externa præceptorum observatione posita erat: nec justitia Philosophorum, quæ lumen rationis humanæ per peccatum corruptæ non transcendebat: sed est justitia Evangelica, quæ docet Deum diligere ex toto corde ex tota anima, & ex totis viribus; & proximum quemcunque, etiam inimicum, diligere sicut se ipsum. (*Matth. 22.*) De hoc scopo & fine dicit Sanctus Paulus: *Ha-*

betis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam. (Rom 6.) Hoc igitur est quod Dux noster nos admonet, ut primum omnium quæramus Regnum Dei, & justitiam ejus; (Matth. 5.) id est, ut primaria nostra cogitatio, summumque desiderium nostrum non feratur in ulla temporalia bona, sed in adipiscendum Regnum cælorum, & in perfectam mandati illius primi & maximi diligentissimam observantiam: quod quia paucissimi faciunt, ideo multi sunt vocati, pauci vero electi. (Matth. 22.) plerique enim ita vivunt, ita se gerunt, ut postrema eorum cogitatio sit: quomodo perveniant ad Regnum cælorum; neque aliud frigidius optent, quam Regnum Dei, & justitiam ejus: quasi Dominus dixisset; Primum quærite Regnum mundi, & veritates ejus, & Regnum Dei adjicietur vobis. At non tam vile est Regnum Dei, ut obtrudi debeat illis, qui adeptionem ejus rebus omnibus postponunt. Si quis autem velit facilem quamdam viam di-

discere ad obtinendam justitiam Regni Dei, quæ ad ipsum Regnum rectissime certissimeque perducit, audiat eundem Magistrum nostrum Christum: *Beati qui esuriunt, & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* (Matth. 5.) Itane Domine, tanta est apud te felicitas inveniendi justitiam, ut eam solum esurire & sitire sufficiat? Beati profecto essent pauperes omnes, si solum esuriendo & sitiendo pecunias, pecuniis ita replerentur, ut saturati nihil ultra requirerent. Sed aliud est esurire, & sitire pecunias, aliud esurire & sitire justitiam, qui enim esuriunt, & sitiunt justitiam, id est, qui sic anxie & avide quærunt justitiam, ut ii qui valde sitiunt aquas, vel esuriunt cibos, profecto de illa semper cogitant, ad illam suspirant, & quod potissimum est, illam a Deo gemitibus inenarrabilibus postulant. Deus autem talia petentes libenter exaudit, atque justitiæ donis ita illos replet, ut satiati eructent verba & facta justitiæ. Non autem tale bo-

num est pecunia, ut qui eam desiderat vel petit a Deo, continuo exaudiatur: multi enim pecuniis abutuntur, justitia vero nemo potest male uti. Denique justitia similis est sapientiæ, de qua Sanctus Jacobus ait: *Si quis indiget sapientia postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat.* (*Jac. i.*) O ineffabilis clementia Domini! qui facilius libentiusque tribuit ea, quæ sunt nobis maxime necessaria, quam nos postulemus aut desideremus. Si quis ergo indiget Sapientia Sanctorum, & si quis pariter indiget dono justitiæ; quæ necessariæ sunt ad Regnum cælorum adipiscendum, postulet a Deo, sicut oportet, ex animo serio, gemitibus inenarrabilibus, & securus accipiet; quia Deus dat omnibus sic petentibus, neque ullum repellit; & non dat avare vel parce, sed affluenter; & non improperat, quasi moleste ferens, si quis frequenter petat. Quid hic dicemus? quis in die judicii excusare poterit ignorantiam vel infirmitatem? Esurias tantum ju-
sti-

stitiam, & petas eam a Deo, fatia-beris ex ea, ut jam non esurias carnis blanditias, nec bonorum lenocinia, nec ulla alia bona terrena; & sic iuste, sobrie, & pie vivēs in hoc sæculo, ut in futuro ad regnum pervenias sempiternum.

C A P U T VIII.

Secunda semita ad Regnum Dei.

ALtera semita justitiæ, quam Dux noster ostendit, illa est: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est Regnum cælorum, (Matt. 5.)* Quo loco non imperatur nobis, ut arcam vel marsupium omnino pecuniis inane reddamus, sed ut cor nostrum affectu & cupiditate rerum externarum penitus evacuemus. Offert nobis Dominus opes immensas, sed non dabit, nisi cordis sinum apertum & vacuum penitus offeramus. *Radix omnium malorum est cupiditas, (1. Timot. 6.)* quæ Græce dicitur φιλαργυρία, id est, amor argenti: radix

omnium bonorum est charitas, quæ duo simul manere non possunt. Ideo nisi quis vere & omnino pauper spiritu efficiatur, ita ut siue magnas siue exiguas opes habeat, illis non afficiatur, & facile distribuatur indigentibus, neque in usum suum convertat, nisi quantum necessitas exigit; non poterit implere justitiam Regni cælorum, ac per hoc nec ipsum cælorum Regnum adipisci poterit. Hæc vera semita est ad vitam æternam; hanc ipse primus ingressus est Christus, qui propter nos egenus factus est, ut nos inopia sua locupletaret: (2. Cor. 8.) & quamvis oculos haberet, tamen Judæ illos credidit, quem furem esse non ignorabat, ut intelligeremus, quam animus ejus liber esset ab amore pecuniæ. (Joan. 12.) Hanc semitam ingressi sunt Apostoli; quibus non difficile fuisset augeri divitiis, & in immensum locupletari, quando signis & prodigiis coruscabant: & linguis omnium gentium loquebantur, & sapientia toti mundo admirabiles erant;

sed

sed qui semel dixerant: *Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te: (Matth. 19.)* & gustaverant dulcedinem libertatis a visco & amore divitiarum; victu & vestitu contenti, magnum quæstum existimabant pietatem & justitiam Regni Dei. (*1. Tim. 1.*) Hanc semitam ingressi sunt non solum Monachi & Eremitæ, sed etiam Reges & Pontifices; qui ad Regnum cælorum pervenerunt. Certe Sanctus Ludovicus Rex Francorum dives erat; sed quia simul spiritu pauper erat, vulgari vestitu utebatur, jejunabat frequenter; pauperibus largus, soli sibi parcissimus erat: nec legitur in ludos & convivia pecunias insumpsisse. Sanctus quoque Gregorius Pontifex maximus erat, & multa variis in locis patrimonia Ecclesiastica fatis ampla & pingua possidebat: sed quia ipse quoque spiritu pauper erat, tam fatis in eleemosynas profusus, in proprium usum parcus, ac pene avarus, ut metas liberalitatis in alios, & parcitatis in se

se ac suos excessisse videretur. Sed hæc est via, quæ ducit ad vitam.

Ac ut par sæminarum spiritu pauperum adjungamus, Sancta Paula Romana, cujus Vitam Sanctus Hieronymus scripsit, non minus dives opum, quam pauper spiritu fuit: quippe femina nobilissima copias suas in extruendis monasteriis, & pauperibus alendis tanto ardore consumpsit, ut in votis haberet ad eam inopiam redigi, ut funus ejus aliena misericordia curari oporteret: quam parce autem ipsa pro se divitiis uteretur, illud argumento esse potest, quod carnibus, & ovis, & vino sibi ipsa interdixit; pro lineo indusio cilicio utebatur, humi cubabat solo substrato cilicio; precibus & lachrymis assiduis minuta etiam peccata purgabat. Jam Hedugis Regina Poloniæ, dives opum, sed paupertate spiritus ditior, unica eaque vili contenta tunica, etiam in summis frigoribus utebatur, jejunabat quotidie, Dominicis & magnis festis diebus exceptis: flagellis, vigilis, & omni
gene-

genere asperitatis corpusculum affligebat. (*Surius in ejus Vita, cap. 4.*) Ex his potest intelligi, quibus in rebus opes regias infumeret, & quam modico, vel nullo potius amore prosequeretur divitias. Proinde mirum non est, si magnis itineribus ad Regnum cælorum mulier tam pauper spiritu, & tam ab omnibus aliis curis expedita pervenit.

C A P U T IX.

Tertia semita ad Regnum Dei.

Tertia semita Ducis nostri illa est, *Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est Regnum cælorum. (Matth. 5.)* Admiranda plane sapientia Doctoris nostri Christi, sed occulta plane sapientibus hujus mundi. Quis crederet, nisi magister Deus diceret, bonum esse pauperem esse pecuniarum, divitem pressurarum? & tamen vere sic est. Nihil utilius ad veras divitias comparandas, quæ sunt merita
Re-

Regni cælestis, quam animum habere vacuum affectu pecuniarum, & simul plenum desiderio patiendi pro Christo. Audi Dominum apud Lucam: *Væ vobis divitibus, qui habetis consolationem vestram. Væ vobis, qui saturati estis. Væ vobis, qui ridetis.* (*Luc. 6.*) Et contra in eodem loco: *Beati pauperes; beati qui nunc esuritis, beati qui nunc fletis, beati eritis, cum vos oderint homines, & cum separaverint vos, & exprobraverint & ejecerint nomen vestrum tanquam malum propter filium hominis: Gaudete in illa die, & exultate: ecce enim merces vestra multa est in cælo.* Audi Beatum Jacobum, quid de divitiis, quid de tribulationibus dicat: *Omne gaudium existimate, fratres, cum in tentationes varias incideritis, scientes quod probatio fidei vestræ patientiam operatur: patientia autem opus perfectum habet.* (*Jacob. 1.*) Ubi non dicit, tolerate, sustinete, patientes estote: sed, Gaudete, imo vero *omne gaudium existimate*, id est, suscipite tribulationem, non ut tribulationem, sed ut materiam omnimo-

modi gaudii. Contravero de divitiis: *Agite nunc divites, plorate ululantes in miseriis, quæ advenient vobis: (Jac. 5.) & capite superiore: Miseri estote, & lugete, & plorate: risus vester in luctum convertatur, & gaudium in mœrorem.*

At unde fit, ut persecutio beatum hominem faciat, quæ miserum potius facere videtur? Multa hic dici possent? sed illo ero contentus uno, quod persecutio similis est fornaci ignis ardentis; ignis autem coquit cibos, purgat argentum, probat aurum: sic etiam persecutio, si patienter toleretur, coquit peccatores, purgat imperfectos, probat justos, & sic omnibus mirifice prodest. Peccator est quasi caro cruda, quæ nisi rite coquatur, projicitur ad bestias, non comeditur ab hominibus. Est enim peccator malis humoribus plenus; concupiscentia carnis, quæ est luxuria; concupiscentia oculorum, quæ est avaritia; & superbia, quæ est ambitio. Sed si accedat fornax persecutionis, illo igne siccatur & coquitur, ut fiat idoneus, qui ad mensam Domini honorifice deferatur. (1. Joa. 2.)

2.) Ingruente siquidem persecutio-
 ne vel tribulatione gravi, oblivisci-
 tur libidinum, lucrorum, ambitio-
 num, incipit omnino alius esse quam
 ante fuerat. Homo vero justus, sed
 imperfectus, quamvis non labatur in
 horrenda flagitia, tamen amicus est
 carnis suæ, sequitur voluptates, amat
 lucra, non abhorret a vanitatibus
 mundi. Itaque similis est argento
 scoriam multam habenti admistam.
 Sed si fornax magnæ persecutionis il-
 lum corripuerit, eamque patienter
 tulerit, incipiet paulatim ab argento
 scoria separari; incipiet, inquam,
 intra se colligi, meditari quæ sursum
 sunt, abstinere a carnalibus desideri-
 is, denique juste, sobrie, & pie vi-
 vere in hoc sæculo, & expectare
 beatam illam spem, & adventum glo-
 riæ magni Dei. Denique vir perfe-
 ctus in charitate aurum est, sed pro-
 bandus igne persecutionis, ne pute-
 tur ab aliis, & ipse etiam suspice-
 tur aurichalcum esse, non aurum
 (Tit. 2.) ubi enim ignem persecu-
 tionis patienter ferre conspicitur,
 non

non solum ab illis cognoscitur esse qui est, sed ipse quoque erigitur in spem magnam, & securius mercedem illam Regni cælestis expectat. *Tribulatio*, inquit Apostolus, *patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit.* (Rom. 6.) Et ipse Deus probatum amicum suum igne tribulationis, quotidie magis ac magis provehit & exaltat, donec ad confortium Regni felicitatisque perducatur. Ecce quam multa parit patientia in persecutionibus. Et quidem mirum est, quam pauci sint, qui bonis istis fruuntur, cum bona ista omnibus pateant: siquidem persecutio ubique inveniri potest, ubique nobis occurrit, in domo, in via, in foro, in templo; ubique enim mali oppugnant bonos: & certissima est Apostoli sententia: *Omnes, qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur.* (2. Timot. 3.) Sed nos delicati milites vel fugimus fornacem probantem, vel acceptam injuriam refundimus in adversarium; & non solum persecu-

tionem non patimur, sed facimus. Et non desunt, *inimici hominis domestici ejus*, (*Matt. 10.*) qui laudant eum, qui se injuria (ut ipsi loquuntur) exonerat, & onerat adversarium; & tamen Christiani dici volunt, qui Christi præcepta contemnunt.

C A P U T X.

Quarta semita ad Regnum Dei.

SED quoniam valde difficilia sunt, & pauci valde hæc intelligunt, & multo minus experiri volunt, ideo Dux noster, quartam semitam, eamque angustissimam demonstravit, dicens: *Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* (*Matth. 21.*) ac si dicere voluisset, non ignorabam, paradoxa visum iri hominibus, beatos esse pauperes, miseros divites; & contra, gaudendum in persecutionibus, flendum in prosperitatibus: neque melatebat, raros fore qui vellent præsentia bona pro futuris acquirendis dimittere, & præsentia
mala

mala pro futuris vitandis optare: sed ego, qui veritas sum, non potui nec debui nisi vera dicere; ideo nunc addidi, Regnum cælorum non posse nisi a vim magnam facientibus rapi, & solos violentos illud arripere. Ideo alibi dixi. *Quam difficile qui pecunias habent, in Regnum Dei intrabunt! Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in Regnum Dei. (Luc. 18.)* & rursus alibi: *Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam & pauci sunt, qui inveniunt eam! (Matth. 7.)* & item alibi dixi: Regnum cælorum simile est thesauro abscondito in agro, & margaritæ pretiosæ, quæ nisi venditis omnibus emi non possunt: *(Matt. 13.)* ut sit omnino necesse privari hominem omnibus, quæ habet in terra, si cælestem thesaurum, & margaritam pretiosam possidere velit in cælis. Et item alibi protestatus sum aperte, & sine ambagibus dixi: *Qui non renuntiat omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. (Luc. 14.)* Quæ renuntiatio quam-

vis in præparatione animi intelligenda sit, tamen quoniam vera animi præparatio ad omnia temporalia dimittenda, si salus animæ vel Dei gloria id requirat, non est res facilis, & in paucis invenitur; ideo similitudines illas addidi, de eo, qui vult turrim ædificare, & non habet ad perficiendum, & de Rege, qui cogitat bellum gerere adversus alium Regem, & non habet pares vires, ut cum spe victoriæ possit illi occurrere. Et si ædificatio turris absque maximis pecuniis, & bellum adversus potentem Regem sine maximo exercitu, res sunt difficillimæ, ac pene impossibiles, quanto difficilior erit simul utrumque præstare? utrumque autem præstare debet, qui Regnum cælorum expugnare velit: nam & turris ædificanda est, quæ pertingat ad cælum; id est, merita comparanda, quæ vitam æternam promereantur: & simul pugnandum est cum hostibus plurimis & fortissimis, spiritibus videlicet immundis, qui totis viribus turris

ris illius ædificationem impedire moluntur. Cujus rei figura præcessit in filiis Israel, qui cum Jerusalem a Chaldæis dirutam atque everfam re-ædificare vellent, & a gentibus vicinis bellantibus impedirentur, necesse habebant incredibili sollicitudine & labore una manu ædificare, altera præliare. (2. Esd. 4.) Ex quibus omnibus illud efficitur, Regnum cælorum non sine magno labore & sudore obtineri posse ab iis, qui rebus terrenis addicti sunt, neque carnis concupiscentiam domare, aut cum hostibus invisibilibus pugnare didicerunt. Si qui tamen velint, aspirante gratia Dei, serio perfectioni Christianæ studere, & non perfunctorie, sed attentissime Christi voces considerare, & ejusdem ac Sanctorum omnium exempla sectari, paulatim eis dilatabitur via, aperientur portæ, vires animi crescent, hostes diminuentur, & crescente charitate Dei in Christo JESU, incipiet onus videri leve, & jugum suave; (Matt. II.) & illud Isaiaë complebitur: *Qui sperant*

in Domino, mutabunt Fortitudinem, assumunt pennas sicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non deficient: (Isa. 40.) & dicent cum Propheta Regio: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* (Ps. 118.) Profecto non erat S. Antonio grave totas noctes infomnes ducere, imo brevissima videbantur spatia noctis præ divinæ contemplationis dulcedine, quando de sole ipso querebatur, dicens: *Quid me impediis, sol, qui ad hoc jam oriris, ut me ab hujus veri luminis abstrahas claritate?* (Cassianus Colla. 2. cap. 31.) Neque durum erat eidem, atque aliis ei similibus, per integras hebdomadas continuare jejunia; quando verbi divini lectione, quasi cælesti pane reficiebantur. Neque amarum erat Sancto Augustino carere suavitatibus nugarum, quibus ab ineunte adolescentia assuetus erat, quando gustare cœpit suavitatem divini amoris, & deliciarum contemplationis internæ. Quare nemo despondere animum debet, quicumque ille sit, sed sperare in

in adjutorio Altissimi, qui sicut nos fecit ad se, ita etiam trahet ad se, & in Regno suo per merita Filii sui collocare dignabitur, quos pretioso sanguine ejusdem Unigeniti sui redimere dignatus est.

Quare anima Christiana, non solum non debes ob difficultatem vitæ animum despondere, sed sperare in Domino, qui non invitaret ad Regnum suum imprimis quærendum, nisi paratus esset auxilio suo potentissimo nos adjuvare. Aggredere igitur magno animo iter vitæ. Nullus est hic deliberationi locus. Nam si magnus sese offert labor, majus omnino sese offert præmium: & si magnæ sunt vires hostium, qui impediunt, major est potentia ejus, qui adjuvat, Dei. Et si tam multi omnium ætatum & omnis sexus potuerunt per viam hanc ad Regnum pervenire, cur tu non poteris per viam eandem pervenire? Illi enim non faxei aut ferrei erant, sed carnei, mortales, fragiles; & ideo non in se potuerunt, sed in Domino Deo suo. Cur

igitur & tu, quamvis debilis & infirmus, non poteris in Domino Deo tuo? *Projice te in eum*, inquit Sanctus Augustinus, *noli metuere; non se subtrahet, ut cadas: projice te securus, excipiet te, & adjuvabit te.* (*Lib. 3. Conf. cap. 11.*) Fidelis Deus est, se ipsum negare non potest. Duo solum a te requiruntur; unum, ut firmissime statuas gloriam Dei, & æternam salutem tuam rebus omnibus antepondere: alterum, ut non in viribus tuis, nec in prudentia tua, sed in Dei omnipotentia & infinita charitate confidas. Hæc duo si vere præstiteris, efficiuntur tibi *prava in directa, & aspera, in vias planas*; (*Isa. 40.*) & servies Domino in lætitia & exultatione, & cantabis *in viis Domini, quoniam magna est gloria Domini.* (*Psf. 137.*)

DE ÆTERNA
FELICITATE
SANCTORUM

SUB NOMINE CIVITATIS DEI.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

De pulchritudine Civitatis Dei.

GLoriosa dicta sunt de te, Civitas Dei; (*Ps. 86.*) propterea concupivi & ego decorem tuum meditando utcunque per speculum in ænigmate videre. Atque illud primum omnium considerandum occurrit, cur Sanctorum felicitas, quæ Regnum cælorum in Scripturis Sanctis dicitur, dicatur etiam Civitas Dei. Et illa ratio mihi esse videtur, quoniam sicut Regnum dicitur ob amplitudinem, sic etiam Civi-

tas dici meretur ob venustatem: potuisset enim aliquis, cum audit Regnum latissimum atque vastissimum, suspicari in eo multa loca deserta & squalida, solis bestiis pervia, montes incultos, valles silvestres, rupes inaccessas, denique dumeta, præcipitia, & alia id genus. Sed quoniam omnis hæc infelicitas longissime abesse debet a felicitate Sanctorum, ideo Spiritus Sanctus in Scripturis suis admonuit, Regnum cælorum simile esse pulcherrimæ & ornatissimæ civitati; & quamvis latissime longissimeque pateat, totam tamen ita nitere & splendere, ut civitas frequentissima & opulentissima solet. In civitatibus enim, præsertim majoribus, visuntur templa ornatissima, palatia superbissima, horti amœnissimi, fora amplissima, domus frequentissimæ fontes, columnæ, pyramides, obelisci, theatra, turre, officinæ omnium rerum ad usum humanum utilium. Quæ species esset Italiæ, si sublato sterili Apennino tota fulgeret ut Roma, non qualis
nunc

nunc est, sed qualis sub Augusto Cæsare erat, qui eam ex lateritia marmoream reddidit? Et quam formosa fuisset olim Syria, si tota fuisset, qualis erat Jerosolyma paulo ante quam a Romanis everteretur? describit enim eam Josephus lib. 6. De bello Judaico, ut omnino stupori sit magnificentia Urbis illius, (*Lib. 6. cap. 6.*) de qua non sine causa canit Propheta, *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei; (Ps. 86.)* & tamen nondum pervenerat ad eam eminentiam, ad quam post Davidem & Salomonem Herodes magnus illam evexit. Quam autem præclara fuisset Chaldæa, & omnis Assyria & Mesopotamia, vel potius Oriens totus, si Babylon civitas omnem illam mundi partem mœnibus suis complexa esset? Sic enim de ea scribunt Plinius lib. 6. & Strabo lib. 20. ut incredibilis videatur ejus magnitudo & pulchritudo, ex quo e septem miraculis mundi, Babylon civitas unum esse memoratur. Qualis igitur erit Civitas illa cælestis, superna Jerusalem,

lem, quæ totum occupat Regnum cælorum? id est, quæ facit, ut Regnum illud Regnorum omnium maximum ita splendeat ac fulgeat, ac si esset totum una civitas pulcherrima & ornatissima, nusquam inanis, nusquam deformis, nusquam vilis, nusquam inculta, nusquam horrida. Certe talis est Civitas superna, ut nemo de ea serio cogitet, quin in cupiditatem tantæ rei continuo exardescat: & nemo vere exardescat, quin continuo relictis omnibus eam requirat, donec eam inveniat. Audi quid de illa Civitate dicat Tobias senior in spiritu exultans & canens: *Luce splendida fulgebis, & omnes fines terræ adorabunt te. Portæ Jerusalem ex sapphiro & smaragdo ædificabuntur, & ex lapide pretioso omnis circuitus murorum ejus: ex lapide candido & mundo omnes plateæ ejus sternentur, per vicos ejus Alleluja cantabitur.* (Tob. 13.) & Tobias concinit Sanctus Joannes in Apocalypsi dicens: *Et erant structura muri ejus ex lapide jaspide: ipsa vero Civitas aurum mundum simile vitro mundo: & funda-*
men-

menta muri Civitatis omni lapide pretioso ornata: & singulæ portæ erant ex singulis margaritis: platea Civitatis aurum mundum. (Apoc. 21.) Neque vero cælestis Jerusalem vere ex auro & lapidibus pretiosis, quales habentur in terris ornata cernetur: sed hæc ita dicuntur, ut intelligamus, cælestem Civitatem tantum præstare terrenæ, quantum aurum præstat luto, & margaritæ saxi, & stellæ lychnis, & sol faculæ, & cælum terræ, & mortalibus architectis immortalis opifex Deus. Sed quia de pulchritudine omnium partium Civitatis Dei paulo infra dicturi sumus, nihil hic addemus amplius.

C A P U T II.

De concordia & pace Civitatis Dei.

ALtera causa cur Regnum Dei dicatur etiam Civitas Dei, illa esse videtur, quia Regnum continere solet multitudinem prope infinitam gentium diversarum, linguis, moribus,

bus, legibus inter se distinctarum, ubi multi multos ejusdem Regni nunquam viderunt, multo minus cum eis amicitia juncti sunt: Civitas vero solos continet cives ejusdem linguæ, & morum eorundem, & qui legibus iisdem & consuetudinibus gubernantur. Idem igitur dicitur Regnum & Civitas quia Regni cælestis habitatores, quamvis plurimi sint, & numerari vix possint, & ut loquitur Sanctus Joannes, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis sint congregati; & rursus ex Angelis, Archangelis, Principatibus Potestatibus, Virtutibus, Dominationibus, Thronis, Cherubim, & Seraphim consistunt, qui multo plures quam homines sunt, & non gentibus, & populis, & linguis, sed naturæ diversitate, id est, specifica differentia singuli distinguuntur: (*Apoc. 7.*) tamen sunt omnes veri cives, concordēs, unanimes, & unica ac sola charitatis lege reguntur. Itaque sunt omnes cor unum, & spiritus unus. (*Rom. 8.*) Et quia charitas odio, inviden-

dentia, contentionibus, discordiis, rixis, aliisque peccatis & vitiis contraria est: ideo ab illa sancta Civitate Jerusalem procul absunt irae, contentiones, invidiae, & sola charitas regnat, & cum ea justitia, pax, & gaudium in Spiritu Sancto. Factum est quidem ab initio creationis rerum proelium magnum in caelo inter Michaelem Archangelum & draconem: sed Archangelus Michael & Angeli ejus, qui in veritate steterunt, & Domino suo fidem & obedientiam servaverunt, de dracone & angelis ejus, qui in superbiam erecti ab ipso communi Domino defecerant, victoriam reportarunt; (*Apoc. 12.*) & *projectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus & Satanas, qui seducit universum orbem, & projectus est in terram.* Ab illo tempore Civitas sancta Jerusalem caelestis posuit fines suos pacem; (*Ps. 147.*) nec audita est in ea tuba bellica, neque audietur ultra usque in aeternum.

Quid

Quid ergo dulcius, quid felicius hac Civitate? Quibus nota sunt mala bellorum, deprædationes, cædes, rapinæ, incendia, sacrilegia, facile prædicare possunt, quanta sit jucunditas & amœnitas panis. Sed omissis publicis bellis, quis est, qui in civitate sua, imo etiam in domo sua, non sit expertus, quam sit amarum versari cum iracundis vel asperis hominibus, qui omnia in partem deteriorem interpretantur? *Discede ab iniquo, & deficient mala abs te, (Eccl. 7.)* inquit Ecclesiasticus. Sed quo ibimus, ubi non inveniamus iniquos? & si ubique inveniuntur iniqui, certe in omni loco comitabuntur nos mala, dum sumus in hoc exilio. Audi quid idem Ecclesiasticus dicat de uxore mala: *Commorari leoni & draconi placebit, quam habitare cum muliere nequam. (Eccl. 25.)* & si focia vitæ propter nequitiam vertitur in leonem & draconem, quantis angoribus expositi sunt plerique mortales? *Omnes, qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur, (2. Timot.*

Timot. 3.) ait Apostolus. Quam infelix igitur est civitas mundi hujus, in qua necesse est adversarios pati, & bella gerere! Nam si pius esse velis, persecutionem hominum patieris: si volueris impius esse, ut persecutionem hominum fugias, incidēs in iram Regis altissimi atque omnipotentis, qui te persequetur, & vivum mortuumque mactabit, cujus iræ resistere nemo potest. Infelix & funesta regio, in qua nemo bellum, nemo persecutionem fugiet, nemo pacem veram inveniet. Quin igitur toto corde diligimus & laudamus Civitatem cælestem, & in qua bella nulla, nullæ inimicitiae, nullæ rixæ locum habere possunt?

C A P U T III.

De libertate Civitatis Dei.

TERTIA causa, cur Regnum Dei Civitas appelletur, illa est, quia Regnum formam habet monarchicam, quæ libertati opponi videtur.

Opus. II.

F

& ta-

& tamencives cæli omnes liberi sunt, & mater nostra, quæ sursum est Jerusalem, libera est, ut Apostolus Paulus scribit ad Galatas. Qui Beatus Apostolus scit quid loquatur, cum raptus fuerit aliquando in tertium cælum, & in Paradisum, & exploratos habebat mores & jura Civitatis (*Gal. 4. 2. Cor. 12.*) Ergo cum Regnum videatur includere servitutem, & Civitas libertatem; Regnum illud Civitas dici poterit, ubi qui Regi servant, liberi sunt. Est autem in sanctis habitatoribus cæli, non una & simplex sed multiplex libertas. Primum enim liberi sunt cives illi omnes a servitute peccati, quia libertas prima, quæ fuit in Paradiso terrestri, erat, posse non peccare; libertas secunda longe major est in Paradiso cælesti, non posse peccare, ut Sanctus docet Augustinus lib. De correptione & gratia. (*Cap. 11.*)

Altera libertas est a servitute mortis, similis priori: liber enim fuit Adam in Paradiso terrestri, ut posset non mori; liberi sunt filii Adam

in Paradiso cælesti, ut non possint mori. Neque miretur aliquis, quod libertatem ponamus in eo, quod est non posse aliquid facere; siquidem non posse peccare, & non posse mori, indicant eminentiam libertatis a servitute peccati, & a servitute mortalitatis. Qui enim non potest peccare, non solum liber est a peccato, sed etiam tam longe abest ab ea servitute, ut certus sit ac securus nunquam in se prævaliturum esse peccatum: & qui non potest mori, non solum liber est a morte sed tam longe abest a morte, ut certus sit ac securus, nunquam ad se mortem propinquaturam: qua libertate solus Deus naturaliter gaudet, dicente Apostolo: *Qui solus habet immortalitatem.* (Timot. 6.) Quamvis enim Angeli & animæ, ratione præditæ dicantur naturaliter immortales, quia non habent principium corruptionis in natura sua; tamen potest Deus, qui condidit, etiam occidere. Sed certi sunt ac securi, ut diximus, Angeli & homines beati, se neque peccaturos,

neque morituros, ac per hoc liberri-
mos esse a servitute peccati & mortis,
quæ est participatio honorificentissi-
ma libertatis divinæ.

Tertia libertas est a necessitate,
eaque multiplici. Nunc enim neces-
se habent homines mortales come-
dere, bibere, dormire, laborare, nunc
stare, nunc ambulare, nunc jacere.
At Sancti in cælo nulli necessitati
sunt obnoxii, sed ab omni neces-
sitate liberi, quæ est libertas gloriæ
filiorum Dei, de qua loquitur Apo-
stolus in Epistola ad Romanos. (*Rom.*
8.) Quanta sit hæc libertas, testa-
ri possunt primo viri pauperes, de-
inde viri spirituales, tertio viri di-
vites, & amici hujus sæculi. Ho-
mines pauperculi quantum laborant,
ut cibum & potum, vestes & lectum,
& alia necessaria sibi & suis provi-
deant? & quam ingentes gratias ha-
berent & agerent eis, qui se ab hac
necessitatis servitute liberarent? Nec
desunt, qui ad furta & latrocinia,
vel alias malas artes pertrahi se si-
nunt, ut necessaria vitæ subsidia sibi
con-

conquirant: dicunt enim cum villi-
 co illo iniquitatis de Evangelio: *Fo-
 dere non valeo, mendicare erubesco: scio
 quid faciam. (Luc. 16.)* fraudabo
 dominum meum; id est, furto vel
 rapina liberabo me a servitute neces-
 sariatis. Sed hoc est incidere in ser-
 vitutem longe graviolem, videlicet
 in servitutem peccati & diaboli, ho-
 stis generis humani longe teterrimi.
 Viri sancti, qui rebus cœlestibus in-
 hiant, grave onus existimant servi-
 tutem corpus curandi, quod & mul-
 tis indiget, & magnam temporis
 partem rebus longe melioribus furat-
 ur. Scribit Eusebius in *Historia
 Ecclesiastica* ex Philone, primos
 Christianos Alexandriae in Ægypto
 sub Marco Evangelista degentes, a
 deo delectari solitos cœlestibus me-
 ditationibus, ut cibum nunquam su-
 merent, nisi post solis occasum, ut
 sic totum diem, & magnam noctis
 partem studiis cœlestibus darent,
 & vix noctis particulam corpori re-
 ficiendo relinquerent: aliquos tamen
 per totum triduum cibi corporalis ob-

livifci folitos; aliquos etiam per fex integros dies. (*Lib. 2. Hiftor. cap. 16.*) Atque hoc ipfum multis Sanctis Eremitis poftea commune fuiſſe reſtantur Joannes Caſſianus in Collationibus, & Theodoretus in Hiftoria religioſa, Itaque iſtis omnibus graviffima videbatur fervitus neceſſitatis corporalis, & cum Apoſtolo clamabant: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* (*Rom. 7.*) Porro civibus hujus mundi, præſertim divitibus, non eſt ingrata fervitus iſta neceſſitatis: ſed tamen ſi ſaperent, graviffimam ipſi etiam judicarent. Sapit illis cibus & potus, & dulcis eſt ſomnus in molli culcitra: ſed ſi modum excedunt, replent corpus ſuum morbis, ad quos repellendos amaras potiones ſumere, & dolores non leves tolerare coguntur. Deinde oportet eos, velint, nolint, vel cum Deo inimicitias gerere, & iram ejus graviffimam ſuſtinere, vel cum carnis concupiſcentia pro temperantia & ſobrietate pugnare: quod bellum ſine dubitatione laborioſiſſimum

num & periculofissimum esse solet. Magna igitur & molestissima necessitate liberantur & pauperes & divites, & probi & improbi cum a servitute miseræ & multiplicis necessitatis liberantur.

Quarta libertas est a lege, & præceptis. Justis enim non est lex posita, sed injustis, ut Apostolus docet in priore ad Timotheum. (*1. Tim. 1.*) Nulli sunt autem magis justis quam Beati, qui sunt in justitia confirmati, neque injusti fieri possunt. Verum quidem est, justis in hoc mundo degentibus non esse positam legem comminantem & prementem, quia sponte sua & libenti animo obediunt legi: tamen negari non potest, quin sit eis posita lex dirigens & obligans ad faciendum, quod lex jubet, & fugiendum, quod lex prohibet. At justis, qui fruuntur libertate gloriæ filiorum Dei, nulla indigent lege, cum in Verbo videant omnem justitiam, & confirmati in charitate perfecta nequeant a Dei veritate declinare. Magnum bonum est

hæc libertas, quæ ab omni sollicitudine liberat, & omnino contraria est captivitati & servituti infelicitium illorum, qui ligatis manibus & pedibus projiciuntur in tenebras exteriores, & in caminum ignis, (*Matth. 22.*) ut nec tolerare nec fugere tormenta illa possint. Et tamen nemo hominum est, quem non oporteat alteram ex illis tam contrariis fortibus subire. (*Matth. 13.*) Sed ita plerique excæcati sunt fumo præsentis honoris, vel pulvere terrenorum bonorum, ut ista non videant, neque considerent, donec repentinus super eos veniat interitus (*1. Tim. 5.*) & oculos aperiat pœna, quos clauferat culpa.

C A P U T IV.

De situ & forma Civitatis Dei.

SED nos ad Civitatem cælestem revertamur, & situm, formam, fundamentum, portas, muros ejus, & plateas cum attentione consideremus. Situs est in montibus sanctis:
 sic

sic enim legimus in Psalmo: *Funda-
 menta ejus in montibus sanctis.* (Ps.
 86.) cui consonat S. Joannes in A-
 pocalypsi, cum ait: *Et sustulit me in
 spiritu in montem magnum & altum, &
 ostendit mihi Civitatem sanctam.* (A-
 poc. 21.) Situs autem civitatis in
 monte, tum ad aeris salubritatem,
 tum ad munitionem utilis esse solet.
 Qui sunt autem montes altiorem cæ-
 lis? & quis est mons super omnes
 montes exaltatus, nisi cælum cæli?
 de quo cecinit David: *Cælum cæli Do-
 mino?* (Ps. 113.) Hic est mons ille,
 ad quem suspirabat idem Propheta,
 cum diceret: *Quis ascendet in montem
 Domini, aut quis stabit in loco sancto ejus?*
 (Ps. 23.) & a quo auxilium implora-
 bat & expectabat, dicens: *Levavi ocu-
 los meos in montes, unde veniet auxili-
 um mihi.* (Psal. 120.) Itaque situs Ci-
 vitatis Dei tam est sublimis, ut o-
 mnino transcendat omnia, quæ ullo
 modo pacem & quietem Civitatis
 perturbare possent. Altior enim est,
 quam ut ad eum perveniat pulvis &

iatum, spinæ & tribuli, morsus ac venenum bestiarum terræ? altior quoque, quam ut vapores & caligines aeris, grandines & tonitrua, ignis & fulgura illam exterreant: denique altior, quam ut volucres illæ immundæ & rapaces, quas Apostolus ad Ephesios *spiritualia nequitie in celestibus* (*Ephes. 6.*) appellat, ad eam ullo modo pertingant.

Forma Civitatis Dei quadrata est: sic enim loquitur Sanctus Joannes: *Et Civitas in quadro posita est. & longitudo eius tanta est, quanta & latitudo.* (*Apoc. 21.*) Hoc vero nihil aliud significat, nisi admirabilem perfectissimamque justitiam, quæ in illa Civitate viget, ubi nihil est iniquum, nihil dissonum, nihil distortum. Sic explicat Sanctus Augustinus illud Psalmi, *Mirabile in æquitate.* (*Psal. 64.*) id est, in justitia. Et sane mirabile prorsus erit, videre incolas Civitatis illius plane innumerabiles, atque omnes liberrimo arbitrio præditos, & tamen in nullo eorum per omnem æternitatem quidquam posse

nota

notari distortum, neque in opere, neque in verbo, neque in cogitatione. Vere igitur Civitas illa in quadro posita est. ut latitudo nec in modico excedat longitudinem, neque latitudinem longitudo. Quamvis possit etiam quadrata ista figura significare, latitudinem bonorum cælestium æqualem esse longitudini; quia sicut bonorum copia erit infinita, sic & duratio eorum erit infinita. Latitudo enim in Scripturis ad multitudinem rerum; longitudo ad durationem ejusdem rei accommodari solet. Sic in libro tertio Regum dicitur multiplex sapientia Salomonis latitudo cordis, sicut arena quæ est in littore maris: (3. Reg. 4.) & in Psalmo nonagesimo dicitur temporis duratio, longitudo dierum. Erit igitur in Civitate Dei nostri tanta latitudo, quanta & longitudo, quia ibi erit immensitas bonorum cum eorundem bonorum æternitate conjuncta. Addit paulo post Sanctus Joannes, altitudinem quoque Civitatis tantam esse, quanta est latitudo, ut omni ex parte quadra-

ta

ta sit Civitas, quia videlicet bona cælestis Jerusalem non solum erunt plurima & sempiterna, sed etiam nobilissima atque celsissima. Neque multum refert, quod nostri Vitruvius (*Lib. 1. c. 5.*) & Vegetius non probent in civitatibus situm quadratum; (*Lib. 4. cap. 2.*) nam illi de civitatibus loquuntur, quæ timent hostes; Scriptura vero sancta de Civitate loquitur, quæ posuit fines suos pacem: (*Pf. 147.*) & ad quam propter summam altitudinem malum non potest accedere, ut Sanctus Propheta cecinit. (*Pf. 90.*)

C A P U T V.

De Fundamentis & portis Civitatis Dei.

PORRO fundamentum Civitatis hujus ejusmodi est, ut ipsa sola fundamentum habere merito dici possit. Sic enim loquitur Sanctus Apostolus in Epistola ad Hebræos: *Expectabat enim fundamenta habentem Civitatem, cujus artifex & conditor Deus.* (*Heb. 11.*)

II.) Reddit enim Apostolus rationem, cur Abraham non ædificaverit in terra promissionis civitatem, aut domum, sed habitaverit in ea quasi peregrinus: causa enim est, quia intelligebat, terram illam promissionis fuisse figuram quamdam majoris terræ promissionis, & ideo nolebat domum vel civitatem perituram ædificare: quia expectabat Civitatem stabili fundamento innixam, cujus artifex & conditor est Deus. Itaque sola Civitas cælestis fundamentum vere & proprie habet, quæ a Deo ædificata in æternum durabit; civitates, quas ædificaverunt homines, Cain, Nembroth, Ninus, Nabuchodonosor, Romulus, & alii, quod sæpe corruerint, & quod in consummatione mundi funditus delendæ sint, satis ostendunt, fundamentum non habuisse. Hinc intelligere possumus, quanto sapientiores nobis fuerint illi Patriarchæ, qui cum duplo amplius viverent quam nos vivamus, & per aliquot annorum millia expectaturi essent, antequam in
 Ci-

Civitatem cælestem introirent: tamen neque civitates, neque domos ædificare dignabantur; sed in tabernaculis, ut hospites & peregrini, habitabant, certa & viva fide & spe tenentes, habituros se esse Civitatem æternam in cælis, & quæ in terris sunt, brevi omnia ruitura. Nos autem, qui brevissimo tempore vivimus, & possumus, si volumus, statim a morte cælestem illam & Beatissimam Civitatem intrare; sic laboramus in extruendis & ornandis ædificiis in terris, quasi aut nunquam morituri essemus, aut Civitatem cælestem non expectaremus. Certe in hac re non fideles Patriarchas sed infideles ethicos imitamur: & tamen Christiani sumus, & scimus Christum & Apostolos nullam in terris neque civitatem, neque turrim, ac ne domum quidem habere, nedum ædificare voluisse. Neque tamen reprehendimus Principes sæculi quamvis Christianos, qui novas ædificant civitates; neque privatos homines, qui domos sibi & suis commodas extru-

truunt. Scimus enim, Davidem Regem pium amplificasse civitatem Jerusalem, & in ea sibi domum regiam extruxisse, ut Scriptura sancta docet in libris Regum, (2 Reg. 5.) Scimus etiam S. Ludovicum Regem Francorum in Palæstina sumptibus suis aliquot civitates Christianorum restituisse: nec ignoramus, æquum esse, ut Principes commodius & magnificentius habitent quam homines privati, & patritii quam plebei: sed modum requirimus, & excessum damnamus præsertim quando privati Regum palatia volunt, & Reges palatiis non contenti, immensas moles, quæ oppida magnitudine adæquent, sibi extruunt: denique nimium ad ista temporalia affectum, quasi in his summum bonum sit positum, reprehendimus; & mundi contemptum atque humilitatem Christi laudamus.

Jam vero portæ Civitatis dicuntur a Beato Joanne, loco citato, ex margaritis constare: (Apoc. 21.) murorum vero structura ex lapide jaspino

jaspide: & platea Civitatis; atque adeo tota Civitas ex auro mundo. Quæ omnia significant, sanctam illam Civitatem totam esse pretiosam, sed candidam, & perlucidam: nam esse margaritas pretiosas, & candidas, notissimum est; jaspis autem alius est viridis, alius candidus. Sed ideo Sanctus Joannes ait: *Et lumen ejus simile lapidi pretioso tanquam lapidi jaspidis, sicut crystallum;* addidit enim, *sicut crystallum;* ut indicaret loqui se de jaspide non viridi, aut alterius coloris, sed candido, & lucido. Sic etiam cum plateas dixit esse ex auro mundo; addidit, sicut vitro mundo: id est, transparente, & albicante instar crystalli. Itaque tota illa Civitas, sive portas, sive muros, sive plateas intuearis, pretiosa est; nihil vile, nihil abjectum, nihil caducum admittit: & simul tota candida, tota perspicua est; quia nihil ibi tectum, nihil clausum invenitur, omnes omnia vident; nulla ibi suspicio, nullus dolus. Atque hæc fortasse est causa cur in eodem loco

loco S. Joannes dicat, *Et portæ ejus non claudentur*; quia nullæ ibi sunt tenebræ, nulli fures, nulli hostes propter quos de nocte clauduntur fores. Neque hoc repugnat verbis Psalmistæ, qui in laudem cælestis Jerusalem canit: *Lauda Jerusalem Dominum, quoniam confortavit seras portarum tuarum.* (*Ps. 147.*) Nam tam Propheta, quam Evangelista id unum significare voluit, nullum esse periculum supernæ Jerusalem ab hostibus vel furibus. Ille hoc significavit per fores semper clausas, iste per fores semper apertas: siquidem ille per fores semper clausas significavit, divinam protectionem non permitturam unquam, ut in civitatem illam Deo dilectam ullus ingrediatur hostis: iste per fores semper apertas significavit, adeo securam esse civitatem ab omni incurfu malo, ut non sit opus claudere portas, nedum custodias adhibere. Sed quid portæ, quid murus, quid plateæ significant? Portæ, & quidem semper patentes significant, dari aditum hominibus

post Christi passionem intrandi in Civitatem Dei, & Angelorum: ipse enim Christus devicto mortis aculeo aperuit credentibus Regna cælorum. Neque est una porta, sed duodecim, per quas introire possunt fideles in illam Civitatem. Sic enim loquitur Sanctus Joannes: *Ab Oriente portæ tres, & ab Aquilone portæ tres, & ab Austro portæ tres, & ab Occasu portæ tres, (Apoc. 21.)* non enim soli intrant Judæi, ut illi sibi fingunt; sed omnes gentes ab omni parte orbis terrarum: imo tam pauci intrant Judæi, ut pene nulli comparatione aliorum dici possint. Sic enim illis Dominus prædixit, cum ait de Centurineo: *Non inveni tantam fidem in Israel; dico autem vobis, quod multi ab Oriente & occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Jacob in Regno cælorum; filii autem Regni ejicientur in tenebras exteriores. (Matt. 8)* & in parabola vineæ: *Auferetur a vobis Regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus, (Matth. 8.)* & clarissime apud Lucam: *Cum videritis*
Abra-

Abraham, & Isaac, & Jacob, & omnes Prophetas in Regno Dei, vos autem expelli foras. Et venient ab Oriente, & occidente, & Aquilone, & Austro, & accumbent in Regno Dei. (Luc. 13.)

Dicuntur autem esse portæ tres ab omni parte mundi, & simul omnes duodecim, quoniam aditus patebit non solum ab Oriente, Aquilone, Occasu, & Austro; sed a principio Orientis, a medio Oriente, & a fine Orientis, & sic de aliis mundi partibus. Nisi magis placeat, tres portas singulis partibus Civitatis cælestis assignari propter mysterium Trinitatis, & tres virtutes maxime necessarias: illi enim omnes a quatuor mundi partibus intrant, qui in nomine trium divinarum personarum baptizati, fidem spem, & charitatem in finem usque tenuerunt.

CAPUT VI.

De muro & platea Civitatis Dei.

Porro murus Civitatis nihil significat aliud, nisi divinam custodiam, quæ una sufficit absque aliis vigilibus, vel armis, vel turribus Civitatem illam custodire. Ego (inquit Deus per Zachariam) *ero ei murus ignis in circuitu, & in gloria ero in medio ejus.* (*Zach. 2.*) Admiranda sane promissio. Ego, inquit, ero murus ignis in circuitu, ut hostes prohibeam; & ero in gloria in medio ejus, ut cives illustrem. Quasi dicat, ignis urit, & lucet: ego igitur uram hostes, illuminabo cives; sic ero murus ignis in circuitu, & lux gloriæ in medio. Quod etiam paulo post explicat S. Joannes, cum dicit: *Civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea, nam claritas Dei illuminavit eam, & lucerna ejus est Agnus.* (*Apoc. 21.*) Charitas Dei quasi sol illuminat mentes: Agnus Dei Christus, quasi lucerna illuminat corpora. Dicitur

citur autem Christus lucerna, non quod in nocte sit necessaria, sed comparatione divinitatis: alioquin si facies Sanctorum lucebit sicut sol in Regno Dei ut ipse Dominus ait apud Matthæum, (*Matth. 13.*) quanto magis facies Christi, non ut lucerna, sed ut sol primarius illuminabit Civitatem Dei? ac propterea subjungit Sanctus Joannes, quod nox non erit ibi. (*Apoc. 21.*) Restat platea Civitatis, quæ comprehendit totum spatium, quod est intra ambitum murorum. Hæc vero est communis habitatio cælestium civium, quæ tota est aurum mundum, id est charitas ignita & lucida, quæ omnes continebit, & per quam alii in aliis degent per affectum puræ dilectionis: nec solum alii in aliis, sed omnes in Deo, & Deus in omnibus: nam qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. (*1. Joan. 4.*) Quod ut fieret, rogavit a Patre Christus Dominus in illa oratione, quam iturus ad passionem, Apostolis omnibus audientibus fudit, dicens: *Non*

pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis, qui per verbum eorum credituri sunt in me; ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, ita & ipsi in nobis unum sint. (Joan. 17.) O Beatissima Civitas, quæ in monte altissimo sita, aura purissima frueris; quæ super petram fundata es, ut æterna firmitate nitaris; cujus portæ ut margaritæ fulgent, & semper introeuntibus patent: cujus murus Deus est, qui te protectione sua semper circumdat, & ut lapis jaspis pretiosus exornat: cujus platea charitas est omni auro lucidior, & omni crystallo candidior, quæ omnes in se habitantes facit esse cor unum, & animum unum, & gaudio inenarrabili replet, & in æterna pace constituit; *concupiscit, & deficit anima mea in plateas tuas, (Pl. 83.)* Quid enim optabilius laboranti & gementi in medio nationis prævæ, inter falsos fratres, & ipso mundo, qui totus in maligno positus est, quam evolare ad locum dulcissimæ pacis, ubi sola charitas regnat? *Quando veniam, & apparebo ante*

te faciem Dei? (*Pf 41.*) Quid enim dulcius animæ diligenti Dominum, quam videre dilectum, & videri a dilecto, & per nexum intimum & jucundissimum inhabitare, & inhabitari? Audacia quidem intolerabilis videtur, ut pulvis & cinis ad atria tua fuspiret, o Civitas sancta; & audacia major, ut animula vilis ad complexum Summi Conditoris aspi-ret: sed audaciam istam excusabit, qui eam dedit, cum Patrem rogavit, ut omnes unum simus, & sicut Pater in Filio, & Filius in Patre, sic & nos in utroque unum simus.

C A P U T VII.

De templo Civitatis Dei.

SED est adhuc aliquid, quod requi-ramus in Civitate Dei nostri, templum videlicet ad laudandum Deum, cibum & potum ad comedendum & bibendum: nam de vestibus non est quod solliciti simus. Si enim Adam & Eva in paradiso ter-

restri vestibus non indigebant, multo minus egebunt Sancti in Paradiso cælesti, ubi amicti erunt omnes lumine, sicut vestimento. Cibo vero & potu non solum Adam & Eva carere non poterant, sed neque Angeli ipsi carent, dicente Angelo Raphaelae: *Ego cibo invisibili, & potu, qui ab hominibus videri non potest, utor: (Tob. 12.)* Et quidem quod attinet ad templum, S. Joannes in Apocalypsi sic loquitur: *Et templum non vidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, & Agnus. (Apoc. 21.)* Quod templum non viderit Joannes in Civitate cælesti, mirum fortasse videri non debet; templa enim eriguntur in Ecclesia militante ob quatuor fines; ut in eis verbum Dei fidelibus prædicetur, ut Sacramenta & sacrificia celebrentur, ut oratio publica deferatur Deo, & ut laudes debitæ cum cantu & lætitia Domino persolvantur. Prædicatio verbi Dei cessabit in cælo, ubi Verbum ipsum increatum manifeste loquetur ad omnes, & juxta prædictionem

nem

nem Jeremiæ Prophetæ, *Non docebit ultra vir proximum suum & vir fratrem suum, dicens; Cognosce Dominum; omnes enim cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum. (Jerem 32.)* Sacramenta quoque & sacrificia non erunt illic necessaria, ubi neque peccata expianda erunt; neque signa requirentur, ubi res significatæ manifeste patebunt. Oratio & laudes Dei hic in terris fiunt in templis Deo factis, quoniam ipse pollicitus est oculos suos apertos, & aures erectas in templo futuras: sic enim locutus est ad Salomonem in libro secundo Paralipomenon: *Oculi mei erunt aperti, & aures meæ erectæ ad orationem ejus qui in loco isto oraverit. (2. Paral. 7.)* Sed cum in Civitate cælesti Deus palam videatur & audiatur ab omnibus, non videtur certe templum in loco illo necessarium. Proinde facile intelligimus quod Sanctus Joannes ait: *Et Templum non vidi in ea.* Cur igitur subjunxit: *Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, & Agnus?* Si templum in Civitate illa non re-

quiritur, cur dicitur Deus ipse templum Civitatis illius esse, nec solus Deus, etiam Agnus? aut quis explicabit nobis, quomodo Deus & Agnus in cælo templa dicantur: & quem usum habeat templum istud in cælo? Scripturarum Sanctarum consuetudo est, ut una sententia aliam explicet, & locus obscurus ex alio clariore intelligatur. Dicitur in Psalmo nonagesimo: *Qui habitat in adiutorio Altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur. (Ps. 90.)* quorum verborum hæc sententia est: Qui per certam fiduciam conjungitur Deo, is quasi facit sibi domum in Deo, in qua tutus habitet, & protegatur ab omni malo. Quod idem dici potest de laude, & oratione: qui enim per reverentiam intimam conjungitur Deo, is quasi facit sibi domum in Deo, ut in ea degens, sicut oportet, oret & laudet Deum. Sic igitur in cælo Dominus Deus omnipotens templum est Civitatis sanctæ, quoniam beati illi cives attentissime cogitantes omnipotentiam Dei, & sic per inti-

mam

nam reverentiam illi conjuncti, in ipso habitant, & dignas illi offerunt laudes: & cum pro nobis orant, facillime audiuntur. Sic etiam quando attente cogitant merita Christi, qui sicut Agnus innocens tradidit semetipsum oblationem, & hostiam Deo in odorem suavitatis, illi per amorem intime uniuntur, & in eo tanquam in templo habitantes, orationes pro nobis fundunt, sine dubio inveniunt oculos Dei apertos, & aures erectas, ut quidquid pro nobis petierint, impetrent. Sed si in cælo ad laudes Dei dicendas, & preces pro nobis fundendas, beati illi cives in Deo, & in Christo tanquam in templo habitare solent: quid nobis faciendum esset, qui neque Deum, neque Christum videmus? O utinam contingeret nobis, ex magno utique dono Dei, ut ad Deum laudandum & orandum sic accederemus, ut ante per humilitatem veram, & reverentiam summam ex consideratione altissimæ majestatis, cum Deo conjuncti, in ipso Deo tanquam in templo sacro-

fan-

sanctissimo habitaremus, sic enim fieret, ut laudes & preces non oscitanter, neque alia cogitantes perficeremus: sed attentissime, & devotissime gratas laudes Deo, & utiles nobis ac fratribus nostris preces Domino offerremus & impleretur illud: *Sacrificium laudis honorificabit me; & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.* (Ps. 49.) Nam laudes divinæ in ara cordis per ignem charitatis in holocaustum oblatae, in odorem miræ suavitatis ascendunt: & illud nobis & nostris impetrant, ut iter nobis aperiat per cordis illustrationem, ad aspiciendam veram salutem, quam præparavit Deus diligentibus se. Quæ omnia beneficia illi miseri perdunt, qui divinas laudes & preces cum mentis evagatione & voluntaria cordis ariditate persolvunt; & laborem orandi & psallendi cum cæteris orantibus & psallentibus participant, sed consolationem divinam, & cælestis beatitudinis prægustationem minime participant.

CAPUT VIII.

De cibo, & potu Civitatis Dei.

JAM vero de cibo & potu cælestium civium hæc habentur in Apocalypsi: *Et ostendit mihi fluvium aquæ vivæ, splendidum tanquam crystallum procedentem de sede Dei & Agni. In medio plateæ ejus, & ex utraque parte fluminis lignum vitæ, asserens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, & folia ligni ad sanitatem gentium. (Apoc. 21.)* Vereor ne qui ista audiunt, admirentur parsimoniam victus civium supernorum, & existiment plura & meliora in hac nostra peregrinatione haberi: hic enim nihil audimus nisi poma unius arboris ad cibum, & aquam fluminis ad potum. Sed meminerint, qui hæc dicunt, in Paradiso terrestri, ubi sine dubio melior victus fuisset, quam in hoc exilio, non fuisse Adamo concessa ad cibum nisi poma & herbas, & aquam ad potum: & tamen ea poma, & illæ herbæ, & aquæ, melio-

ra erant, quam cibi omnes, & omnia vina hujus vitæ, & longe ac longe deteriora ligno vitæ, & aqua viva cælestis Paradisi. (*Gen. 2.*) In hac valle miseriarum omnes homines ægroti sunt & sensum gustandi amaritudine quadam corruptum habent; propterea ad nauseam tollendam cibos varios invenerunt: sed varietas illa ciborum ita nauseam diminuit, ut morbum augeat. In Paradiso terrestri omnes homines sani fuissent: & pomorum illorum, & aquæ illius ea salubritas & suavitas erat, ut eos perfecte alere & sanos conservare cum incredibili delectatione potuisset: ut addamus, quod sine labore & sudore suo cibum & potum abundanter obvium habuissent. Sed quidquid sit de terrestri Paradiso, aqua viva & lignum vitæ in Civitate Dei, non sunt cibi & potus communes hominibus cum bestiis, ut sunt aquæ & poma hujus peregrinationis: sed tam eximia, tam grandia, tam divina sunt, ut Propheta canat: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, &*

torrente voluptatis tuæ potabis eos,
(*Pfal. 35.*) Neque sunt cibi isti &
potus res corporales, sed spirituales
& divinæ. Aqua viva, sapientia est,
de qua legimus: *Aqua sapientiæ salu-*
taris potabit illum. (*Eccl. 15.*) & li-
gnum vitæ est panis ille de quo idem
dicit: *Cibabit illum pane vitæ, & intelle-*
ctus. Nam ut Sanctus Augustinus do-
cet, in rebus corporalibus aliud est ci-
bus, aliud est potus: sed in spirituali-
bus res eadem est cibus & potus; id
est sapientia, sive intellectus vel intel-
ligentia, quæ idem hoc loco signifi-
cant, cibus est, quia nutrit, & potus est
quia sitim restinguit. Quamquam pos-
set etiam per aquam vivam intelligi
sapientia, per lignum vitæ charitas,
nam ex eodem Joanne in Epistola sua
prima: *Qui non diligit, manet in morte.*
(*Jo. 3.*) & *Nos scimus quoniam translati*
sumus de morte ad vitam, quoniam di-
ligimus fratres. (*Ibid.*) Et vere actio-
nes vitales sunt tam intelligere quam
amare. Ergo potus Sanctorum in Ci-
vitate Dei est bibere de flumine vi-
vo, quod oritur a fonte vitæ, qui
Deus

Deus est: frui videlicet participatione sapientiæ illius, qua Deus sapiens est, quæ summa, altissima, & inenarrabilis est. Et cibus eorumdem Sanctorum est edere de ligno vitæ, id est, frui participatione amoris illius ineffabilis, quo diligi potest bonitas ipsa clare visa, & quo diligit Deus se ipsum, qui est infinitum bonum, & fons omnis bonitatis. Quid ista sint, suspicari utcunque possumus, intelligere non possumus, nec poterimus, donec ad Civitatem illam venerimus. Quod autem Sanctus Joannes dicit, lignum esse ab utraque parte fluminis & singulis mensibus fructum suum facere, metaphorice intelligendum est, ut aliquo modo per similitudinem rerum corporalium spiritualia capiamus. Voluit Beatus Evangelista demonstrare arborem summæ bonitatis & fæcunditatis; quod ut faceret, descripsit arborem, quæ sit ad ripam fluminis, & tum ex bonitate sua, tum ex continua irrigatione singulis mensibus fructum suum producat, non singulis

annis

annis ut aliæ solent. Neque vult significare, unam tantum esse arborem, sed multas ejusdem generis, quæ ab utraque parte fluminis per mediam Civitatem fluentis sitæ sint, ita ut inter unam atque alteram arborem non magnum spatium intersit; & eo modo tota Civitas frui possit & aquæ decursu, & arboris fructu. Bonitas arboris significatur in voce ligni vitæ; fecunditas ostenditur ex eo, quod singulis mensibus novos fructus pariat. Unde fit, ut cives illius Civitatis semper habeant fructus recentes ex mense præsentis, maturos ex proxime præterito; nunquam marcidos, nunquam aridos, nunquam insipidos. Quæ omnia significant, cibum & potum Beatorum, id est, sapientiam, qua Deum perfecte intelligunt & charitatem, qua Deum perfecte diligunt optimum esse, & nunquam deficere. Quod addit idem beatus Evangelista de foliis alius arboris ad sanitatem Gentium, hoc significare videtur, ad nos in hoc exilio nunquam mitti poma ipsa ligni vitæ; sed mitti tamen

folia quædam quamvis non adferant ipsam vitam æternam, tamen utilia sint ad sanandos morbos nostros, concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, superbiam vitæ & alia id genus vitia, ex quibus omnes sive graviter, sive mediocriter, sive leviter ægrotamus. Hæc folia sunt verba divina per Prophetas & Apostolos de cælo, id est, ex divina revelatione ad nos allata. O quam bonum odorem folia ista spirant, si quis habeat Spiritum Domini! Lege Prophetas, lege Psalmistam, lege Evangelia, lege Apostolos, Petrum, Paulum, Joannem, Jacobum, Judam; omnia ista folia spirant humilitatem, charitatem Dei, virginitatem, de quibus apud Philosophos nulla mentio. Sed non mirum videri debet, quia illa sunt folia de lignis Paradisi, ista de lignis montium terræ.

Ergo anima Christiana, diligenter collige ista folia: fac tibi quotidie inde medicinam; & ex foliis conjecturam facito de fructibus: &
con-

contemptis filiquis porcorum, ad illa :
 quæ sursum sunt, poma vitæ æternæ
 ardenter suspira, de illis cogita :
 maneat illic semper memoria, donec
 differtur præsentia.

C A P U T IX.

De fundamento mystico Civitatis Dei.

C O N S I D E R A V I M U S structuram unam
 supernæ Jerusalem ; nunc alte-
 ram considerabimus. Civitas enim
 non solum complectitur fundamen-
 tum, portas, muros, plateas ; sed e-
 tiam cætum civium, qui pro diver-
 sitate functionum dicuntur etiam ip-
 si vel fundamenta, vel portæ, vel
 muri, vel alia generis ejusdem. Et
 fortasse magis proprie dicitur civitas
 congregatio civium sub iisdem legi-
 bus, quam congregatio domorum sub
 iisdem mœnibus. Sic enim Tullius
 loquitur in Somnio Scipionis : *Con-*
cilia, cætusque hominum jure sociati,
civitates appellantur. De hac Civitate
 cælesti, quæ constat ex civibus, non

solum Sanctus Joannes in Apocalypsi loquitur : sed etiam Sanctus Petrus in Epistola sua priore, & Sanctus Paulus in Epistola ad Ephesios. In Apocalypsi legimus, in portis duodecim viros fuisse Angelos duodecim, & inscripta nomina duodecim tribuum filiorum Israel; in fundamentis vero duodecim scripta fuisse nomina duodecim Apostolorum Agni (*Apoc. 21.*) In priore Epistola S. Petri legimus : *Ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum & honorificatum, & ipsi tanquam lapides vivi superædificamini. (1. Petr. 1.)* In Epistola ad Ephesios S. Paulus scribit : *Ergo jam non estis hospites & adventæ; sed estis cives Sanctorum, & domestici Dei, superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu, (Eph. 2.)* Primum igitur Civitas Dei pro fundamentis habet Apostolos & Prophetas; quoniam doctrina Apostolorum & Prophetarum totam fabricam sustentat. Initium enim

nim salutis fides est: fides autem re-
 velata est per Prophetas & Aposto-
 los, sive scribentes, sive prædican-
 tes Mysteria Trinitatis, Incarnatio-
 nis, resurrectionis mortuorum, glo-
 riæ beatæ, suppliciorum æternorum,
 & alia, quæ superant humanam ra-
 tionem, ex Prophetis atque Apo-
 stolis didicimus, quibus Deus ea re-
 velare dignatus est. Quamvis autem
 fides non habeat locum in Beatis,
 qui quod crediderunt vident, & quod
 videtur, non creditur, sed scitur,
 & cernitur: tamen dicuntur Aposto-
 li & Prophetæ fundamenta civitatis
 supernæ; quia fides initium est salu-
 tis, ac per hoc initium beatitudinis.
 Sed quoniam Sanctus Petrus dicit,
 nos ut lapides vivos superædificari
 super Christum (1. Petr. 2.) & ipse
 Apostolus Paulus in priore ad Corin-
 thios dicit: *Fundamentum aliud nemo po-
 test ponere præter id, quod positum est,
 quod est Christus Jesus. (1. Cor. 3.)*
 Ideo unum est fundamentum, &
 duodecim sunt fundamenta, ut S.

Augustinus docet in explicatione Psalmi octogefimi sexti, quoniam in duodecim Apostolis Christus erat. Ipse enim, sive Spiritus ejus per eos loquebatur & docebat. Audi Apostolum Paulum: *An experimentum, inquit, quæritis ejus qui in me loquitur Christus?* (2. Cor. 13.) Audi Christum ipsum: *Qui vos audit, inquit, me audit.* (Luc. 10.) & alibi: *Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.* (Matt. 10.) Neque dubium est, unum & eundem esse Spiritum Patris & Filii. Ex quo etiam intelligimus, in duodecim fundamentis non solos Apostolos duodecim intelligi, sed omnes illos, qui primi eandem fidem prædicaverunt; alioqui Paulus ipse & Barnabas, & septuaginta discipuli, qui non erant ex duodecim, non pertinerent ad fundamenta: imo nec ipsi Prophetæ ad fundamenta pertinerent, & Apostolum mendacem (quod absit) faceremus; qui dixit nos superædificari super fundamentum Apostolorum & Prophetarum.

Sed

Sed occurrit non levis dubitatio, quomodo Christus possit vere dici fundamentum ædificii, cum sit summus lapis angularis, ut Apostolus loquitur; & sit exaltatus in caput anguli, ut canit Propheta (*Psal. 117.*) Quomodo enim potest idem lapis simul esse summus & imus, in fundamento & in fastigio? Sed si quis cogitet ista esse vocabula metaphorica, non difficulter intelliget, ob diversas functiones posse uni personæ convenire contraria nomina. Siquidem non solum Christus, qui Deus est & homo, sed quilibet Prælatus in Ecclesia sua est fundamentum & fastigium, quia debet ut fundamentum sustinere pondus ædificii, tolerare infirmitates omnium, ac per hoc subesse omnibus: & tamen ipse idem debet ut fastigium præesse omnibus, omnibus imperare, & ab omnibus sustineri. Multo igitur magis Christus Dominus poterit ut fundamentum Ecclesiæ, omnes portare, omnesque auctoritate & virtute sua sustinere: & simul ut positus in caput anguli, connecte-

re duos parietes, & ex Gentibus & Judæis unum populom constituere, omnibus præsidere, omnibus imperare.

C A P U T X.

De porta mystica Civitatis Dei.

SEquitur ut portas cælestis Jerusalem consideremus, Et quidem communis est interpretum expositio, per portas intelligi eosdem Apostolos, in qua expositione secuti sunt Sanctum Augustinum in expositione Psalmi octogesimo sexti. Sed Beatus Joannes in Apocalypsi, cum de portis locutus est, mentionem fecit duodecim Angelorum, & duodecim tribuum filiorum Israel, quorum nomina scripta esse dixit in duodecim portis Civitatis Dei. (*Apoc. 21.*) Apostolos eo loco ne nominavit quidem. Nec tamen falsa est sententia Beati Augustini, & eorum, qui eum secuti sunt: loquitur enim S. Joannes mystice, non ut littera sonat;

ut

ut Propheta, non ut historicus: & tota illa ejus descriptio mysticis significationibus plenissima est. Terra promissionis figura fuit, omnium consensu, cælestis Civitatis. Cui primum facta est promissio terræ illius, Abraham fuit; sic enim loquitur Deus ad Abraham in lib. Geneseos: *Omnes terram, quam conspicias, tibi dabo & semini tuo usque in sempiternum.* (Gen. 13.) & Apostolus ad Galatas, *Abrahæ, inquit, dictæ sunt promissionis, & semini ejus, & paulo post, Abrahæ per repromissionem donavit Deus.* (Gal. 3.) Abrahami hæres fuit Isaac solus, Ismaele excluso, qui filius erat ancillæ, dicente Scriptura: *Non erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ.* (Gen. 21.) Isaaci hæres fuit Jacob solus, excluso Esau fratre ejus, qui vendidit primogenita: (Gal. 4.) unde Malachias dicit: *Jacob, dilexi Esau autem odio habui.* (Malac. 1.) quam sententiam repetit Apostolus ad Romanos. (Rom. 9.) Jacobi hæredes fuerunt omnes ejus filii, qui erant duodecim, nullo ex-

cluso. Atque ita terra promissionis
 divisa est duodecim tribubus Israel,
 ut ex libro Josue intelligi potest,
 (*Jos. 13. 14. 15. & sequentibus.*)
 Hæc est igitur causa, cur Sanctus
 Joannes in Apocalypsi dixerit, in
 duodecim portis scripta fuisse nomi-
 na duodecim tribuum filiorum Isra-
 el: quia videlicet porta ingredien-
 di terram promissionis fuerat jus hæ-
 reditatis, quod solis & omnibus fi-
 liis Israel competebat. Sed, ut pau-
 lo ante dicebamus, Apostolus Jo-
 annes mystice loquitur, & per duo-
 decim tribus Israel intelliguntur ve-
 ri Israelitæ, non secundum carnem,
 sed secundum spiritum & fidem, ac
 per hoc Apostoli duodecim, & eo-
 rum spirituales filii. Nam ut San-
 ctus Paulus aperte docet in Epistola
 ad Romanos: *Non omnes, qui ex Isra-
 el sunt, ii sunt Israelitæ; neque qui se-
 men sunt Abraham, omnes filii.* (*Rom.
 9.*) qui etiam paulo-infra comparat
 Israelem arbori, cujus multi rami
 fracti sunt propter incredulitatem,
 & alii inserti sunt propter fidem.

Sic

Sic enim Gentiles conversi ad fidem cœperunt esse filii Israel, & plurimi Judæi desierunt esse veri Israelitæ. Demonstrat & explicat hæc omnia copiose S. Augustinus in Epistola ad Afellicum, in qua sic loquitur: *Nonne mirabilia magna sunt ista, profundumque mysterium, ut multi ex Israel non nati, sint Israel; & multi non sint filii, cum sint semen Abrahamæ? Quomodo enim non sunt? quomodo sunt? nisi non sunt filii promissionis ad Christi gratiam pertinentes, sed filii carnis, nomen inane gestantes: ac per hoc nec illi sunt Israel, sicut sumus nos; nec nos sumus Israel, sicut sunt illi: nos enim sumus secundum spiritualem regenerationem, illi secundum carnalem generationem: (Rom. II.) & paulo infra: In nepotibus etiam Abrahamæ, filiis Isaac, illis geminis, Esau & Jacob, qui postea vocatus est Israel, hoc ipsum magnum & profundum mysterium reperitur, de quo idem Apostolus loquitur, cum per Isaac promissionis filios commemorasset ad Christi gratiam pertinentes. Hæc certa doctrina Apostolica atque Catholica satis evidenter in-*

di-

dicat nobis, secundum originem carnis ad Saram Judæos, ad Agar vero Ismaelitas pertinere: secundum autem mysterium spiritus, ad Saram Christianos, ad Agar Judæos. Item secundum originem carnis ad Esau, qui dictus est etiam Edom, gentem Idumæorum; ad Jacob autem, qui dictus est etiam Israel, gentem Judæorum: porro secundum mysterium spiritus, ad Esau Judæos, ad Israel pertinere Christianos. Hæc ille: qui factis aperte demonstrant Christianos esse veros Israelitas non secundum carnem, sed secundum spiritum, ac per hoc esse veros hæredes terræ promissionis, quæ in cælis est. Ergo portæ cælestis Jerusalem habent inscripta nomina duodecim tribuum Israel, quia porta, per quam intratur in illam cælestem promissionis terram, est jus hæreditatis filiorum Dei, qui soli sunt veri sincerique Christiani, Apostolorum Sanctorum filii, qui per veros Israelitas, id est, Jacobi Patriarchæ filios, significantur. Quod autem addit Sanctus Johannes, in portis illis fuisse Angelos duo-

duodecim, significat, Angelos esse portarum custodes, quorum officium est curare, ne illuc ingrediatur, qui non habeat jus hæreditatis. Et fortasse hac de causa depingitur Archangelus Michael cum statera in manibus, quia per Angelos sibi subiectos examinat merita eorum, qui ad cœlestem illam Civitatem aspirant. Hæc de portis.

C A P U T XI.

De lapidibus mysticis Civitatis Dei.

RELIQUA ædificatio constat ex lapidibus, qui sunt omnes fideles, qui superædificantur, ut Apostoli Petrus (*1. Petr. 2.*) & Paulus in Epistolis suis perspicue posuerunt. (*Eph. 2.*) Et quoniam hæc pars ædificationis ad omnes pertinet, optimum factu erit, si notemus conditiones sive qualitates, quas habere debent, qui superædificari cupiunt super fundamentum Apostolorum & Prophetarum, sub ipso summo angulari lapide
Chri-

Christo Jesu; ut non solum sint in Civitate Dei, sed etiam sint ipsa Civitas Dei celsissima & felicissima.

Tria requiruntur ut quis superædificari possit super tam nobile fundamentum. Primum, Ut sit lapis; deinde, Ut sit vivus; denique, Ut sit quam optime politus atque quadratus. Primum igitur lapides esse debemus, non ligna, non fœnum, non stipula, ut solidum parietem efficiamus, id est, viri graves & stabiles, perseverantes in fide, in charitate, in humilitate, in obedientia mandatorum, & non circumferamur omni vento doctrinæ, quemadmodum hæretici solent: neque rapiamur variis desideriis, ut leves Catholici facillime rapi solent. Isti enim ab ædificatoribus Civitatis æternæ non admittuntur; sed ad usum tuguriorum deserviunt, quæ nullo negotio destruuntur. Deinde esse debemus lapides vivi, ut S. Petrus admonet, id est, pleni charitate & spiritu vitæ, qualis est lapis angularis Christus: (*1. Petr. 2.*) qui etsi mortuus est semel secundum carnem,

nem, tamen secundum spiritum semper vixit, & secundum carnem post mortem degustatam revixit, & ultra jam non morietur. Lapidēs mortuorum domos mortuas, id est corporales, ædificant: at Domus spiritualis, vel potius Civitas Regis magni, quæ spiritualis & cælestis esse dignoscitur, lapidēs spirituales, ac per hoc vivos requirit. Denique lapidēs quadratos & politos nos esse oportet, non rudes & informes, quoniam ita decet ædificationem Civitatis omnium præstantissimæ. Si enim Arphaxat Rex Ecbatanam civitatem ædificavit ex lapidibus quadratis & sectis, ut est in libro Judith. (*Judith. 1.*) Et si Rex Salomon templum Domini in hac nostra terra de lapidibus dolatis atque perfectis extruxit, ut Scriptura loquitur in tertio libro Regum: (*3. Reg. 6.*) quid par est futurum in ædificatione Civitatis æternæ, & omni aliarum longe præstantissimæ? Sed ista quadratio; & sectio, & dolatio hic in terris faciendæ est, non in cælo. Cujus rei figura præcessit in
ædi-

ædificatione templi Salomonis. Sic enim legitur in libro tertio Regum : *Domus autem cum ædificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis ædificata est, & malleus, & securis, & omne ferramentum non sunt audita in domo, cum ædificaretur. (3. Reg. 6.)* quia videlicet procul a domo Domini lapides secabantur & tundebantur, atque ita perfecte quadrabantur, ut cum adferrentur ad templum, sine ullo fonitu mallei in locis suis collocarentur. Itaque non audietur in cælesti Jerusalem sonitus mallei percutientis; quia ibi nulla erit persecutio, nulla tribulatio, nullus pœnitentiæ labor, nullus gemitus, nullus dolor, nulla tristitia. Proinde lapides electi ad gloriam Domus cælestis, in hac valle lachrymarum tusionibus & pressuris expoliri debent, sic enim canit Ecclesia.

*Tusionibus, pressuris
Expoliti lapides,
Suis coaptantur locis
Per manus Artificis,*

Dispo-

*Disponuntur permansuri
Sacris ædificiis.*

Hic nobis pœnitentiæ labor necessarius est, quoniam *in multis offendimus omnes*, (*Jac. 3.*) ut Sanctus Jacobus affirmat. Hic domandæ concupiscentiæ carnales, hic vincendæ propriæ voluntates, hic corpus castigandum, & in servitutem redigendum, hic contra ignita jacula spirituum immundorum scutum fidei indefesso labore semper objiciendum. Alioquin si tusionem mallei ferre non possumus, quomodo rudes & impoliti a cœlesti Architecto ad cœlestem fabricam admittemur? O si mortales intelligerent, quanto bono priventur, dum malleum percutientem fugiunt, & nihil incommodi, nihil asperi, nihil amari ferre possunt! propositum certe mutarent, & dimissis comestationibus jejunia frequentarent, & mollibus indumentis relictis cilicia quærerent, & confabulationibus neglectis, vigiliis & orationibus operam darent: & si quid molestiæ

a falsis fratribus, vel a manifestis paterentur inimicis, non de vindicta cogitarent: sed Deo gratias agerent, & pro calumniantibus & persecutibus ex animo Deum orarent; quia *non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis, (Rom. 8.)* & *Quod in presenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis. (2. Corint. 4.)*

Et certe si respiciamus lapides vivos, qui nos ad cæleste ædificium præcesserunt, nullos videbimus non tunctionibus multis & pressuris variis expolitos, Christus ipse, lapis angularis & pretiosissimus, qui pro se dolatione non indigebat, tamen passus est pro nobis, ut relinqueret nobis exemplum: & *cum malediceretur, non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur. (1. Pet. 2.)* Apostoli omnes cum Beato Paulo dicere poterant: *Usque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus*

ramus operantes manibus nostris: maledicimur, & benedicimus; persecutionem patimur, & sustinemus; blasphemamur, & obsecramus? tanquam purgamenta hujus mundi facti sumus omnium peripsema; (1. Cor. 4.) Quid de Martyribus? nonne omnes per multas tribulationes & cruciatus, & mortes acerbissimas secti & dolati ad cælestis Jerusalem ædificiam ascenderunt? Omitto Sanctos Confessores, Anachoretas, Virgines, Viduas, & alios omnes, qui Deo placuerunt, qui non nisi carnem suam cum vitiis & concupiscentiis crucifigentes, & secum ipsi bellum gerentes, ad cælestem ædificationem admissi sunt.

Neque solum post Christi adventum istalapidum vivorum dolatio necessaria fuit, sed etiam antea, atque ab ipso mundi principio. Primus lapis vivus Abel fuit a fratre Cain crudeliter cæsus. Sanctus Patriarcha Joseph a fratribus venditus. Tobiaë dixit Angelus Raphael: *Quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te.* (Tob. 12.) non dixit; Quia

peccator eras, & Deo invisus, necesse fuit, ut poenam cæcitatæ & mendicitatis lueres; sed, quia acceptus eras Deo, utpote justus & sanctus, ideo ut lapis vivus, & cælesti ædificio destinatus, necesse fuit, ut malleum percutientem sustineres. Quis Prophetarum non persecutionem impiorum passus est? Quæ tormenta non tolerarunt sancti pueri Machabæi? Apostolum audiamus de Sanctis veteris Testamenti concionantem in Epistola ad Hebræos: *Alii vero, inquit, ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres; lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt, circumierunt in melotis, in pellibus caprinis, e-gentes, angustiati, afflicti quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cavernis terræ. (Heb. II.)*

Quid hic dices anima Christiana? Si quibus dignus non erat mundus ob insignem illorum sanctitatem, iis malleus ædificantis non pepercit, ut con-
quadrati & expoliti cælesti ædificio
es-

essent idonei: quid de te tuique similibus fiet, quibus peccare libet, & labor pœnitentiæ nimis gravis est? Unum e duobus necessarium est, ut vel in hac vita, aut in purgatorio percutiaris & poliaris, vel in ædificio illo sublimi locum non habeas, & in æternum malleus te gehennæ contundat. Cur igitur non eligis (si quid sapias) in hac vita potius contundi & quadrari tribulatione brevi & levi, quam in futura reprobari, & ad æternam intolerabilemque tunctionem amandari?

Neque despicias purgatoriam tunctionem in vita futura; ea siquidem, quamvis æterna non sit; gravior tamen, & sæpe diuturnior est quam pœna quælibet hujus vitæ. Audi enim S. Augustinum explicantem Psalmum trigesimum septimum: *Dicitur, inquit, Salvus eris, sic tamen quasi per ignem. Et quia dicitur, Salvus eris, contemnitur ille ignis, gravior tamen erit ille ignis, quam quidquid potest homo pati in hac vita. Hæc ille, qui addit, graviores fore purgatorii*

pœnas, quam sint latronum suppli-
 cia, & quam fuerint Martyrum cru-
 ciatus: proinde stultos esse, qui pur-
 gatorium ignem contemnunt, & tri-
 bulationes vitæ præsentis exhorrent.
 Et quia in ore duorum vel trium testi-
 um fiat omne verbum, audi San-
 ctum Gregorium in Psalmum tertium
 Pœnitentialem: *Illud, inquit, tran-
 sitorium ignem omni tribulatione præsen-
 ti existimo intolerabiliorem.* Audi San-
 ctum Bernardum in Sermone De obi-
 tu Humberti Monachi: *Illud, inquit,
 scitote, quia post hanc vitam in purga-
 toriis locis centupliciter, quæ fuerint hic
 neglecta, redduntur usque ad novissimum
 quadrantem.* Audi denique Sanctum
 Anselmum in explicatione capitis
 tertii ex priore ad Corinthios: *Sci-
 endum, inquit, est, quia gravior est
 ille ignis, quam quidquid potest homo
 pati in hac vita. Omnia enim tormenta,
 quæ hic sunt, faciliora sunt, & tamen
 homines, ne ea patiantur, quidquid ab
 homine fuerit iussum, faciunt. Quanto
 melius est facere, quæ jubet Deus, ne
 illa graviora patiamur?*

C A P U T XII.

De fugienda Civitate mundi.

EXplicata ædificatione Civitatis Dei, id solum reliquum est, ut paucis exponamus, quid potissimum requiratur, ut cives in illam felicissimam Civitatem adscribantur. Id vero uno verbo dici potest; videlicet mundi hujus civitati renunciemus, atque ut hic interim ut advenæ & peregrini vivamus. Neque enim fieri potest, ut simul cives mundi & cives Sanctorum simus; & nemo civitati sæculi hujus nuncium remittit, qui non statim in sinum Civitatis Dei recipiatur. Sed rem totam paulo fusius exponamus.

Duæ sunt civitates in Scripturis Sanctis nobis declaratæ; civitas terrena, quæ cæpit in Cain, qui primus in terra condidit civitatem, ut in Genesi legimus, (*Gen. 4.*) & Civitas cælestis, quæ cæpit in Abel, & cujus non Abel, sed Deus est conditor, ut supra diximus ex Apo-

stolo. Illius figuram gessit Babylon magna, quæ *confusionem* significat; hujus autem figuram gessit Jerusalem Civitas Regis magni, quæ dicitur *visio pacis*. Cives terrenæ civitatis illi sunt, qui non solum corpore, sed etiam corde in terris habitant, terram colunt, terrenis bonis inhiant, pro illis contendunt, pro illis litigant, pro illis tumultuantur. Hujus civitatis princeps est diabolus, qui de Civitate cœlesti ejectus, civitatis terrenæ tyrannidem occupavit. Quamvis enim Dominus noster imminente passione sua dixerit, *Nunc judicium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.* (Joan. 12.) & vere foras eum ejecerit baculo crucis suæ, & per ipsam crucem de illo triumphaverit; dicente Apostolo in Epistola ad Colossenses; *Exspolians principatus & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.* (Col. 2.) Hoc autem non ita est intelligendum, quasi diabolus penitus de mundo sit ejectus, aut mundi principatum penitus amiserit,

rit, sed quod ejectus sit ab illis omnibus, & in illis omnibus principatum amiserit, qui se Christo adjungunt; & de Civitate terrena fugientes, in Civitatem cælestem adscribuntur. Quod enim diabolus adhuc in civitate terrena, quæ & *mundus* dicitur, imperium habeat, docet Apostolus in Epistola ad Ephesios, cum ait: *Non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus principes & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum.* (Eph. 6.)

Itaque adhuc satanas cum ministris suis principatum habet in mundo, & rector est mundi, id est hominum mundanorum, & terrenæ civitatis civium, de quo mundo Sanctus Joannes dicit: *Mundus in maligno positus est:* (1. Joan. 5.) ac si dixisset, mundus capiti suo adhæret, qui malignus per antonomasiam dicitur: sive mundus in maligni dæmonis imperio & potestate est:

Porro cives Civitatis cælestis illi sunt, qui in Regno cælorum beati regnant, & illi quoque, qui in corpore

mortali positi terram inhabitant, non corde, sed corpore: corde enim conversatio eorum in cælo est, (*Phil. 3.*) & cupiunt dissolvi. & esse cum Christo qui Rex est Civitatis cælestis. (*Ph. 1.*) Quia vero permisti sunt in terris cives cæli cum civibus terræ, ideo Scripturæ sanctæ dicunt, cives cæli esse in mundo, sed non esse de mundo; & in mundo esse non ut cives, sed ut advenas, & peregrinos: sic enim loquitur Sanctus Petrus: *Obsecro vos tanquam advenas & peregrinos abstinere vos a carnalibus.* (*1. Petr. 2.*) & contra cives terræ dicunt Sacræ litteræ, esse *hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo*; his enim verbis utitur Sanctus Paulus in Epistola ad Ephesios. (*Eph. 3.*) Quæ cum ita sint, nemo se ipse fallat, nemo existimet se civem mundi, & civem cæli simul esse posse. Cives mundi de mundo sunt; cives cæli non sunt de mundo. De mundo esse, & de mundo non esse, contradictoria sunt; proinde simul copulari non possunt. Quare quos adhuc mundus & ter-

rena delectant, ii non putent in Civitate cælesti se locum habere posse, nisi antea de mundo exeant, sæculo abrenuntient, & terrena fastidiant.

Et quoniam hæc magna sunt, & a paucis intelliguntur, vel ut oportet, cogitantur: ideo ut nemo ignorantiam in novissima die prætendat, nihil sæpius Apostoli & Evangelistæ inculcant & repetunt. Audi Dominum: *Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo.* (Joan. 8.) Item ad Apostolos: *Si de mundo fuissetis, mundus, quod suum erat, diligeret: quia vero de mundo non estis, propterea odit vos mundus.* (Joan. 15.) Audi Beatum Paulum: *Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum.* (1. Cor. 3.) Item: *Debueratis de hoc mundo exisse.* (1. Corint. 5.) Item: *Ut non cum hoc mundo damnemur.* (1. Corint. 11.) Audi Sanctum Jacobum: *Nescitis, quia amicitia hujus mundi inimica est Dei? quicumque ergo voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur.* (Jac. 4.) Audi Sanctum Petrum: *Fugite ejus, quæ in mundo est, concu-*
pi-

piscentiæ corruptionem. (2. Petr. 1.)
 Audi Sanctum Joannem: *Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt. (1. Joan. 2.)* Item: *Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo. Item: Et mundus totus in maligno positus est. (1. Joan. cap. 5.)* Denique audi Dominum dicentem in oratione sua ad Patrem: *Ego pro eis rogo; non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi. Et mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum de mundo. (Joan. 17.)* Hic habemus apertissime, mundum sic esse a Deo quodammodo excommunicatum & damnatum, ut pro eo Christus nullo modo orandum putaverit. At si Christus non pro mundo rogat, quomodo alibi dicit, *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret? (Joan. 3.)* num Pater diligit mundum, & filius odit mundum? aut quomodo Filius mundum a sua oratione excludit, quem Pater a sua dilectione non excludit? S. Augustinus (*Tract. 107.*) hunc locum posteriorem exponens, dicit,

mundum, pro quo Christus orare se negat, reprobos tantum significare, quomodo loquitur Apostolus in prioribus ad Corinthios, cum ait: *Ut non cum hoc mundo damnemur.* (1. Cor. 11.) Sed possumus etiam dicere, Christum non orasse pro mundo, quia, quæ tunc petebat Apostolis, mundo minime conveniebant. Petebat enim donum perseverantiæ: *Servainquit, eos in nomine tuo.* (Joan. 17.) & simul petebat eis gloriam sempiternam, cum diceret: *Volo, Pater, ut ubi sum ego, & illi sint mecum, ut videant claritatem meam.* At mundo ista non conveniunt: neque enim mundus aptus est Regno cælorum, nisi prius mundetur: quomodo non deceret ingredi Regis cubiculum hominem luto undique aspersum, & sordidum. Deus autem diligit mundum, & pro eo Filium suum dedit, ut eum vere mundaret, & idoneum ad Regnum faceret. Ideo & Christus pro crucifixoribus oravit, non ut perseverarent in statu, in quo erant; sed ut Pater illis ignosceret, & igno-

scen-

scendo purgaret, ut & ipsi de mundo exirent. Quod etiam Christus in illa oratione servavit, in qua dixit, *Non pro mundo rogo: adjunxit enim non longe infra, Ut credat mundus, quia tu me misisti.* Summa igitur est, Christum pro suis rogasse, non pro mundo; quia nisi quis ante exeat de mundo quam de corpore, ad Regnum Dei nunquam perveniet.

Ergo quicumque Civitatem illam supernam diligit, festinet exire de mundo, ne repentinus dies postremus adveniat, & rapiat eum de vita, quando nulla ei spes conversionis erit: & cum de mundo exierit, obliviscatur mundum & concupiscentias ejus, ut solius Civitatis Domini assidue recordetur, & cum Propheta sancto juret: *Si oblitus fuero tui Jerusalem, oblivioni detur dextera mea. Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui: si non proposuero Jerusalem in principio lætitiæ meæ.* (Ps. 136.) Hæc enim est vera nota civium Civitatis æternæ, si revera & toto corde cupiant destitui potius lingua

gua & manibus, quam aliquid dicere aut facere contra dilectionem Dei Patris, & cœlestis patriæ, & si vere, non ficte, principium lætitiæ ipsorum sit Civitas illa, quæ cives suos beatos facit, sic ut nulla eos felicitas mundana delectet, & sola ad eos exhilarandos in hoc exilio sufficiat futurorum recordatio atque expectatio gaudiorum.

Placet concludere hunc librum verbis Sancti Augustini, ut qui mihi forte non credent, tanto viro fidem habere non dubitent. Is enim, in explicatione Psalmi sexagesimi primi his verbis explicat, quæ sit vera nota civium civitatis mundi, & civium Civitatis Dei: *Omnes, inquit, qui terrena sapiunt, omnes, qui felicitatem terrenam Deo præferunt, omnes, qui sua quæerunt, non quæ Jesu Christi, ad unam illam civitatem pertinent, quæ dicitur Babylonia mystice, & habet regem Diabolum: omnes autem, qui ea, quæ sursum sunt, sapiunt, qui cœlestia meditantur, qui cum sollicitudine in hoc sæculo vivunt, ne Deum of-*
fen-

fendant, qui cavent peccare, quos peccantes non pudet confiteri, humiles, mites, sancti, justi, pii, boni, omnes ad unam Civitatem pertinent, quæ Regem habet Christum.

DE ÆTERNA
 FELICITATE
 SANCTORUM
 SUB NOMINE DOMUS DEI.
 LIBER TERTIUS.
 CAPUT I.

*Quod omnes Beati sint domestici
 & filii Dei.*

LÆTATUS sum in his, quæ dicta sunt mihi; in Domum Domini ibimus. (Ps. 121.) Vere magna & ineffabilis est causa lætandi servo bono

bono & fideli, quando vel folicite laboravit in vinea, vel in negotiatione talenta multiplicavit, vel in studio bravium primus apprehendit, vel in bello aut in agone coronam promeruit, vel oves sibi creditas diligenter pavit, & a lupis strenue fortiterque defendit: & his omnibus laboribus perfunctus Domum Domini sui lætus ingreditur. Sed videamus cur *Domus* dicatur, quæ paulo ante *Civitas* dicebatur. Hujus enim rei non est illa causa, quod angusta sit, & ideo *Civitatis* nomen non mereatur. Siquidem tam est ampla, ut nulli civitati, aut etiam Regno magnitudine cedat. Audi enim quid Baruch Propheta clamet; *O Israel, quam magna est Domus Dei, & ingens locus habitationis ejus! Magnus est, & non habet finem. (Bar. 3.)* Quidni igitur tam magna *Domus Civitas* dici possit? Prima igitur illa causa est, quia Beati, quamvis toto Regno cælorum diffusi, omnes sunt domestici & familiares Domini. Potuisset enim aliquis existimare, si solius Re-

gni aut civitatis mentio fieret, multos fore in Regno cælorum, & in Civitate Dei nostri, qui nunquam ad eum alloquendum aditum haberent, nisi per Sanctos aliquos majores admitterentur. Quia vero non ita se res habet, sed omnes omnino Deum semper vident, & cum eo versantur, & colloquuntur facie ad faciem, sive sint eximii Seraphini & Cherubini, Apostoli & Prophetæ, sive minores Angeli & minores Sancti. Nam de Angelis custodibus, qui ad ultimum ordinem Angelorum pertinent, dicit: *Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est.* (*Math. 18.*) & Apostolus ad Ephesios scribens dicit, Sanctos omnes esse non solum cives Sanctorum, sed etiam domesticos Dei (*Eph 2*) Ideo habitatio eorum non solum Civitas dicitur, sed etiam Domus. Sunt quidem in cælo mansiones diversæ, majores & minores, & sunt etiam coronæ diversæ, illustriores, & minus illustres, pro diversitate meritorum: sed tamen ci-

ves illi sunt omnes beati & felices, & omnes mundi corde, & charitate pleni. Propterea nemo est, qui non sit etiam in Domo illa, & qui Deum non videat, & cum eo non versetur ut domesticus & amicus: quamvis in aliis Regnis & civitatibus multi sint, qui Regem nunquam vident, & rarissimi, qui ad ejus colloquium & consuetudinem admittantur. Altera ratio esse videtur, quia in civitate multi Regem vident, & cum eo loquuntur, sed non omnes sunt filii & hæredes Regis; sed tantum qui in palatio degunt, & a Rege pro filiis & hæredibus agnoscuntur. At in Regno cælorum & Civitate Dei nostri omnes Sancti, sive majores sive minores, vere sunt filii Dei, & fratres Christi; & hæredes Dei, & cohæredes Christi, ac per hoc etiam inter se fratres: neque majores despiciunt minores, neque ullus est inter eos livor aut invidentia. Nam cum Dominus orationem illam primariam & quotidie recitandam doceret, *Pater noster, qui es in cælis;*

(*Matth. 6.*) neminem exclusit, & cum in iudicio dicet, *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi*; (*Matth. 24.*) neminem justorum excipiet: & cum Apostolus ad Romanos dixit, *Quicumque Spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei*: (*Rom. 8.*) & paulo infra, *Ipse Spiritus testimonium reddit Spiritui nostro, quod sumus filii Dei. si autem filii, & hæredes; hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi*: neque ipse ullum exclusit, neque magnum, neque parvum, modo Spiritum Dei habeat, & ab eo duci se sinat. Quod certe commune est omnibus regeneratis in Christo, & in fide, spe, & charitate perseverantibus. Beatus quoque Petrus in Epistola sua priore omnibus regeneratis pollicetur hæreditatem incorruptibilem & incontaminatam, immarcescibilem, conservatam in cælis. (*1. Petr. 1.*) Denique Sanctus Johannes in Epistola prima omnibus iustis sine exceptione dicit: *Videte qualem charitatem dedit vobis Pater, ut filii*

lii Dei nominemur, & simus. (Joan. 5.)

Recte igitur dicitur Domus, & non solum Civitas & Regnum, habitatio illa Sanctorum, in qua omnes sunt filii & hæredes Regis magni, & omnes a Deo diliguntur ut filii & a Christo ut fratres; & jure dicere possunt cum Propheta: *Quam bonum & quam jucundum habitare fratres in unum.* (Ps. 132.) Nam quæ major jucunditas cogitari potest, quam versari cum innumerabilibus Angelis & hominibus majoribus, æqualibus, minoribus, & ab omnibus affectu sincerissimo diligi ut fratrem, tractari ut fratrem, complecti ut fratrem?

C A P U T II.

*De magnitudine & pulchritudine
Domus Dei.*

ALia ratio cur habitatio Sanctorum Domus dicatur, assignari potest, quia videlicet domus, præsertim Regiæ, plurima habent orna-
K 3 men-

menta in aulis, in cubiculis, in thalamis, quæ reliqua civitas non habet. Nam quis enumeret peristromata, aulæa, tapetia, vestes pretiosas, vasa aurea & argentea, quibus fulgent palatia Regum? Nec solum ornamenta interiora magno pretio constant, sed etiam ipsa ædificatio externa admirabilis esse solet ob marmora pretiosa, & columnas, atria deaurata vel depicta, hortos pensiles, & alia id genus, quæ enumerare longum esset. Salomon Rex Jerusalem, posteaquam ædificavit templum Domino, ea magnificentia, qua par erat, ædificavit etiam domum suam tanto apparatu, ut in ædificatione consumpserit annos tredecim; cum tamen ministros & præfectos operum haberet plurimos, & materia lapidum pretiosorum & lignorum cedrinorum esset ad manus. Nec minore sumptu & industria ædificavit palatium uxori suæ, filiæ Regis Ægypti, & domum saltus Libani, cujus descriptio habetur in libro tertio Regum, ita sumptuosam

ut incredibile videatur. (3. Reg. 7.)

Ergo Scriptura sacra cum Domum Dei appellat eam habitationem, quam appellaverat Civitatem Dei, & Regnum cælorum; id significare voluit, totam Civitatem illam, & totum illud Regnum ita nitere & fulgere, ut domus Regia fulget ac nitet. Nam ut ex Propheta Baruch audivimus, Domus Dei tam ingens est, ut totum Regnum cælorum occupare possit.

(Bar. 3.)

Admirabile omnino videbatur paulo ante, si totum Regnum aliquod ea pulchritudine splenderet, qua splendet ejus primaria civitas. Quis ergo non obstupescat, si cogitet totum cælorum Regnum dici Domum Dei, quia totum ornatum, totum pulchrum, totum pretiosum est, ac ipsa Domus Dei? Jure clamat Propheta David: *Concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini.* (Ps. 83.) quis enim non toto corde concupiscat videre & possidere domum Regiam nobilissimam, quæ totum Regnum magnitudine sua adæquet: & contra

videre & possidere Regnum amplif-
simum, quod quamlibet Regiam do-
mum adæquet ornamentis, & deco-
re, ac pretio? Nec solum concupi-
sceret anima nostra talem Domum
& tale Regnum, si attente ista cogi-
taret & fideliter crederet; verum e-
tiam plane deficeret & extra se ra-
peretur, ob incredibilem pulchritu-
dinem & magnitudinem tantæ rei.
Sed nos humi strati, rebusque ter-
renis intenti, magna esse putamus
quæ hic cernimus, & ideo de invi-
sibilibus non cogitamus: quemadmo-
dum pueruli faciunt, qui domum pa-
ternam nunquam egressi, domuncu-
lam suam diligunt, de palatiis Re-
gum nec cogitant quidem. Quomodo
etiam Rustici solent, quod civitates
nunquam viderint, de colendo agel-
lo suo solliciti sunt, & de reparan-
da domuncula lignea vel lutea, si for-
te ruinam minetur; de palatiis, de
arcibus, de foro, de theatro, de
honoribus, de dignitatibus, de augen-
dis pecuniis, de splendidis conviviis,
nulla cura eos remordet. Et fortas-
se

se rustici & pueruli beatiore sunt civibus, & magnis Principibus: quoniam ea, quæ videntur in hoc mundo sublimia, plus afferunt molestiæ & periculi, quam solidæ utilitatis vel dignitatis. Quæ vero bona sunt in Domo illa cælesti Patris nostri Dei, & vere maxima sunt, & nullam adferunt molestiam, nullumve periculum; sed ab omni molestia & periculo liberant, non ad tempus, sed in sempiterna sæcula.

Itaque Beatus Paulus, qui nec parvulus, nec rusticus erat, & bona hujus mundi noverat, quippe homo doctissimus, & cum sapientibus versatus, & simul in Domo Dei fuerat, & Civitatem cælestem lustraverat, raptus in Paradisum, & in tertium cælum, de se ipso dicit: *Non contemplantibus nobis, quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt; quæ non videntur, æterna.* (2. Cor. 4.) & rursus: *Nostra autem conversatio in cælis est.* (Philip. 3.) & nos omnes exhortans dicebat: *Quæ sursum sunt quærite, ubi*

stus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.
(*Col. 3.*)

C A P U T III.

De triclinio Domus Dei.

Accedit alia ratio cur Domus Domini dicatur, quæ dicta est Civitas & Regnum: ea vero ducitur ab illis verbis Domini, *In Domo Patris mei mansiones multæ sunt: (Joan. 14.)* Si quidem in domibus sunt triclinia ad cibum sumendum, cubicula cum cubilibus ad somnum capiendum, aulæ vel atria ad varias exercendas actiones, quæ extra domos fieri non solent. At ut incipiamus a triclinio, vere est triclinium in Domo Domini, ubi Sancti omnes non solum cibis Regiis vescuntur, sed, quod est admirandum valde, & non credibile, nisi Spiritus Sanctus ipse hæc nos doceret, Rex ipse præcinctus mensis ministrat. Sic enim loquitur Dominus apud Lucam: *Beati sunt servi illi,*
quos

quos cum venerit Dominus, invenerit vigilantes: amen dico vobis, quod præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis. (Luc. 12.)
Quale, quæso, est hoc triclinium? quis unquam audivit talia? Dominus stat, famulus recumbit, Dominus præcingitur, ut sine impedimento ministret: famulus discingitur, ut liberius & commodius recumbat. Dominus transit discurrens, & cibos adferens; famulus quiete comedit, & cibus Regiis fruitur. O si ista cogitaremus, & caperemus, quam cito vilescerent omnes terrenæ cupiditates! præcinxit se linteo aliquando Dominus, ut discipulis pedes lavaret. Petrus exhorruit, & ferre non poterat, a Domino fervis pedes lavari. (*Joan, 13.*) Sed tunc Petrus merito exhorruit, quia vidit majestatem humiliatam, ut exemplum humilitatis fervulis suis daret. Sed in Domo illa cælesti præcinctio & ministerium Domini non est humiliatio, sed dignatio: neque humilitatis exemplo indigebunt servi Dei

in cælo, ubi nulli erunt superbi, sed omnes in omni genere virtutum confirmati atque perfecti. Igitur præcinctio illa Domini significat, ita libere, ita expedite, ita sine ullo impedimento ad futurum Dominum unicuique fervorum & fratrum suorum, bonis omnibus cumulando ac recreando, ac si nihil haberet aliud, quod ageret, & solus cum solo esset.

O anima Christiana, quid est hoc? Utinam sceres & intelligeres, quali honore, & quali delectatione cumulabit Dominus in æternum sanctos fervos suos! Hæc enim si ad cor tuum profunde descenderent, certe tu quoque spiritu fervens, lumbosque præcinctus, totum te in obsequium tam dulcis Domini lætus impenderes: & si quando in pauperibus fratribus suis tibi occurreret, non solum non eum fastidires, aut torve aspiceres; sed charitatis visceribus dilatatis illum reficeres ac foveres, memor verborum illorum, *Amen dico vobis, quamdiu fecistis uni ex fratribus meis minimis, mihi fecistis.* (*Matt. 25.*)

Quod

Quod autem faciet servos suos discumbere, significat eos jam in Domum Patris admissos, posse tutissime sine ullo periculo aut sollicitudine recumbere, & repleti ac frui bonis omnibus, quibus referta est Domus Domini. Nullus enim deinceps erit, qui vel per vim, vel per insidias possit eos impedire, vel prohibere, ne omni bono liberrime perfruantur. Denique quod ipse Dominus transiens ministrat, nihil est aliud, nisi præcipuas epulas Sanctorum in ipso Domino esse: ipse enim est panis vitæ, ipse est fons sapientiæ, ipse est Manna absconditum, quod nemo scit, nisi qui accipit. Itaque ipse transit ad omnes, ipse ministrat omnibus epulas ineffabiles, quæ sine fastidio satiant, & sine fatietate replent.

C A P U T I V.

De cubiculis Domus Dei.

TRanseamus nunc a triclinio ad cubiculum vel cubilia. *Exultata-*

tabunt, inquit David, *Sancti in gloria, lactabuntur in cubilibus suis.* (*Pf. 149.*) Hoc cubile nihil est aliud, nisi requies omnimoda Sanctorum, & somnus ille, de quo canit in alio loco idem David: *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini.* (*Pf. 126.*) de qua requie dicit in alio loco: *In pace in idipsum dormiam & requiescam.* (*Pfal. 4*) Denique hæc est illa requies, de qua dictum est Sancto Joanni: *Scribe; Beati mortui, qui in Domino moriuntur, Amodo jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illos.* (*Apoc. 14.*) Magnum est bonum, & proprium Beatorum. Siquidem in hac vita nemo omnino liber est a labore: & qui videntur quiescere, ut nobiles & divites, illi majoribus urgentur angustiis. Non enim sine causa Dominus noster divitias comparavit spinis, in parabola de seminante, (*Matth. 13.*) Et Job, *Militia, inquit, vita hominis super terram.* (*Job. 7.*) & unus de ejus focis, *Homo, inquit, nascitur ad laborem*

rem

rem, & avis ad volatum. (Job. 7.)
 Sed omnium clarissime Ecclesiasticus
Occupatio magna, inquit *creata est om-*
nibus hominibus, & jugum grave super
filios Adam, a die exitus de ventre ma-
tris eorum, usque in diem sepulturæ in
matrem omnium. Cogitationes eorum,
& timores cordis, adinventio expectatio-
nis, & dies finitionis, a residente su-
per sedem gloriosam usque ad humiliatum
in terra & cinere: ab eo, qui utitur hya-
cintho, & portat coronam usque ad eum
qui operitur lino crudo. (Eccl. 40.)
 Hæc Ecclesiasticus, ubi pulcherrime
 docet, nullum mortalium ullo tem-
 pore quietis esse participem. Expo-
 nam breviter hanc sententiam ut om-
 nes intelligant, quanti fieri debe-
 at somnus, id est, requies Beatorum,
Occupatio magna, inquit, *creata est om-*
nibus, & jugum grave super filios A-
dam. Occupatio opponitur quieti:
 sed quia multi occupantur in rebus
 lætis, in venatione, in lusu, in can-
 tu, in saltatione, addit, & *jugum*
grave, ut ostendat, loqui se de occu-
 patione laboriosa & molesta, qua ne-

mo delectatur, & quam omnes refugiunt. Atque hanc molestissimam occupationem dicit esse creatam hominibus, id est, adjunctam & destinatam homini ab ipsa creatione tanquam comitem individuum & inseparabilem. Id quod explicat, ne quis forte non intelligeret dicens, *a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ in matrem omnium.* Itaque mitius actum est cum bobus, qui jugum grave ferunt interdiu, & noctu quiescunt, quam cum hominibus, qui diebus & noctibus jugum grave ferre coguntur. Deinde breviter attingit partem occupationum molestarum, quæ instar gravissimi jugi colla mortalium premunt. *Cogitationes, & timores cordis, adinventio expectationis, & dies finitionis.* Prima pars molestæ occupationis est cogitatio rerum futurarum; semper enim sollicitus est de crastino, ac dicit intra se: *Quid erit post hæc? amitemusne id modicum boni, quo fruimur?* Ex his nascitur timor cordis continuus, qui non finit hominem requiescere. Atque hæc cogi-

cogitatio cum prole sua, quæ est timor, duplex est: altera, quam sibi ipse animus fingit; altera, quæ necessaria est, & quam nemo fugere potest. De priore dicit, *adinventio expectationis*: de posteriore, *dies finitionis*. Adinvenit homo, id est, fingit sibi varias expectationes rerum futurarum, quæ non minus cruciant, quam si certo venturæ essent. Sed maxime torquet cogitatio & timor mortis, quam vocat diem finitionis; quam omnes cum timore tanto expectant, ut Apostolus ad Hebræos eam vocet continuam servitutem: mortis enim expectatio amarescere facit omnes hujus vitæ jucunditates. (*Heb. 2.*) Denique addit Ecclesiasticus, hanc laboriosam occupationem omnibus filiis Adæ, ut pertineat ad omnes homines, a primo usque ad ultimum; ab illo, qui sedet in throno sublimis, & gestat coronam, & utitur hyacintho, usque ad eum, qui humi jacet, & utitur lino. Atque in his omnibus sunt homines post Adæ peccatum bestiis o-

mnibus infeliciores: bestię siquidem sine timore vivunt, neque de crastino sollicitę sunt, & neque recordantur præteriti laboris, neque anguntur expectatione futurorum. Et ideo sapiens Ecclesiasticus dixit, hoc jugum esse super filios Adam, tum ut excluderet bestias, quę liberę sunt ab hoc jugo; tum ut indicaret causam hujus miserię fuisse peccatum primum hominis primi.

Illud autem est omnium miserrimum iis, qui ad cęlestem domum non aspirant, quod in hac vita jugum grave ferunt, sed gravius multo apud inferos invenient. Siquidem in hac vita nemo liber est a labore, sed cum aliqua consolatione conjuncto: post hanc vitam apud inferos labor & dolor est sine consolatione & requie: in sola beata Domo Dei requies est sine ullo labore, & consolatio sine ullo dolore, Recte igitur canit Propheta, *Exultabunt Sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. (Ps. 149.)* quoniam non requiescent ut dormientes, qui non sentiunt quietem.

tem suam; sed cum exultatione magna requiescent, scientes & cognoscentes cum æterna gratiarum actione bonum felicissimæ quietis, ab omni labore, dolore, timore, molestia, perturbatione liberrimæ. Profecto si nihil esset aliud in Domo Domini, nisi ista sempiterna requies, nonne digna esset, quæ omnibus hujus vitæ laboribus emeretur? Et si apud inferos tormentum non esset aliud nisi sempiterna & irrequieta vigilia, nonne digna esset, quæ omnibus hujus vitæ diurnis nocturnisque orationibus & fletibus redimeretur? Certe enim quam dulce Sanctis erit, in exitu de hoc sæculo videre finem laboris & doloris; tam erit amarum iniquis in exitu simili cernere, nullam deinceps sperandam esse requiem laborum atque dolorum. Ultimum terribilium dicitur esse mors: & tamen quia mors requiem aliquam habere videtur, ideo miserrimi illi, qui ad inferos descendunt, *quærent mortem, & non invenient eam: & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.*

(*Apoc. 9.*) Itaque carentia omnis quietis gravius indicabitur malum, quam sit ultimum terribilium. Et tamen tanta est in hoc sæculo mortalium cæcitas, ut pro nihilo ducant, requiem sempiternam amittere, & ad locum illum descendere, ubi supplicia requiem nullam admittent.

C A P U T V.

De aula Domus Dei.

REstant loca in domo negotiis variis deputata. Sed in Domo illa beata unum erit negotium commune omnibus Regis superni laudatio. Hic enim quidam negotiantur ut lucrentur pecunias; alii ut dignitates acquirant; alii dant operam studiis doctrinarum, ut discant, vel doceant; alii mechanicis artibus, ut parent, quæ sunt ad vitam necessaria. Sed in illa regione viventium & immortalium nulla erit inopia, nulla necessitas, ambitio nulla, omnes erunt statu præsentis contenti, neque
ali-

aliquid optabunt aut requirent amplius ; proinde toti erunt in summo bono fruendo, diligendo, & laudando intenti.

Sed videor mihi audire, qui dicant officium laudandi Deum in Psalmis & hymnis ac præcipue in Horis canonicis recitandis, non carere labore & fatigatione : nec deesse qui grave onus impositum sibi esse querantur, quod tot horas cantando in Ecclesiis & Deum laudando consumere jubeantur. Quibus respondemus, laudationem Dei in hoc tempore meritum esse, in vita æterna præmium : atque hinc fieri, ut hic quidem sit laboriosa multis & molesta, quæ ibi erit omnibus jucunda & decora laudatio. Nunc multa legimus vel canimus, quæ non intelligimus : præterea in abigendis vanis cogitationibus, quasi muscis importunissimis, non mediocriter laboramus ; denique corpus, quod corrumpitur, non potest diutius mentis functionibus sine fatigatione servire. At in beata illa patria corpus erit immortale & impassibile,

bile, aberunt muscæ inanium cogitationum, intelligemus omnia perfectissime, quæ canemus, & quod est potissimum, nihil erit aliud divina laudatio, quam felicitatis exercitatio; proinde si non erit molesta sempiterna felicitas, neque molesta esse poterit æterna laudatio. Esse autem in cælo Dei laudationem, beatitudinis exercitationem, docet Propheta, qui ait: *Beati qui habitant in Domo tua Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. (Ps. 46.)* Sicut enim ad beatitudinem pertinet, semper videre & amare summum bonum; sic ad exercitium beatitudinis pertinet, semper admirari & laudare pulchritudinem summi boni. Et quemadmodum nemo fatigabitur Deum amando, sic etiam nemo fatigabitur Deum laudando. Adde quod non solum non fatigabimur videndo & amando Deum, sed etiam non fatigabimur videndo & laudando opera Dei, quæ omnia semper in conspectu aderunt & pulchritudinem suam eximiam semper ostendent: nec laudare

dare poterimus opera Dei, pulchra valde, quin simul laudemus Auctorem operum illorum, quæ semper clamabunt. *Ipse fecit nos, & non ipsa nos.* Denique sicut nunquam oblivisci poterimus beneficiorum, quibus nos Deus obruit, & quasi nodis amoris insolubilibus adstrinxit; sic etiam non poterimus non semper animis gratissimis jubulare in laudibus optimi benefactoris.

Concludamus igitur cum Sancto Augustino, atque dicamus: *Quid aliud agetur, ubi neque ulla desidia cessabitur, neque ulla indigentia laborabitur? Ipse Deus finis erit desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. Hoc munus, hic affectus, hic actus profecto erit sicut ipsa vita æterna communis. Ibi ergo vacabimus & amabimus, videbimus & amabimus, amabimus & laudabimus. Ecce quod erit in fine sine fine. Nam quis alius noster est finis nisi pervenire ad Regnum, cuius nullus est finis? (Lib. 22. De Civit. Dei, cap. 40.)*

CAPUT VI.

*De prima parte portæ Domus Dei.
quæ est fides.*

HIs explicatis, unum illud reli-
quum esse videtur, ut videamus,
quæ sit porta, per quam in illam Do-
mum felicissimam ingredi valeamus.
Sed ipse Dominus in Evangelio non
solum portam ostendit, sed etiam
angustam valde esse prædixit, ac ut
intrare contendamus admonuit. Si-
quidem interrogatus, *Domine, si pau-
ci sunt, qui salvantur?* (*Luc. 13.*)
respondit: *Contendite intrare per an-
gustam portam: quia multi, dico vobis,
quærent intrare, & non poterunt. Cum
autem intraverit paterfamilias, & clau-
serit ostium, incipietis foris stare, &
pulsare ostium dicentes: Domine, a-
peri nobis. Et respondens dicet vobis:
Nescio vos unde sitis; discedite a me o-
mnes operarii iniquitatis. Ibi erit fletus
& stridor dentium.* Hæc Dominus:
qui fatis aperte docet, portam Do-
mus Dei, quæ est in cælis, angustis-
simam

simam esse, quamvis ipsa Domus sit amplissima, & propter angustiam ejus multos non intraturos, qui alioqui libenter intrarent: & ideo non intraturos, quia cupient quidem intrare; sed non contendent, nec pressuram illam pati volent.

Explicemus, unde sit angusta porta domus amplissimæ, Quatuor partes habet porta, limen, superliminare, & latera duo, id est, quatuor lapides, unum infra, alterum supra, & duos ad latera, quæ in hac nostra porta, quatuor sunt virtutes omnino necessariæ, ut quis cælestem Domum ingredi valeat, fides, spes, charitas, humilitas, Fides & spes lapides sunt laterales, charitas est superliminare, humilitas limen, quod pedibus teritur. Sed omnes isti lapides, id est, omnes istæ virtutes tam exiguam habent in se longitudinem & latitudinem, ut & in se angustæ sint, & portam angustissimam faciant.

Incipiamus a fide. Fides Christiana & vera, ejusmodi patitur an-

gustias, ut nisi mens humana vim
 sibi faciat, & quasi in captivitatem
 se redigi patiatur, & ligari & trudi,
 nemo per eam ingredi valeat. At-
 que hoc est, quod Apostolus scribit
 in posteriore Epistola ad Corinthios:
In captivitatem redigentes omnem intelle-
ctum in obsequium Christi. (2. Cor. 10.)
 Proponit enim fides Christiana mul-
 ta credenda, quæ ita superant om-
 nem rationem, ut difficillimum sit
 illis assentiri; & tamen sic certo, sic
 firmiter credi jubet, ut homo para-
 tus esse debeat millies vitam sangui-
 nemque profunderè, quam unam par-
 tem fidei abnegare. Magnæ sunt istæ
 angustia; nec mirum, si pauci illas
 superent. Atque hæc ratio est, cur
 tam multi ad Mahometanos vel hæ-
 reticos deficiant, quoniam illi angu-
 stias fidei sustulerunt, & portas latissi-
 mas aperuerunt; per quas tamen
 non itur ad vitam, sed ad perditio-
 nem, juxta verbum Domini apud
 Matthæum: *Lata porta, & spatiosa*
via est, quæ ducit ad perditionem, &
multi sunt, qui intrant per eam. (Matt.
7.)

7.) Siquidem omnis homo naturaliter scire desiderat, ut Philosophus scripsit ad initium Metaphysicæ: ideo non facile assentitur, nisi demonstratio, vel certe probabilis ratio adferatur. Expertus est hoc Apostolus Paulus, qui quamvis ex infusa & acquisita doctrina, & ex dono linguarum mirabiliter loqueretur; tamen cum prædicaret resurrectionem mortuorum, non deerant qui illum irriderent: & alii qui dicerent. *Quid vult seminiverbius hic dicere?* (*Actor. 17.*) & cum Christum crucifixum annuntiaret, gentilibus stultus esse videbatur, & Judæi scandalum patiebantur, ut ipse testatur in priori ad Corinthios. (*1. Cor. 8.*) Hinc etiam veteres hæretici, ut portam angustam dilatarent, varios errores invenerunt. Alii enim mysterium Trinitatis sustulerunt, ut Sabelliani & Ariani: alii mysterium Incarnationis, ut Nestoriansi & Eutichiani: alii Resurrectionem mortuorum, ut Origenistæ, & alii. Sed istæ omnes portæ, & aliæ pene ducentæ, quia humanos archi-
tectos

TECTOS habebant, & solido fundamento carebant, brevi tempore corruerunt, ut jam vix nomina teneamus; & ne nomina quidem sciremus, nisi in libris Catholicorum, qui eas oppugnarunt, Irenæi, Philastrii, Epiphani, Augustini, Theodoret, & similium, ea legeremus. Jam vero Mahometani, qui nunc tam longe lateque sectam suam dilataverunt, omnia fere quæ difficiliora sunt in fide Christiana, sustulerunt, ut Personarum divinarum Trinitatem, ut Incarnationem Verbi divini, ut mortem & resurrectionem Filii Dei, ut Sacramenta Pœnitentiæ & Eucharistiæ; quibus sublatis omnes angustiae sublatae sunt, & porta dilatata multitudinem innumerabilem admittit.

Hæretici vero temporis nostri per aliam viam ingressi sunt, & eas angustias potissimum sustulerunt, quæ non tam ad intelligentiam, quam ad actionem pertinebant. Fides Christiana docet, vitanda esse omnia peccata, ut etiam de verbo otioso red-

den-

denda sit ratio: & si quis in peccatum lethale labatur confitenda esse peccata Sacerdoti, & per contritionem feriam & satisfactionem esse diluenda: opera bona, quantumvis laboriosa & difficilia, esse facienda, si a Præpositis præscribantur: Regnum cælorum esse bonis operibus promerendum, ut coronam justitiæ & mercedem laboris: Ecclesiasticis sacratisque hominibus cælibatum esse colendum: vota Monachorum & Sanctimonialium esse servanda. Hæc & his similia, quæ angustias facere videbantur, hæretici hujus temporis ita sustulerunt, ut portam latissimam aperuerint. Prædicaverunt enim, solam fidem esse necessariam ad salutem, ita ut homo Christianus non possit perire, quantumvis peccatis omnibus sit coopertus, nisi nolit credere. Item non esse opus confiteri peccata Sacerdoti, satis esse, si quis confiteatur Deo: contritionem non requiri, satis esse terrores quosdam mentis: pœnitentiæ & satisfactionis opera non esse necessaria: liberum esse

esse Sacerdotibus cælibatum cum conjugio commutare: nec minus licere Monachis & Sanctimonialibus omnia vota contemnere: non posse Præpositos ad aliqua pia opera subditos populos obligare. His & similibus doctrinis, sublatis angustiis fidei, portam salutis latissimam sibi facere visi sunt; sed revera portam, quæ ducit ad inferos, aperuerunt, & per eam turbam ingentem levium hominum ad perditionem secum duxerunt.

Nec vero Catholici omnes angustias fidei superant: nam tametsi omnia, quæ fides docet, credunt; tamen dum aliter vivunt quam fides jubet, de illis probantur esse, de quibus Apostolus loquitur cum ait: *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* (Tit. 1.) ac per hoc ipsi quoque angustias fidei refugiunt, & portam latam ingrediuntur, quæ ducit ad perditionem. Itaque si de fide agatur, ad quæstionem Domino propositam, *Si pauci sunt, qui salvantur?* respondendum erit, paucos esse, & ideo

ideo contendendum intrare per angustam portam.

C A P U T VII.

*De spe, quæ est altera pars portæ
Domus Dei.*

JAM vero spes quoque suas habet angustias sive præmii magnitudinem, sive parvitatem nostram consideres. Si quis enim juberet rusticum indoctum, & qui nullam habet experientiam rerum humanarum, sperare brevi se habiturum sapientiam Salomonis, vel certe Platonis & Aristotelis, & simul imperium Alexandri Magni, vel Augusti; quando quæso persuaderi posset ejusmodi homini, ut tantillus tanta speraret? At id multo facilius est, quam ut homo mortalis speret sapientiam & potentiam Angelorum, qui in cælo sunt, & puræ intelligentiæ sunt. Nam ille rusticus, & Alexander, atque Aristoteles, ejusdem naturæ erant, omnes homines mortales erant; &
fa-

sapientia Aristotelis sapientiam humanam non transcendebat, & imperium Alexandrine tertiam quidem terræ partem occupavit. At spes fidelium sperare eos jubet æqualitatem Angelorum, dicente domino: *Qui digni habentur, sæculo illo, & resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent uxores; neque enim ultra mori poterunt: æquales enim Angelis sunt, & filii sunt Dei. (Luc. 2.)* Et si quis hominem, qui humi repit, sperare juberet, brevi futurum ut volet per aerem, aut in aquis longo tempore subsistat, & currat atque discurrat; quando adduci posset ut ista speraret? & tamen aves etiam magnæ, ut græes, ut ciconiæ, ut aquilæ celerrime volant per aerem: & naves gravissimæ & onustæ subsistunt in aquis, vel currunt & discurrunt per aquas, prout voluerint nautæ. At spes Christianorum sine ulla ambiguitate jubet, ut homo Christianus etiam cum corpore speret se super cælos ascensurum, & a cælo ad terram sine ullo periculo ruendi descensurum, & in

curſu ab ortu ad occaſum cum ſole ipſo certaturum, eumque ſine dubitatione victurum. Denique ſi quis pauperculis parentibus orbatus, ſperare juberetur, a Rege magno ſibi non cognito ſe in filium adoptandum, certe multum laboraret, ut id poſſe fieri aliquando ſperaret: & tamen uterque homo eſt, & terræ filius, ac morti obnoxius. At ſpes Chriſtiana docet, hominem quemcunque, modo baptizetur in Chriſto, & Chriſti mandata cuſtodiat, ſpiritum adoptionis a Deo habiturum, & vere in filium cooptandum, & fore hæredem univerſorum quæ ipſe Deus poſſidet; (*Rom. 8.*) cohæredem autem Chriſti: qui Filius eſt naturalis & proprius, & quem Pater conſtituit hæredem univerſorum. (*Heb. 1.*)

Hæc ſpes tam magna & tam excella, ſi a Chriſtianis, ut par eſt, celeretur & teneretur, certe faceret illos impavidos ut leones, ut nullis neque periculis neque terroribus cederent, & cum propheta dicerent: *Dominus mihi adiutor, non timebo quid*

faciat mihi homo. (Psal. 117.) & : Si consistant adverſum me caſtra, non timebit cor meum. (Psal. 26.) & cum Apoſtolo : Omnia poſſum in eo, qui me confortat. (Phil. 4.) & : Si Deus pro nobis, quis contra nos? (Rom. 8.) Sed valde pauci ſunt, qui res tam arduas ſperent ut oportet, cum plurimi inveniantur, qui res etiam temporales & parvas a Deo non ſperant, & magis confidunt in aſtutia ſua, in furtis, in mendaciis, quam in adjutorio Altiffimi. Dominus ipſe apud (Mat. 6.) Matthæum & apud (Luc. 12.) Lucam pulcherrimis ſimilitudinibus admonuit fideles, ne nimis ſoliciti eſſent de quærendo cibo & veſtibus: quia Pater cæleſtis, qui nutrit aviculas, quæ non ferunt neque metunt; & veſtit lilia agr, quæ non aborant neque nent; multo magis proſpiciet filiis ſuis, quibus ſervat Regnum æternum: & tamen tam modica, & pene nulla invenitur in plerisque Chriſtianiſ confidentia in Deum, ut sæpe in auguſtiis ſuis vel ad humanas fraudes, vel ad diabolicas artes

potius confugiant, quam ad Deum. Ergo si illa non sperant a Deo, quæ Deus tribuit volucribus cæli & liliis agri, quæque se daturum esse promittit, si spem suam ponant in eo: magnum est argumentum, in ejusmodi animis locum non habere spem illam, quæ propria est filiorum Dei, qui Regni sempiterni consortium sperant a Deo. Et quoniam sine spe certa & viva, quæ pars est portæ Domus cælestis, nemo ingreditur ad salutem, ideo non multi sunt, qui salvantur.

Sed sunt etiam aliæ majores angustiae in virtute spei: jubet enim Christiana spes contemni præsentia, quæ videntur, & sperari futura, quæ non videntur: jubet dispergere & dare pauperibus, ut ea multiplicata restituantur in cælis, ubi nemo fuit, qui viderit, & nemo est, qui cogitare vel suspicari possit, quæ sint illa bona, quæ nobis reddentur in cælo, si nostra seminemus in terra. Et quidem rusticus facile persuadetur, ut triticum seminando spargat in terram,

ram, quia usus multorum annorum docuit, quod seminatur cum labore, cum exultatione meti: sed quæ disperguntur in pauperes colligi multiplicata in cælis, nulla experientia docuit. Ideo difficile videtur hominibus dimittere præsentia, quæ videntur & sperare futura, quæ non videntur.

Denique magnum est argumentum, angustissimam esse portam, confidentiam firmam in Deum, quod tanta ubique inveniatur turba miserorum, lugentium, clamantium, blasphemantium, desperantium. Deus enim in se confidentibus aut tollit miseras, aut donat patientiam cum tam ingenti consolatione conjunctam, ut dicant cum Apostolo: *Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. (2. Cor. 7.)* Turba igitur illa lugentium & flentium in miseriis argumento est, ut scribit Sanctus Basilius in Psalmum quadragesimum quintum, multos esse, qui in ore habeant, *Deus refugium nostrum & virtus*: paucissimos, qui

qui in corde, quique vere & ex animo sperent in Deo.

CAPUT VIII.

De Charitate, quæ est, tertia pars portæ.

VENIAMUS ad charitatem, quæ est superliminare portæ cælestis. Charitas Regina virtutum, quæ ab una parte videtur latior, cum se extendat ad Deum, ad Angelos, ad omnes homines, etiam ignotos & inimicos, eo redditur angustior, cum per eam transeundum est, ob incredibilem difficultatem, quam secum adfert, cum non verbo & lingua, sed opere & veritate præcepta illius adimplenda sunt. Quid enim, quæso, Regina ista jubet? (1. Joan. 3.) Primum, ut diligatur Deus ex toto corde, ex omnibus viribus. (Matth. 22.) In magnas angustias redigitur homo, (Luc. 10.) cum ad ista implenda se accingit. Quid est enim diligere Deum ex toto corde, ex omnibus

viribus, nisi diligere amore vero & summo? illud *ex corde & ex anima*, significat amorem esse debere verum non simulatum, non verbo & lingua. ut loquitur Sanctus Joannes, sed opera & veritate (*1. Joan. 3.*) Illud *ex toto corde, & ex omnibus viribus*, sive *ex omni virtute*, ut habet alius Evangelista, (*Matth. 12.*) significat amorem in Deum esse debere maximum. Vis igitur præcepti est, ut diligatur Deus amore vero & summo, ut nihil ei præponatur, nihil adæquetur, omnia postponentur, sic ut paratus sit homo Christianus cum Patriarcha Abrahamo, si opus sit ad gloriam Dei, vitæ proprii & unigeniti & amantissimi sibi filii sui non parcere. Neque id solum, sed etiam, ut Dominus mandat in Evangelio- (*Luc. 14.*) odisse patrem & matrem, uxorem & filios, fratres & sorores, adhuc autem & animam suam, & renuntiare omnibus, quæ possidet, id est, paratum esse ea promptitudine privari omnibus consanguineis, & vita propria, & facultati-

tatibus ac dignitatibus omnibus, qua illis privaretur, si ea vere & ex animo odisset. Magnæ angustiae sunt istæ, & ad eas penetrandas quis idoneus? Quanto facilius inveniuntur homines, & ii non pauci, qui parati sint Deo renuntiare, & omnibus ejus promissis, quam divitiis & honoribus temporalibus, ne dicam vitæ propriæ vel filiorum? Testis est Sanctus Cyprianus in Tractatu De lapsis, in ipsa primitiva Ecclesia, quando ardor charitatis erat multo major quam nunc sit, pro paucis Martyribus plurimos fuisse desertores, qui patrimonia sua, nedum vitas, charitati Dei anteponebant: quod ipsum testatur etiam Eusebius in Historia Ecclesiastica. (*Histor. Ecclesia. libr. 8. cap. 2.*)

Quid jam dicemus de charitate erga proximum? Quid mandat charitas ut erga proximos faciamus? nimirum ut diligamus eos sicut nos ipsos, & quod nobis fieri volumus, nos quoque erga alios faciamus. Quis vero est, qui si multum egeat, non

cupiat sibi dari a divitibus, saltem quod illis superest? Nec accipiet excusationem si dives respondeat, ære alieno se premi, quod emerit villam magni pretii, aut sumptuosum palatium ædificaverit, aut certo peristromatibus pretiosis exornaverit: illa enim fortasse supervacanea sunt; & non patitur charitas, ut proximus pauper rebus necessariis careat, & proximus dives supervacaneis rebus abundet. De qua re consulat, quæso, Lector Sanctum Basilium in Oratione ad divites, & Sanctum Bernardum in declamatione super illa verba, *Ecce nos reliquimus omnia*. Videbit enim & horrebit periculum eorum, qui non cogitant, se de propriis opibus rationem Domino reddituros, & qui secundum suam cupiditatem, non secundum Domini voluntatem, & erga proximos charitatem illis utuntur. Nam si de verbo otioso rationem reddemus; cur non magis de pecuniis male consumptis? (*Matt. II.*)

Sed Apostolum Joannem audiamus, atque ab eo discamus, quousque se extendat debitum charitatis: *In hoc inquit, cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere. (1. Joan. 3.)* Deus Christus pro servis suis animam posuit: quid ergo magnum erit, si nos pro fratribus animam, id est, vitam ponamus? Itaque non dicit Apostolus, possumus, sed *debemus pro fratribus animas ponere*: neque dixit, arbitror, censeo, consilium do; sed absolute pronuntiavit, *debemus pro fratribus animas ponere*, & si animas, cur non magis facultates? Proinde Sanctus Gregorius recte concludit: *Cum incomparabiliter longe sit melior anima, qua vivimus, terrena substantia, quam exterius possidemus; qui non dat substantiam suam, quando daturus est animam suam? (Hom. 14. in Evangelium.)* Quod idem de aliis rebus dicere possumus, qui enim debet pro fratribus animam ponere, cur non multo magis debet fratribus

injuriam five offensionem condonare? & qui debet pro fratribus animam ponere, cur non debet diligenter cavere, ne fratrem verbo aut facto lædat? Quia vero præceptum charitatis Dei & proximi ejusmodi angustias habet, ut a paucis superentur, ideo quærenti a Domino, *Si pauci sunt, qui salvantur?* jure potuit Dominus respondere, paucos esse, & propterea totis viribus contendendum esse, ut cum illis paucis salutaris portæ angustias superemus.

C A P U T IX.

De humilitate, quæ est quarta pars portæ.

REstat humilitas, quæ suas etiam nec parvas habet angustias. Quid præcipit Magister ille, qui de se verissime dixit: *Discite a me, quia mitis sum & humilis corde?* (Luc. 14.) *Vade recumbe in novissimo loco.* (Matth. 11.) Et quod dixit, fecit. Veniens enim in hunc mundum, recubuit nascens in præ-

præsepi, & moriens in cruce. Locum certe humiliorem invenire non potuit, neque nascens, neque moriens. Et dum vixit, pauperior fuit non solum hominibus, sed etiam animantibus brutis: nam vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos; ipse autem non habuit ubi caput suum reclinaret. Sed quid sibi vult. *Recumbe in novissimo loco?* (Luc. 14.) Illud significat, Quicumque tu sis, & quantuscumque sis, existimate semper ultimo loco dignum esse. Cujus rei rationem reddit Apostolus in Epistola ad Galatas, cum ait: *Nam si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit.* (Gal. 6.) & non dixit, Qui se existimat magnum esse aut majorem aliis, sive sapientia, sive potentia, sive virtutibus; neque dixit; Si quis existimat se non magnum esse, neque cæteris majorem; sed tamen aliis parem: sed dixit, *Si quis existimat se aliquid esse, & denique non dixit, Cum pauper, vel indoctus, vel inglorius sit; sed cum nihil sit.* Itaque non potuit Apo-
 sto

stolus magis descendere, ut locum novissimum designaret, & verba Domini digno commentario explicaret. At, inquiunt, oportet esse homines in altis gradibus, Prælatos, Principes, Reges, Imperatores, Pontifices. Ita est, oportet; sed unusquisque federe debet in novissimo loco, & expectare ut Dominus dicat: *Ascende superius*, cujus rei exemplum insigne habemus in Sancto Augustino, quod ejus verbis proponere libet. Sic enim loquitur in Sermone De communi vita Clericorum: *Ab eis, qui diligunt sæculum, segregavi me; sed eis, qui præsumunt, populis, non me cœquavi: nec in convivio Domini superiorem locum elegi, sed inferiorem & abjectum. Et placuit illi dicere mihi, Ascende sursum. Usque adeo autem timebam Episcopatum, ut quoniam esse cœperat alicujus nominis inter homines fama mea, in quo loco sciebam non esse Episcopum, non illo accederem. Cavebam hoc, & agebam quantum poteram, ut in loco humili salvarer, non in alto periclitarer. Sed, ut dixi, Domino, servus contra-*
dice-

dicere non debet. Utinam hoc exemplum omnes imitarentur! haberemus enim multos Prælatos bonos, multos bonos Principes, multos optimos Magistratus. Sed quia multi se ingerunt, neque vocationem Domini expectare dignantur; Deus aliquando irascitur, & ad exemplum aliorum cogit non paucos in novissimo loco federe, ut omnes intelligant, honores & divitias, ut cætera temporalia & spiritualia bona, a manu sua pendere. Hinc enim sæpe videmus homines ditissimos brevi redigi ad extremam pauperiem, & magnos Principes de sedibus suis dejici.

Sed neque satis est expectare Dei vocationem; sed oportet etiam in ipsa Prælatura vel Principatu non superbe sapere: sed juxta Sapientis consilium, quanto quis major est, tanto se in omnibus humiliare: (*Eccl. 3.*) non corpore sed corde, ut Sanctus Gregorius in Pastoralis suo docet, (*Past. lib. 2. cap. 6.*) & apertius Sanctus Augustinus in Epistola, quæ est

est Regula Sanctimonialium: *Honore,* inquit, *coram hominibus prælata sit vobis, coram Deo substrata sit pedibus vestris.* (*Epist. 109.*) Debet enim unusquisque cæteros omnes meliores, ac per hoc majores se credere. Ille enim proprie & simpliciter major est, qui major est apud Deum. Apud Deum autem major est, qui melior est, & ille melior est, qui virtutibus præstat; quidquid sit de præfecturis, de divitiis, de titulis, de coronis, de infulis; virtutes enim bonum hominem faciunt, non præfecturæ, divitiæ, tituli, & alia id genus: & si virtutes bonum hominem faciunt meliorem, & maximæ optimum: & qui virtutes in excellentiori gradu possident, illi cæteris præstant. Et quod una ex magnis virtutibus sit humilitas, ex eo cognoscitur, quod ipse Dominus humilitati tribuit exaltationem, in illa sententia ab eo sæpius repetita: *Omnis, qui se humiliat, exaltabitur.* (*Matth. 23. Luc. 14. & 18.*) quam sententiam secuta est Virgo Beata in Cantico: *Deposuit po-*
ten-

tentes de sede, & exaltavit humiles.
(*Luc. 1.*) & Beatus Petrus: *Humiliamini sub potenti manu Dei; ut vos exaltet in tempore visitationis.* (*1. Petr. 5.*) Et Sanctus Jacobus: *Humiliamini in conspectu Domini, & exaltabit vos.* (*Jac. 4.*) Denique Beatus Paulus de Christo ipso dicit: *Humiliavit semetipsum: propter quod & Deus exaltavit illum.* (*Phil. 2.*)

Quoniam igitur virtutes vere, ac præcipue charitas & humilitas, bonos homines faciunt coram Deo, ut etiam meliores & maximos: & quia nemo certe novit qualis sit coram Deo, & quales sint, vel paulo post futuri sint alii, ideo periculosum est, alicui se præponere; & utilissimum, omnibus se postponere: ideo Dominus absolute pronuntiat, *Recumbe in novissimo loco*: Quotusquisque autem est, qui hoc præceptum Dominicum servet? De qua re magis contenditur inter homines, quam de præcedentia? Quanti labores suscipiendi sunt ab iis, qui litigantes de punctis honoris ad concordiam redigere student?

Quam

Quam multos sæpe audimus sententiam illam ex Scripturis usurpantes, *Gloriam meam alteri non dabo?* (*Isa, 42.*) & tamen ea sententia ipsius Altissimi est apud Ifaiam, cui soli juste convenit. Deus enim solus humilis esse non debet: quoniam humilitas est virtus, quæ refrænât cupiditatem hominis, ne velit ascendere super se: Deus autem cum sit altissimus, nihil habet supra se. Itaque intoleranda superbia est, quod vermiculus terræ dicere audeat: *Gloriam meam alteri non dabo*, & tamen iidem vermiculi, quos superbia ita inflat, ut dicant, cum Deo, *Gloriam meam alteri non dabo*; ita se abjiciunt, ut fervos honoris, id est, inanis existimationis, se esse fateantur; & sic fideliter domino suo honori humano ferviant, ut malint in singulari certamine crudeliter necari atque ad inferna descendere, sic vitam æternam & temporalem simul amittere, quam idolo suo honori detrimentum aliquod adferatur. O vanitas vanitatum! o quam graviter excæcavit oculos

culos mentis iste fumus honoris! & tamen Christiani fumus, & scimus, Christum ab inimicis audivisse, *Ecce homo vorax, & potator vini.* (Matth. 21.) Item: *Samaritanus es tu, & dæmonium habes.* (Joan 8.) Item: *In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia.* (Luc. 11.) & tamen nemo audivit ab ore ejus verbum, *Mentiris,* aut aliquid ejusmodi: sed quia mitis erat, & humilis corde, *cum malediceretur, non comminabatur,* ut scribit Apostolus Petrus. (1. Petr. 1.)

Ex his perspicuum est, portam vitæ æternæ non minus ob humilitatem, quam ob Theologicas virtutes, fidem, & spem, & charitatem, esse angustam, & a paucis penetrabilem: ac per hoc interroganti, *Si pauci sunt, qui salvantur?* rectissime responderi posse, paucos esse: quia pauci, ut par est, totis viribus contendunt per angustias portæ illius intrare.

C A P U T X.

Iterum de fide, quæ est prima pars portæ.

CÆterum, ne videamur terrore nimio ab ingressu portæ illius homines avocare, cum nobis contra propositum sit in toto hoc libro, mentes fidelium ad patriam nostram dulcissimam & felicissimam desiderandam accendere, ostendam paucis, portam illam, quæ ab una parte ob illarum virtutum eminentiam & perfectionem angustissima est, eam ob Dei ipsius omnipotentiam, & veritatem, & misericordiam, dici posse latissimam, & aditu facillimam, si quis vere per illam ingredi cupiat.

Ac ut a fide incipiamus. Vere fides res difficillimas, & supra sensum & rationem longe positas, & supra ipsorum Angelorum naturalem capacitatem sublimiter exaltatas, credendas docet: sed cum admonemur ab ipsa fidei doctrina, res illas creden-

dendas esse Deo, qui mentiri non potest, non Angelis, non hominibus, jam angustiae dilatari incipiunt. Si fides diceret, crede Deum esse trinum simul & unum, crede Filium Dei factum esse filium Virginis, crede Christum a mortuis resurrexisse post tres dies virtute propria immortalem; & hæc omnia firmissime crede, quia Petrus, & Paulus, & Joannes, Isaias, & Jeremias, & Ezechiel hæc dixerunt: hæsitarem utique, neque auderem res tam difficiles, & supra rationem positas, hominibus mei similibus credere. Scriptum est enim: *Omnis homo mendax: (Psal. 115.)* & ideo tot juramenta, & tot fidejussores requirimus, ut hominibus fidem habeamus. Sed cum fides dicit, hæc omnia Deus revelavit, neque Petrus, & Paulus, & Joannes, neque cæteri Apostoli & Prophetæ ex mente sua hæc docuerunt, sed ab ipso Deo edocti; & verbum Dei, non verba sua prædicaverunt: continuo cor dilatatur, atque ad credendum præparatur. Quod au-

tem Deus sit, qui per Apostolos & Prophetas locutus est, idem Deus, tot signis & prodigiis manifestavit, ut stultum sit, nedum temerarium, non velle credere. Sic enim loquitur Apostolus ad Hebræos: *Quæ cum initium accepisset enarrari per Dominum ab eis, qui audierunt, in nos confirmata est, contestante Deo signis & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus Sancti distributionibus. (Hebr. 1.)* Quæ autem Deus loquitur, quis neget esse vera; cum Deus omnino mentiri non possit; & si mentiri posset, Deus non esset?

At quæ nobis proponuntur credenda, superant rationem. Ita est, sed non superant potentiam & sapientiam Dei. Ideo dicit Beatus Joannes, (*1. Joan. 3.*) Deum esse majorem corde nostro, quia potest facere, quæ non possumus intelligere; & essentia ejus perfectior est, quam mens nostra capere possit. Si facile credit homo rudis Philosophis atque Astrologis multa de magnitudine solis & stellarum, quæ videntur incredibilia;

cur non facile credat homo ipsi Deo, quidquid tandem ille revelare voluerit, cum infinito intervallo distet sapientia & potentia ejus, ab igniculo rationis, quo præditi sunt homines? Ista igitur qui considerant, non patiuntur angustias in credendis iis quæ nobis Ecclesia credenda proponit.

C A P U T XI.

Iterum de spe, quæ est secunda pars portæ.

HOc idem de virtute spei dicere possumus, nam si quæ speramus in vita futura, ab hominibus speranda esse diceremus, ut vani & impostores rejiciendi essemus: siquidem homines & mentiri possunt, & tam eximia præmia nullo modo dare possunt. At non ab homine speranda esse dicimus, sed a Deo, qui nec mentiri potest, cum sit veritas, nec fallere, cum sit bonitas; nec aliquid impossibile apud eum, cum sit omnipotens. Itaque merito irrideri se

crederet rusticus, si quis illi sapien-
 tiam Salomonis, aut potentiam Au-
 gusti polliceretur: quia qui illi pro-
 mitteret, homo esset mendax & im-
 becillus. Sed Christianus, cui Deus
 promisit vitam æternam, Regnum
 cælorum, Paradisum omnimodæ vo-
 luptatis, cur sperare non debet? For-
 tasse defunt nobis pignora optimæ
 voluntatis Dei? nonne in figuram
 rerum præsentium eduxit Deus po-
 pulum suum per Mare Rubrum sicco
 vestigio? pluit illis manna de cælo?
 eduxit aquam de petra? introduxit
 eos denique per Josue in Terram pro-
 missionis? numquid inanis & vacua
 debet esse tam insignis figura? Dein-
 de si sic Deus dilexit mundum, ut Fi-
 lium suum unigenitum daret, (Joan. 3.)
 nonne cum illo omnia nobis donavit?
 (Rom. 8.) Quid magnum speramus
 a Deo nobis donandum, quod non
 superetur a dono, quod nec speran-
 tibus, nec petentibus jam dedit?
 Si dedit peccatoribus & inimicis mor-
 tem Filii sui, non donabit justifica-
 tis & amicis vitam Filii sui? Neque
 his

his contentus, adjecit Spiritum Sanctum, tanquam pignus (*Eph. 1.*) hæreditatis, qui clamat in cordibus nostris: *Abba pater, & testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei, Si autem filii, & hæredes; hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. (Rom. 8.)*

Quare si magnitudo rerum promissarum spem nostram superare videri possit, non potest tamen superare magnitudinem promittentis: quæ magnitudo cum infinita sit, facile potest spem nostram erigere, ut ad illa promissa sine titubatione pertingat. Quam promissionem, ut Apostolus probat in Epistola ad Hebræos, Deus (*Hebr. 6.*) juramento confirmavit; ut per duas res immobiles, videlicet promissionem ejus, qui mentiri non potest, & adjunctum jusjurandum, habeamus spem, tanquam anchoram tutam & firmam incedentem usque ad interiora velaminis, ubi pro nobis introivit JESUS, secundum ordinem Melchisedech Pontifex factus in æternum.

C A P U T XII.

*Iterum de charitate, quæ est tertia
pars portæ.*

Quid jam de charitate dicemus? Ea certe sicut ob difficultatem implendi præcepta ejus angustissima, sic ob excellentiam divinæ bonitatis, quam respicit, latissima dici potest. Cur enim difficile videri debet, toto corde, & tota anima, & omnibus viribus Deum diligere, cum sit ipse pulcherrimus, & optimus, & infinito amore dignissimus? Non est difficile hic in terris amare pulchra & bona; sed difficile est non amare, aut certe nimium non amare. Videtur igitur Deus quodammodo nobis injuriam facere, cum tam severe jubet ut eum diligamus, quasi sponte nostra eum diligere non debeamus. At bona & pulchra, quæ sunt in terris, ideo ardentè amantur, quia clare videntur; Deum autem nemo vidit unquam. (*Joan 1.*) Ita est, non vidimus Deum, sed vidimus,

mus, & videmus quotidie opera ejus, pulchra valde, de quibus Sapiens dicit: *Si Specie solis & lunæ delectati Deos putaverunt; sciant quanto his Dominator eorum speciosior est: speciei enim generator hæc omnia constituit.* (Sap. 13.) Exprimit quoque dulcedinem ejus in beneficiis ejus quotidianis: habemus denique testimonium ejus, qui vidit, & mentiri nequit; videlicet Sancti Spiritus, qui per Apostolos & Prophetas in Scripturis Sanctis prædicat, Deum usque adeo bonum & pulchrum esse, ut merito solus bonus & solus pulcher dici mereatur.

Sed, inquit, durum est valde, propter Deum cogi nos ad facultates, cognatos, & vitam propriam aliquando perdendam. Fateor & ipse durum id esse non amantibus Deum; sed amantibus, & eum adipisci cupientibus facile & leve esse contendendo: præsertim cum ista temporalia propter Dei amorem contemnentibus, parata sint bona sine comparatione plura & meliora. Quid enim?

amittis divitias corruptibiles; acqui-
res Regnum sempiternum: amittis
patrem, & fratres, & amicos; acqui-
res Deum Patrem, & Christum fra-
trem, omnes Angelos & Sanctos a-
micos & socios, amittis vitam tem-
poralem & miseram, acquires æter-
nam & felicissimam. Audi Canti-
cum (Cant. 8.) amoris divini: *Si
dederit homo omnem substantiam suæ do-
mus pro dilectione, quasi nihil despici-
et eam: & paulo ante: Aquæ multæ
(tribulationum & angustiarum) non
potuerunt extinguere charitatem, nec
flumina obruent illam. Audi unum ex
diligentibus Deum: Quis ergo nos se-
parabit a charitate Christi? tribulatio?
an angustia? an fames? an nuditas?
an periculum? an persecutio? an gla-
dius? Sed in his omnibus superamus pro-
pter eum, qui dilexit nos, (Rom. 8.)*

At proximum ita diligere, ut bo-
na mea cum eo communicare, etiam si
mihi fuerit inimicus, meque gravi-
ter læserit, adhuc illi non solum
ignoscere, sed etiam benefacere de-
beam, contra naturam pugnare mihi
esse

esse videtur. Id quidem contra naturam per peccatum corruptam fortasse dici poterit, sed non contra naturam per Christi gratiam reparatam. An non Deus ipse bona sua cum inimicis suis communicat? & quotidie inimicis suis ignoscit, & reddit eis bona pro malis, dum *solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos?* (*Matt. 5.*) Quod si Deus ita se gerit cum inimicis, non est contra naturam Dei, neque hominis, qui ad imaginem Dei creatus est, diligere inimicos, eisque benefacere: sed contra naturam bestiarum, & eorum, qui cum in honore essent, non intellexerunt, (*Pf. 48.*) comparati sunt jumentis insipientibus, & similes facti sunt illis.

C A P U T XIII.

Iterum de humilitate, quæ est quarta pars portæ.

VENIO ad humilitatem, quæ similis est fororibus suis: ut magnas quidem angustias superbis & arrogantibus pariat; sed iis, qui ad scholam Christi accedunt, & ab eo discere volunt, non difficulter dilatari incipiat. Primum enim humiliari debemus, *sub potenti manu Dei*, (*1. Petr. 5.*) ut Apostolorum princeps admonuit. & ut Coepitulus ejus Jacobus confirmat (*Jac. 4.*) Quæ autem difficultas fingi potest in humiliatione mortalis hominis ad immortalem & omnipotentem Deum? Denique debemus quoque novissimum locum eligere apud homines quia superiores invicem arbitrari nos convenit, ut Apostolus monet in Epistola ad Philippenses: *Superiores, inquit, sibi invicem arbitrantur.* (*Phil. 2.*) Qui vero se ipsi noverunt, & consciû sunt propriæ infirmitatis, a-

lio-

liorum autem interiora non noverunt, nullas patiuntur angustias, ut omnes alios sibi superiores ducant, eosque honore præveniant, & locum altiorum iisdem concedant. Quemadmodum enim superbia nascitur ex ignorantia sui, sic humilitas ex cognitione sui. Cor superbi facile videt vitia, quæ in se non habet, & quæ cæteri habent, quia sunt omnia extra se: vitia propria, quamvis sæpe maxima, & aliis omnibus nota, ipse non videt, quia sunt intra se; quomodo oculus non videt, quæ intra se habet, sed ea solum, quæ extra illum sunt. Exemplo nobis esse potest Pharisæus ille qui gratias agebat Deo, quod non esset sicut cæteri homines, raptores, injusti, adulteri: (*Luc. 18.*) is enim videbat in se non esse vitium rapinæ, injustitiæ, adulterii: sed non videbat vitia graviora, quæ intus latebant, superbiam, mentis cæcitatem, & impœnitentiam; & ideo publicano in eodem templo oranti se præponebat: sed publicanus, quia meliores oculos

los habebat, videbat in se vitia, & virtutes non videbat: ideo recumbebat in novissimo loco, stans a longe, percutiens pectus suum, & misericordiam Dei implorans; ex quo factum est, ut iudicio Dei discesserit hic justificatus, ille reprobatus. Quare si quis serio dare velit operam cognitioni propriæ, non patietur angustias in porta Domus Domini penetranda.

Ad hæc omnia necesse est addere portam Domus Domini, quæ videtur angustissima, ac pene impetrabilis iis, qui onusti accedunt, & obeso corpore sunt, vel multis vestibus involuti, & erecto corpore ingredi tentant; eandem videri latam & aditu facillimam iis, qui sine ullo onere, & nudi, ac macilenti & curvi ingrediuntur. Itaque in nobis est causa, cur non facile ingredi possimus per eam portam, per quam multi Sanctorum sine ulla difficultate vel molestia transierunt. Incipiat ergo homo Christianus deponere onera divitiarum, intelligat opes sibi a Deo da-

datas ut œconomus, non ut domino; ut eas distribuatur indigentibus, non ut eas sibi uni diligenter conservet: sic enim fiet, ut animus ab amore divitiarum liber effectus, quasi magno onere deposito, ob angustias portæ non laboret. Nec minus deponat pinguedinem nimiam deliciarum carnalium, vel potius ejiciat humores noxios cupiditatum variarum, quæ hydropem gignunt, & corpus inflant. Denique exuat opinionem propriæ existimationis induat humilitatem Christi, inclinet cervicem ad obedientiam mandatorum & tunc queratur, si non satis facile & commode portam salutis ingredi possit.

CAPUT XIV.

Necessarium esse ingressum portæ, quantumvis angustæ, si quis salvus esse velit.

SEd five porta illa lata sit, five angusta, omnino contendere debemus ut per eam ingrediamur: nullus enim

enim alius locus est post hanc vitam quæ fugit velut umbra, ubi bene esse possimus, nisi intra hanc portam. Ideo enim Dominus hortatur dicens: *Contendite intrare per angustam portam.* (*Luc. 13.*) quoniam ut ipse in eodem loco subjungit, qui foris manebunt, ad ea loca detrudentur omnes, ubi sempiternus est fletus, & assiduus dentium stridor: quæ dolores maximos significant cum desperatione remedii; unde rabies oritur, quæ impatienter tolerat, quæ tolerare non vellet, & semper tolerare cogetur. Quanto fatius erat contendere intrare per angustam portam, ubi modico labore vel dolore sustentato, requies & jucunditas invenitur? Et si quidem possent homines & angustias portæ, & dolores gehennæ simul evadere, fortasse excusari posset eorum fragilitas, vel imbecillitas, qui vim facere portæ illius angustis non auderent: sed cum necesse sit, aut hic ad tempus laborare vim faciendo, aut incidere in labores doloresque perpetuos, ubi est iudicium,
ubi

ubi ratio, quæ dicet fugiendas esse angustias minores & breviores, ut ad intolerabiles & gravissimas veniantur? Sed etiam si nullæ sequerentur angustiae post hanc vitam, sed sola privatio Domus Dei, ubi sempiterna sunt gaudia; hoc ipsum deberet in nobis efficere, ut non solum per angustias portæ, sed etiam per spinas & tribulos, nec non per ferrum & ignem alacriter intraremus. Et quamvis hoc tempore non sentiamus, quid sit privari beatitudine; tamen post animæ separationem a corpore aperientur oculi mentis, ut clarissime videant, quantum sit detrimentum, imo quam infinita jactura, non pervenire ad finem ultimum, ad quem creati sumus. Atque hoc desiderium significant verba illa, quæ in Evangelio referuntur repetita ab illis qui exclusi foris manebunt: *Domine Domine, aperi nobis.* (*Matt. 25.*) Siquidem desiderium ultimi finis semper cruciabit miseros, & conscientiae remorsus nunquam quiescet; & implebitur illud: *Vermis eo-*

rum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. (Luc. 13.)

O si possemus nunc serio cogitare, quanto affectu dicent homines illi, *Domine, Domine, aperi nobis. (Matt. 25.)* ac si dicant: Sine ingressu in istam Domum vivere non possumus, nec tamen mori nobis datur. Itaque vivimus non ut vivamus, sed ut semper miserrimi simus. Ergo aperi nobis, quia parati sumus quasilibet angustias tormentorum pati, modo ingrediamur. Sed respondebitur: *Nescio vos.* Annus jubilæi finem accepit: quando potuistis ingredi, nolulistis; nunc ergo æquum est, ut quando vultis ingredi, non possitis. Ita illi sine ullo remedio exclusi, nunquam tamen cessabunt clamare, naturali desiderio stimulante: *Domine, Domine, aperi nobis.* Sed qui surdi fuerunt in hac vita ad exhortationes Domini clamantis & dicentis, *Contendite intrare per angustam portam:* tunc surdis auribus Domini clamabunt, *Domine, Domine, aperi nobis.* Quare si quid sapimus, nunc

nunc rebus nostris consulamus, quando tempus habemus: faciamus nunc, dum licet, quod tunc sine ulla dubitatione toto corde facere, vel fecisse cupiemus, & non licebit.

DE ÆTERNA
FELICITATE
SANCTORUM

SUB NOMINE PARADISI.

LIBER QUARTUS.

CAPUT I.

In cœlo esse vera gaudia.

PARADISUS, nomen est voluptatis & deliciarum: significat enim hortum, sive pomarium & viridarium simul amœnissimum;

& ad recreationem & jucunditatem adferendam aptissimum. In libro (*Gen. 2. & 3.*) Genesis Paradisus voluptatis non semel appellatur, ubi de Paradiso terrestri sermo habetur. Apud Ezechielem vero de Paradiso cælesti dicitur Angelo primario, qui postea cecidit & diabolus factus est: *In deliciis Paradisi Dei fuisti. (Ezec. 28.)* Quia vero in Scripturis sanctis nihil habentur de Paradiso, nisi fuisse in eo arbores multas, & fontem aquæ vivæ: ideo visum est mihi occasione hujus nominis explicare voluptates & gaudia, quibus fruuntur in cælo Beati. Erit vero, nisi fallor, utilis contemplatio ad excitandos amicos, ad ea, quæ sursum sunt, quærenda & cogitanda: ac per hoc ad vitam sic instituendam, ut cum hinc migrandum erit, non ad luctum & tenebras, sed ad lucem & lætitiā sempiternam Deo adjuvante migremus. Solent enim homines, paucis exceptis, magis trahi voluptate, quam aliquo bono alio: & Ecclesia in quadam Oratione dicit: *Ibi*
nostra

nostra fixa sint corda, ubi vera sunt gaudia. Ac primum considerabimus, quid Scripturæ Sanctæ de cælesti Paradiso nos doceant, unde probemus vera esse in Paradiso cælesti gaudia: deinde tentabimus explicare, quæ sint illa gaudia, postremo variis rationibus, vel potius comparationibus demonstrabimus, gaudia illa esse longe majora, quam nos capere, vel cogitare, vel etiam suspicari possimus.

Primum igitur nomen ipsum Paradisi, voluptatem ac delicias sonat, ut ex libro Genesis paulo ante ostendimus. Esse autem in cælo paradisum, testatur Ezechiel, qui de primo Angelo scripsit; *In deliciis Paradisi Dei fuisti, (Ezech. 28.)* testatur Dominus in Evangelio, cum latroni secum pendenti dixit: *Hodie mecum eris in Paradiso. (Luc. 23.)* accepit enim Paradisum pro Regno Dei, & essentiali beatitudine: dixerat enim latro: *Domine memento mei, dum veneris in regnum tuum, & Dominus promittens illi confortium Regni sui, respondit: Hodie mecum*

eris in Paradiso, testatur Beatus Paulus in posteriore ad Corinthios cum ait: Scio hominem in Christo, raptum usque ad tertium cœlum, & quia raptus est in Paradisum. (Corint. 12.) testatur Beatus Joannes in Apocalypsi, ubi Dominum introducit loquentem: *Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei. (Apoc. 2.)* Ex his locis perspicuum est regionem Beatorum esse locum deliciarum & voluptatis. Deinde cum Dominus ait servo bono & fideli, *Intra in gaudium Domini tui: (Matth. 25.)* nonne apertissime declarat, Domum Dei, sive Civitatem Dei, ad quam admittuntur servi boni & fideles, cum de hoc mundo migrant, esse locum gaudii? Et cum idem Dominus multis in locis comparat Regnum cœlorum cœnæ, ut apud Lucam ait: *Homo quidam fecit cœnam magnam: (Luc. 14.)* & cum alibi dicat: *Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus Regnum, ut edatis, & bibatis super mensam meam in Regno meo. (Luc. 21.)* & denique cum in Apocalypsi

calypsi dicitur: *Beati, qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt, (Apoc. 19.)* certe Scriptura per metaphoram cœnæ, delectationem voluptatemque significat; nisi quis negare velit, in sensu gustandi ullam esse voluptatem. Ad hæc in Evangeliiis, & in Apocalypsi, Regnum Dei nuptiis regalibus comparatur, ut notum est ex parabola Regis qui fecit nuptias filio suo, (*Matt. 22*) & ex parabola virginum sapientium & stultarum, quarum sapientes intrarunt cum sponso ad nuptias, stultæ vero foris manserunt: (*Matth. 25.*) & ex Apocalypsi, ubi multa dicuntur de nuptiis Agni in Regno cœlorum cum apparatu maximo celebratis (*Apo. 19.*) Porro nuptiis regalibus comparatur beatitudo Sanctorum, quoniam in nuptiis omnia fere genera voluptatum exhibentur, & percipiuntur, de qua re in libro sequenti dicturi sumus.

Denique in Apocalypsi vidit Sanctus Joannes chorum virginum, qui sequebantur Agnum, quocunque iret;

& cantabant canticum novum, quod nemo alius cantare poterit. Quem locum Sanctus Augustinus exponit in libro De Sancta virginitate, (cap. 27.) de certis gaudiis; sanctisque voluptatibus, quibus soli & solæ virgines perfruentur, verba ejus hæc sunt: *Vos deferetis ad nuptias Agni canticum novum, quod cantabitis in citharis vestris, hoc est, in cordibus dicatis laudibus; non utique tale, quale cantat universa terra, sed tale, quale nemo poterit dicere nisi vos: & infra; Quo ire putamus hunc Agnum? quo nemo eum sequi valeat, vel audeat, nisi vos? Quo putamus eum ire? in quos saltus, & prata? Ubi credo sunt germana gaudia, non gaudia sæculi hujus vana insanix mendaces; nec gaudia, qualia in ipso Regno Dei, cæteris non virginibus erunt, sed a cæterarum omnium gaudiorum sorte distincta, & infra: Videbit vos cætera multitudo fidelium, quæ ad hoc Agnum sequi non potest; videbit nec invidet, & collætando vobis, quod in se non habet habebit in vobis. Nam & illud canticum novum proprium vestrum dicere non poterit,*

rit, audire autem poterit, & delectari vestro tam excellenti bono. Sed vos, qui & dicetis, & audietis; quia & hoc, quod dicetis, a vobis audietis, felicius exultabitis, jucundiusque regnabitis. (*De sancta virginitate. cap. 29.*) Ex his igitur manifeste constat in cælesti Regno & Civitate, vel Domo multa esse vera gaudia, verissimasque & maximas voluptates.

C A P U T II.

De gaudio intelligentiæ.

CUM ex Divinis litteris probatum jam sit, in Regno cælorum vera esse gaudia; nunc exponemus, quænam illa sint gaudia. Ac breviter explicanda erunt primo gaudia intelligentiæ, voluntatis, & memoriæ, quæ ad spiritum pertinent: deinde gaudia sensuum singulorum, quæ pertinent ad corpus. Neque hoc loco affirmare intendimus, intelligentiam, & memoriam, & sensus corporis proprias sedes esse gaudii: cum non igno-

gnoremus, gaudium, ut etiam desiderium, proprie ad voluntatem in parte superiore, & ad appetitum in parte inferiore pertinere. Sed loquimur, ut vulgo homines loquuntur, qui non recusant dicere: Oculus delectatur pulchritudine colorum, & auris suavitate sonorum. Intelligimus ergo per gaudium mentis, vel memoriæ, vel sensuum externorum, delectationem, quam percipit homo ex iis, quæ intelligit; vel quorum recordatur, vel quæ sensibus externis haurit.

Primum igitur Beatorum gaudium erit, oculis mentis videre Deum facie ad faciem, ut loquitur Beatus Paulus in Epistola priore ad Corinth. (*1. Cor. 13.*) & videre eum sicuti est, ut loquitur Beatus Joannes (*1. Joan. 3.*) in Epistola prima. Quantum autem hoc sit futurum gaudium, possumus ex eo conjicere, quod Isaias (*Isai. 64.*) Propheta & Apostolus Paulus testantur superare omnia gaudia, quæ ullus hominum vidit, aut audivit, aut cupivit aut cogita-

vit. *Oculus non vidit nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum. (1. Corinth. 13)* loquitur enim Scriptura de præcipua & essentiali beatitudine, quæ in ipsius Dei visione posita est, juxta verbum Domini: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. (Mat. 5.)* & *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti, Jesum Christum. (Joan. 17.)* Et quidem magna amplificatio illa esse videtur, quod nemo viderit, aut audierit, aut desideraverit, aut cogitaverit, tale bonum, quale in Dei visione percipietur: tamen non est amplificatio, sed simplex veritas; quoniam oculi, & aures, & corda hominum solita sunt gaudia solum terminata, mensurata, & finita percipere: visio autem Dei visio est lucis inaccessibilis, & boni prorsus infiniti, quod in se continet omne bonum, juxta verbum Domini ad Moysen *Ego ostendam omne bonum tibi. (Exod. 33.)* cum ille antea petiisset, *Ostende mihi faciem tuam.* Ac ut

per rationem hoc ipsum demonstre-
 mus, sciendum est ex Sancto Tho-
 ma, (*Par. 2. quæst. 31. art. 5.*) de-
 lectationem, quæ percipitur ex co-
 gnitione, tria requirere, potentiam
 intelligentem sive sentientem, obje-
 ctum conveniens illi potentiaë, & u-
 nionem objecti cum potentia, & quan-
 to potentia est aptior ad cognoscen-
 dum, & objectum nobilius, & unio
 magis intima, tanto percipi delecta-
 tionem majorem. Quod autem intel-
 ligentia sive mens sit purior, & altior,
 & nobilior, & ut sic loquar, vivacior,
 ac per hoc multo aptior ad cognoscen-
 dum quam sensus externus, in dubium
 revocari non potest. Quod vero Deus
 sit objectum altissimum & nobilissi-
 mum non solum supra omnia objecta
 sensuum, sed etiam supra omnia omni-
 no objecta mentis, quippe infinitum
 bonum, & omne bonum, vel potius
 ipsa bonitas, nemo ambigere potest.
 Jam vero quod unio intelligentiaë
 cum Deo per apertam visionem sit
 unio sic intima, ut essentia Dei to-
 tam mentem videntis penetret &

mens ipsa in ipsum Deum, quasi in mare magnum tota mergatur & transformetur: æque certum atque indubitatum est. Quis igitur capere vel suspicari poterit, quantum illud sit gaudium? quale illud osculum summi boni? qualis ille complexus sponsi pulchritudinis infinitæ? Certe in conjunctione pulchri coloris cum sensu videndi, & dulcissimi soni cum sensu audiendi, & cæterorum sensibilibium cum sensibus suis, magnam experimur voluptatem, & sæpe tam magnam, ut nonnulli propter illam fere insaniant. Et tamen potentiæ sentiendi materiales sunt, & cum bestiis nobis communes: & objecta quoque res corporales sunt, non minus sæpe lædunt, quam oblectent: & denique unio superficialis est, & externa, & in pluribus sensibus non fit unio ipsius objecti, sed ejus imaginis compotentia. Adde quod unio spiritualis, & unio Dei cum intelligentia per visionem, est firmior, durabilior, & tota simul: delectationes enim corporales,
& quæ

& quæ sensibus percipiuntur, quia mutationem adferunt, non possunt esse diuturnæ, & non sunt totæ simul, sed quasi guttatim instillantur. Quare sine ulla dubitatione major est delectatio mentis, quam sensus.

Collige ergote, homo, & appende in justa trutina voluptatem, quam tibi mundus offert, cum ea, quam Deus promittit, cum visionem suam diligentibus se promittit, & elige quod vis. Certe enim si voluptatem amas, quam a te amari negare non potes, maximam potius quam minimam, & semper duraturam, quam eam, quæ momentanea est, eliges. Neque sola visio Dei sanctis hominibus in cælo promittitur, sed etiam omnium rerum, quas fecit Deus. Hic quidem in terris cernimus per sensum videndi solem, & lunam, & stellas, & terras, & maria, & flumina, & animantia, & arbores, & metalla. Sed mens nostra nihil omnino cernit, id est, nullam substantiam creatam perfecte novit, non differentias essentielles,
non

non vires, ac ne animam quidem suam homo videt, sed more cæcorum palpando effecta, & discurrendo per rationem aliquid cognitionis acquirit. Quale ergo gaudium erit, cum intelligentia nostra revelata facie, manifeste videbit naturas omnium rerum, differentias, proprietates, vires? Et cum quanta exultatione obstupescet, cum videbit exercitum Angelorum innumerabilem, quorum nullus eum alio in specie convenit, & differentias omnium & singulorum perspicue intuebitur? Proh quale theatrum erit illud, quam desiderabile, quam amabile, cum sanctos homines, qui fuerunt a principio mundi usque ad finem, simul cum Angelis omnibus congregatos, & singulorum merita, palmas, & coronas intueri licebit! Nec sine lætitiæ voluptate videbimus scelera & tormenta perditorum: in quibus sanctitas piorum, & justitia Dei, mirifice colucebant: tunc enim justii manus suas lavabunt in sanguine peccatorum, (*Ps. 57.*) ut Propheta tanto ante
 præ-

prædixit. Quid enim est manus lavare in sanguine peccatorum, nisi justorum opera clarius emicare ad comparationem operum hominum iniquorum? Splendebit certe magis virginitas aliquorum, quando cum adulteriis aliorum æqualium conferetur: nec non jejunia, & eleemosynæ aliquorum, quando cum comestationibus, & ebrietatibus, & crudelitate aliorum similiter æqualium comparabitur: quando videlicet erunt, qui dicant: Ille juvenis, & formosus erat, & tamen virginitatem aut castitatem perpetuo coluit; iste autem juvenis quoque & formosus fuit, sed uxore sua non contentus, adulteriis & sacrilegiis sæpe se polluit: & ille dives, & nobilis fuit, & jejunavit, & oravit frequenter, & eleemosynas multas fecit: iste æque dives & nobilis fuit, sed comestationibus & ebrietatibus addictus, sic omnia in voluptates suas consumpsit, ut pauperibus nihil unquam donaverit. Atque hinc fiet, ut crescat gaudium ju-

justorum ex notitia scelerum iniquorum: & simul gaudium crescat ex contemplatione justitiæ, quæ mirifice splendebit in præmiis Beatorum, & in suppliciis miserorum. Nunc enim in rebus humanis magna deformitas cernitur in eo, quod sæpe culpa conjungitur cum præmio, & virtutes cum pœna, unde justitia Dei apud homines non nihil obscurari videtur: sed tunc omnis pœna cum culpa, & præmium cum virtute jungetur, atque ita decor justitiæ in mentibus Beatorum incredibile gaudium excitabit.

C A P U T III.

De gaudio voluntatis.

TRia sunt, quæ præter voluptatem, quam capit voluntas ex bono intelligentiæ, maxima gaudia in ipsa voluntate proprie gignent. Unum est amor Dei & proximi ardentissimus, & inextinguibilis: amor enim est præcipuum condimentum o-

omnium rerum amabilium. Qui amat, omnia, quæ amat, pulcherrima atque optima esse judicat; & Ideo illorum aspectu & consuetudine plurimum gaudet, & ex absentia vel privatione inconsolabiliter dolet. Videmus parentes, qui naturaliter filios suos valde diligunt, eos pulcherrimos, ingeniosissimos, prudentissimos credere, quamvis sæpe deformes sint; & ingenio ac judicio careant: & si daretur optio, filios suos non mutarent cum quibuscunque aliis, judicio aliorum hominum melioribus & pulchrioribus. Sæpe etiam homines amore capi videmus, vel ex veneficio, vel casu aliquo, personarum deformium, cum quibus versari jucundissimum, & contra ab eis avelli infelicissimum judicant. Quod certe non facit nisi amor, condimentum, ut diximus, omnium amabilium. Quæ cum ita sint, qualis & quanta erit voluptas Sanctorum, cum Deo & Beatis omnibus semper versari, quos ardentissime semper amabunt; & qui non
falso

falso iudicio, sed verissime pulcherrimi & optimi sunt, & a quibus nunquam se divellendos esse noverunt? Contra vero, unum ex majoribus gehennæ suppliciiis erit, semper versari cum iis, quos maxime oderunt, & a quibus circumventos mille artibus se fuisse sciunt.

Altera res, quæ gaudium magnum in voluntate Beatorum gignet, erit quies quædam incomparabilis, & satietas sine fastidio, quæ illos pacatos & contentos modis omnibus reddet. Hic certe in terris nemo est sua forte contentus, nemo qui non multa cupiat, quæ obtinere non potest. Inde omnes famelici, omnes sitibundi, omnes inquieti vivunt. Neque mirum id videri debet, cum animus noster capax sit boni infiniti & sempiterni, & res creatæ parvæ sint & fragiles, quæ diu permanere non valent. Quale igitur gaudium erit illi homini, qui in eo loco constitutum se cernet, ubi plane omni ex parte contentus vivet? ubi nihil desidera-

bit, nihil timebit, nihil requiret, nihil ambiet amplius? O pax exsuperans omnem sensum, quam mundus non potest dare, & quæ in sola invenitur superna Jerusalem, civitate Regis pacifici, & magni! Ad te suspirat peregrinatio nostra, quæ plena tentationibus & sollicitudinibus, in sola tui memoria & expectatione aliquantulum requiescit.

Tertia res quæ voluntati beatæ magnum gaudium adferet, est justitia, eaque perfecta, & perfectior, quam esset justitia originalis in Adamo. Illa subiciebat partem inferiorem superiori, donec superior esset subjecta Deo: hæc subjicit partem inferiorem superiori, & superiorem Deo nexu firmissimo & insolubili. Illa erat quasi vestis lanea, vel lineæ; hæc est quasi vestis holoserica, vel aurea, quæ voluntatem facit pulcherrimam, & amabilem Deo, & sibi, & Angelis, ac beatis hominibus universis. Hæc est illa perfecta justitia, quæ nullam admittit maculam, ne venialem quidem, ut de
 anima

anima tali veste induta dici possit :
Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. (Cant. 4.) Hæc in se concludit omnes virtutes, quæ imperfectionem nullam admistam habent. Quantam autem hæc justitia jucunditatem & lætitiâ adferat, testis est Sapiens in Proverbiis, cum ait : *Secura mens quasi jure convivium. (Prov. 15.)* illa autem sola est mens secura, quam conscientia nunquam remordet, quod per justitiâ perfectam ita sit in bono stabilita, ut ne ad momentum quidem labi possit : testis quoque est Apostolus Paulus, qui dicit : *Regnum Dei non est esca & potus, sed justitia, pax, & gaudium in Spiritu Sancto. (Rom. 14.)* Ubi Sanctus Apostolus manifeste docet, Regnum cælorum voluptatem quidem magnam in se comprehendere, sed eam sitam non esse in delectatione gulæ, & repletionem ventris, ut homines carnales & animales forte vellent; sed in justitia, quæ parit in anima solidam pacem, & verum gaudium. Qui enim perfecte justus

est, is non habet quidquam in corde suo, quod eum reprehendat; neque in actionibus suis, quod ab aliis reprehendi possit. Inde oritur solidissima & dulcissima pax cum Deo, & secum, & cum omnibus aliis. Inde vero nascitur gaudium ineffabile in Spiritu Sancto, cui gaudium nulla terrena vel temporalis lætitia poterit comparari.

C A P U T IV.

De gaudio memoriæ.

JAM vero memoria ex recordatione rerum præteritarum, non exiguam materiam gaudiorum repræsentabit. Primum enim recordatio beneficiorum Dei in omni vita, spiritualium & corporalium, naturalium & supernaturalium, temporalium & æternorum, incredibilem lætitiã adferet, cum justus recogitabit, se tam multis modis præventum in benedictionibus dulcedinis. Deinde recordatio periculorum, a quibus nos De-

us miris modis eripuit in omni ætate, in omni officio, in omni statu, quantam lætitiã adferet? Inter cætera vero pericula illud in primis pono, quod sæpe peccato lethali, ac per hoc gehennæ proximus aliquis fuerit, & Deus sola benignitate sua motus peccatum impeditur. Hæc certe misericordia Dei tanta & tam singularis, electis suis frequenter impensa, cum ad memoriam in illa tutissima regione veniet, lætitiã maximam suppeditabit. Quæ recordatio si Sanctis deesset in cælo, quomodo sicut ait Psalmus, misericordias Domini in æternum cantarent? (*Psal. 81.*) Quo cantico, inquit, Sanctus Augustinus in Libro postremo de Civitate Dei, *in gloriam gratiæ Christi, cujus sanguine liberati sumus, nihil erit profecto illi jucundius Civitati.* (*Lib. 22. de Civitate Dei c. 30.*)

Quid dicam de cursu temporum & sæculorum a principio usque ad finem? quantam voluptatem adferet recordatio tot vicissitudinum rerum, & tantæ varietatis, quas tam sapi-

enter gubernavit & rexit, & ad fines debitos perduxit immutabilis providentia Dei? Hic fortasse est ille impetus fluminis, qui tam mirifice lætificat Civitatem Dei. (*Pfal. 45.*) Quid enim est ordo sæculorum magna velocitate labentium, & cursum nunquam intermittentium, nisi fluminis impetus sine cessione aquas suas rapientis & devolventis, donec in oceanum demergantur, atque dispereant? Et nunc quidem dum flumen fluit, & tempora labuntur, multi de providentia Dei disputant, & non desunt etiam ex Dei servis, qui turbati isto impetu fluminis, quod multa detrimenta sæpe adfert bonis, multa commoda malis, dum terram bonam a campis iustorum ablatam ad campos impiorum defert, graves tentationes passi, de providentia Dei queri visi sunt. Audi Prophetam Regium: *Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns, (Pfal. 72)* & infra: *Ecce ipsi peccatores & abundantes*

dantes in sæculo obtinuerunt divitias, Et dixi: Ergo sine causa justificavi cor meum, & lavi inter innocentes manus meas, & fui flagellatus tota die. Audi Jeremiam: *Iustus quidem tu es Domine, si disputem tecum: verumtamen justa loquar ad te: Quare via impiorum prosperatur? bene est omnibus, qui prævaricantur, & inique agunt? Plantaſti eos, & radicem miserunt: proficiunt, & faciunt fructum: prope es tu ori eorum, & longe a renibus eorum, (Jer. 12.)* Audi Habacuc: *Quare, inquit, respicis super iniqua agentes, & taces devorante impio justiore se? Et facies homines quasi pisces maris, & quasi reptile non habens principem. (Hab. 1.)* Sed post cursum temporum evolutum, & flumen in mare demersum, cum Sancti in cælo totum illum cursum ad memoriam revocabunt, & rationes omnium illarum vicissitudinum in libro divinæ providentiæ perspicue legent, incredibile dictu est, quam vehementer fluminis illius impetus per memoriam repræsentatus lætificabit Civitatem Dei. Ibi videbunt,

cur Deus permiserit primum Angelum & primum hominem labi: & cur misericordia Dei hominem liberaverit, Angelum non liberaverit. Ibi videbunt, cur Deus elegerit in populum filios Abraham, quos tamen prævidebat durissimæ cervicis futuros; & quanta bona ex illorum pervicacia paraturus esset Gentibus. Ac ut universalem providentiam prætermittam, ibi videbunt, cur permiserit plurimos Justorum, ac pene omnes, in mundo pressuram pati, ut videlicet eos gloriosissime coronaret. Atque ex hac recordatione benedicent cum ingenti lætitia omnes crucis quas passi sunt in mundo, cum in coronas sempiternas videant esse conversas, ac dicent cum Propheta: *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam. (Psf. 23.)*

CAPUT V.

De gaudio oculorum.

VIdeamus nunc gaudia corporis glorificati. Ac primum se offert gaudium sensus videndi, qui inter corporales sensus nobilissimus est, & cujus officium latissime & longissime patet. Is in cælesti patria gaudebit primum de proprii corporis splendore, & pulchritudine. Videbit enim (*Phil. 3.*) corpus suum reformatum a Christo, & configuratum corpori claritatis suæ, ut dicit Apostolus in Epist. ad Philippenses. Neque claritas ejus minor erit claritate Solis: Christum enim, ad cujus splendorem conformandi sumus, idem Apostolus (*Actor. 26.*) supra splendorem Solis a se visum fuisse testatur in Actis Apostolorum; & ipse Dominus in Evangelio loquitur, & dicit: *Tunc Justi fulgebunt sicut Sol in Regno Patris eorum.* (*Matt. 13.*) Quale igitur & quam gratum spectaculum videbunt oculi Beatorum,

quando manus suas, & pedes, & membra omnia cernent radios lucis ex se proferre, ut non egeant amplius lumine Solis, neque Lunæ, & multo minus lucernæ aut candelæ ad omnes tenebras undique dissipandas? Sed non solum corpus proprium instar Solis fulgere videbunt, sed corpora Sanctorum omnium, ac in primis Christi ipsius, & Sanctissimæ Matris ejus. Quantum lætificat Sol unus exortu suo universam terram! Quid igitur erit videre simul innumerabiles Soles, non sola luce illustres, sed membrorum varietate & venustate pulcherrimos? Neque in eo loco claudendi erunt oculi, ne forte a nimio splendore lædantur: nam & ipsi oculi beati erunt, ac per hoc impassibiles & immortales; qui enim lumine gloriæ confortabit oculos mentis, ne videntes Deum facie ad faciem opprimantur a gloria, idem etiam dote impassibilitatis confortabit oculos corporis, ut sine læsione cernant non Solem unum, sed innumerabiles.

Illud etiam accedet ad gaudium oculorum, quod Sanctus Augustinus (*Lib. 22. de Civitate Dei cap. 20.*) docet in libro de Civitate Dei, Martyres beatissimos in ea corporis parte, in qua supplicia pertulerunt, signa virtutis pulcherrima & venustissima prælaturos. Quid igitur erit, videre Sanctum Stephanum tot gemmis pretiosis insignem, quot lapidum ictus in corpore suo pertulit? Quid Joannem Baptistam, & Jacobum majorem ac Paulum Apostolos, & alios prope infinitos, quibus collum pro Christo præcisum fuit, videre torque nobilissimo, omnique auro pretiosiore, incredibili decore fulgere? quid Sanctum Bartholomæum, cui pellis a toto corpore detracta fuit, cernere toto corpore ita illustrem, ut omnem purpuram, quantumvis pretiosam, superare videatur? Quid erit, ut cætera prætermittam, videre Petrum, & Andream, & alios plurimos, qui crucis supplicium pertulerunt, quasi stellas lucidissimas in manibus & pedibus cum
infi-

infinito decore gestare? Nam de Christo Rege Martyrum, qui ad gloriam suam & solatium nostrum signa clavorum & lanceæ conservare voluit, nulla lingua promere potest, quanta luce signa illa sacrosancta micabunt: cum omnis Sanctorum gloria ad Christi gloriam comparata minor sit, quam si pulchritudo stellarum ad Solis pulchritudinem conferatur.

Quid jam dicam de voluptate, quam capient oculi Beatorum ex conspectu totius illius amplissimæ Civitatis, quam (*Tob: 13.*) Tobias, & Joannes, ut supra demonstravimus, (*Apoc. 21.*) non habentes satis digna vocabula, quibus ejus decorem exprimerent, totam auream, & gemmis ac margaritis & lapidibus pretiosis ornatam esse dixerunt? (*Esa: 56.*) Quid denique de Cælo novo, (*Apoc. 21.*) & Terra nova, quam Scripturæ sanctæ nobis promittunt post ultimi judicii diem, & de renovatione, & in statum meliorem commutatione totius rerum universitatis?

Ista enim sicut nobis incognita sunt, ita novo & admirabili gaudio Beatorum oculos oblectabunt, cum eorum pulchritudo conspici cœperit.

C A P U T VI.

De gaudio aurium.

Sensum audiendi & instrumenta loquendi futura esse in Regno cœlorum, dubitari non potest; erunt enim corpora Beatorum vera & viva, & ab omni parte perfecta, quale Christi corpus fuisse post (*Matth. 28. Luc. 24. Joan. 20. & 21.*) resurrectionem, Apostoli omnes, & multi præterea discipuli, & mulieres non paucae manifeste viderunt: nam & ipsum loquentem audiebant, & ipse illis interrogantibus (*Actor. 1. & 9. & 22. & 26.*) respondebat, ipse etiam Beatus Paulus Christum de cælo sibi loquentem audivit, & Christo ipse audienti respondit. Futura quoque in cælo cantica, ac præsertim illius vocis, *Alleluja*, testantur

Tobias (*Tob. 13.*) & Sanctus Joannes, (*Apoc. 19.*) Ex his fatis aperte potest intelligi, non defutura in Civitate illa cantica plurima, & dulcissima, quibus Deus laudetur, & aures beatæ sanctorum hominum mirifice oblectentur. Et si omnia debent esse commensurata, dubium quoque non erit, quin illa cantica tanto suaviora & nobiliora esse debeant, quanto sunt ipsi cantores doctiores, & qui laudatur, sublimior, & locus, in quo cantatur, excelsior, & audientium cœtus intelligentior atque frequentior. Quid igitur erit in altissima illa pace, & animorum concordia, & in illo charitatis ardore erga summum Benefactorem, audire liquidissimas voces canentium *Alleluja*? Si Beatus Franciscus, ut scriptum reliquit Sanctus Bonaventura, (*In Vita S. Francisci, cap. 5.*) ad brevissimum sonitum citharæ ab Angelo pulsatæ, ita commotus est, ut aliud se putaret sæculum commutasse; quibus deliciis aures nostræ fruuntur, quando millia cantorum & citha-

cithartedorum concordissimis & suavissimis vocibus Deum collaudabunt, & alia millia concentu pari, & ardore non dissimili laudes eadem iterum atque iterum repetent? Et fortasse non solius Dei laudes in Civitate illa canentur; sed etiam triumphi Sanctorum Martyrum, & Confessorum præconia, & Virginum gloria, & Sanctorum omnium contra diabolum victoriæ cantibus extollentur: hæc enim omnia in Dei laudes & gloriam redundabunt. Quod ergo dicitur ab Ecclesiastico, *Qui probatus est in illo, & perfectus est, erit illi gloria æterna: qui potuit transgredi, & non est transgressus; facere mala, & non fecit: ideo stabilita sunt bona illius in Domino, & eleemosynas illius enarrabit omnis Ecclesia Sanctorum: (Eccl. 31.)* quamvis de laudibus mortalium in Ecclesia, quæ peregrinatur in terris, intelligi possit; tamen nihil prohibet, quominus intelligatur de civibus immortalibus, & de Ecclesia, quæ triumphat in cælis: ibi enim habebunt vere Sancti gloriam

Opus. II, Q æter-

æternam, & illa vere & proprie est Ecclesia Sanctorum. Et cum in Evangelio Dominus dicat laudandos esse a Deo in Regno cælesti fideles & prudentes fervos, illis verbis, *Euge serve bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui: (Matth. 25.)* quid prohibet quin existimare possimus, verba illa Domini, cantu totius cælestis Curiaë excipienda, iterum atque iterum dulcissime repetenda? Certe de Sancto Martino Ecclesia Catholica dicere non dubitavit: *Martinus hic pauper & modicus, dives cælum ingreditur, hymnis cælestibus honoratur. (In Laudibus.)* Denique Sanctus Augustinus in extremo libro De Civitate Dei, hoc ipsum disertis verbis affirmat, cum ait: *Vera ibi gloria erit, ubi laudantis nec errore quisquam, nec adulatione laudabitur. Verus honor, qui nulli negabitur digno, nulli deferetur indigno; sed nec ad eum ambiet ullus indignus, ubi nullus permittitur esse nisi dignus. (Lib. 22. de Civitate Dei, cap. 30.)*

O igitur terque quaterque beati, qui in loco illo, unde exulat adulatio, & ubi non invenitur mendacium, audient decantari laudes suas sine periculo superbiæ, sed non sine incremento lætitiæ?

C A P U T VII.

De gaudio narium.

DE cæteris sensibus pauca dicenda erunt, non quod suis & magnis voluptatibus careant, sed quod illas voluptates, quales futuræ sint, Scriptura sancta non aperuerit. Illud nobis fatis constat, multa corpora Sanctorum statim a morte odorem suavissimum spirare cœpisse, qualem alium nemo antea fenserat. Hoc de corpore (*In vita S. Hilarionis.*) S. Hilarionis testatur Sanctus Hieronymus: affirmat enim, post decem menses a sepultura inventum corpus integrum; quasi adhuc viveret, & tantis fragrans odoribus, ut delibutum unguentis putaretur. Hoc idem

de corpore Sancti Servuli paralytici testatur S. Gregorius in Dialogis, cujus hæc sunt verba: *Anima exeunte, tanta fragrantia odoris aspersa est, ut omnes, qui illic aderant, inæstimabili suavitate replerentur. (Lib. 4. cap. 14.)* & paulo post: *Quousque corpus ejus sepulturæ traderent, ab eorum naribus odoris illius fragrantia non recessit. Nec defunt alia non pauca exempla similia, tum vetera, cum recentia. Ex quibus colligi potest, si corpora defunctorum post animæ glorificationem suavem spirant odorem, multo magis corpora viva & glorificata Sanctorum odorem suavissimum spiratura. Accedit, quod refert idem Sanctus Gregorius de corpore Domini nostri vivente & gloriosissimo, cujus hæc sunt verba in libro quarto Dialogorum, & in Homilia quadam super Evangelia: Tunc sursum respiciens (Tarilla Virgo) Jesum venientem vidit: tantaque subito fragrantia miri odoris aspersa est, ut ipsa quoque suavitas cunctis ostenderet, illuc Auctorem suavitatis venisse. (Lib. 4. cap. 16.)*

Hom.

Hom. 38.) Quod si corpus Redemptoris glorificatum odorem tantæ suavitatis spirat, omnino credibile est; omnia corpora Sanctorum in cælo spiratura miram odoris suavitatem: decet enim ut membra capiti suo conformia sint non solum in claritate, sed etiam in odoris suavitate. Qui igitur odoribus delectantur, cogitent quali suavitate replendi sint, quando in horto illo divino tot milia florum cælestium, undique spirantium odores varios & suavissimos, glorificatis naribus haurient.

C A P U T VIII.

De gaudio sensus gustandi & tangendi.

DE sensu gustandi scribunt Theologi, (*Vide Dionysium Carthusianum in 4. Sent. d. 44. art. 4. qui alios citat, & Dominicum a Soto in 4. d. 49. qu. 4. art. 5.*) non ufuros Beatos cibis mortalibus, sed habituros tamen oblectationem aliquam in eo

Q 3 sensu,

sensu, ne supervacaneus esse videatur: futuram tamen oblectationem illam loco & statui Beatorum & immortalium congruentem. De sensu tangendi conveniunt omnes, usum ejus non defuturum in cælo, cum corpora Beatorum sine dubio tangi possint, utpote vera & viva corpora, dicente Domino, *Palpate & videte; quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere (Luc. 24.)* Aberit tamen contactus omnis impurus a corporibus illis, quæ concupiscentiam generandi nullam habebunt, & ut ipse Dominus loquitur, *In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in cælo. (Matth. 22.)* Sed nos in his, quæ disputantur in scholis, immorari non volumus. Unum illud affirmamus, sensum tangendi non modicam voluptatem percepturum ex perpetua & optima corporis habitudine ob dotes corporis gloriosi, de quibus Apostolus in priore ad Corinthios: *Seminatur, inquit, in corruptione, surget in incorruptione: seminatur in*

[igno-

ignobilitate, surget in gloria: seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. (1. Cor. 15.) Ex quibus quatuor dotibus sive privilegiis corporum gloriosorum, una illa de gloria sive splendore corporis gloriosi, ad sensum videndi pertinet, ut suo loco diximus: reliquæ tres videntur ad sensum tangendi proprie pertinere. Nam quemadmodum, cum corpus gravatur morbis, plagis, vulneribus, quæ ad mortem ducunt; sensus tangendi est, qui patitur & dolet: sic etiam quando corpus bene valet, & sanum ac robustum est, sensus tangendi gaudet, Magno igitur gaudio sensus tangendi afficietur in cælo, cum post resurrectionem corpora Beatorum immortalitate & impassibilitate, atque adeo optima valetudine in æternum fruentur. Quid non libenter darent viri, præsertim Principes, si per totam vitam a podagra, capitis, stomachive aut renum doloribus liberarentur? quale igitur gaudium erit in cælo, a quo longissime non

solum mors, sed omnis morbus & omnis dolor aberit? Proinde dotes illæ, per quas corpus corruptibile, & corpus infirmum surgit impassibile, ad gaudium sensus tangendi pertinent. Sic etiam dotes agilitatis & subtilitatis, per quas corpus animale surget spirituale, ad eundem sensum tangendi pertinere videntur. Siquidem spirituale dicetur & erit corpus gloriosum, non quod non vere habeat carnem & ossa, sed quod ita subjectum sit spiritui, ut ad nutum spiritus sine difficultate, & labore moveatur velocissime, ascendat & descendat, eat & redeat, & quælibet loca penetret, ac si non corpus, sed spiritus esset. Quemadmodum igitur sensus tangendi male habet & dolet, quando corpus grave cogitur sursum ascendere, aut velociter de loco ad locum moveri, sic e contrario gaudet & lætatur, cum corpus sine lassitudine & labore vel sursum ascendit, vel de loco ad locum velocissime transit. En igitur, a quanta servitute corruptionis liberabuntur

Bea-

Beati, cum non amplius egebunt equis, neque curribus, neque stipatoribus, neque armis, neque ulla re alia; sed ipsa per se corpora beata discurrent velocissime quocunque voluerint, & ubique tutissima erunt, etiam inter medias armatorum acies.

Utinam qui delicias spirituales gustare non possunt, quod palatum infectum habeant, saltem hæc maxima & perpetua bona corporalia considerarent, atque ad illa afficerentur & ea quærent! sic enim fieret, ut paulatim ad altiora conscenderent, & per hos gradus ad sempiterna gaudia tandem aliquando, Deo præstante, venirent.

C A P U T IX.

De comparatione gaudiorum terræ cum gaudiis cæli.

EXposuimus pro nostra tenuitate, quæ sint gaudia præparata in cælo iis, qui diligunt Deum: nunc

quanta sint, argumentis quibusdam externis demonstrare conabimur, ac primum ex comparatione gaudiorum, quæ Deus inimicis suis & reprobis in hac vita sæpenumero tribuit. Et quidem tanta sunt gaudia in divitiis, in honoribus, in potestate, in voluptatibus variis, quæ Deus tribuit peccatoribus, inimicis suis, eum vel blasphemantibus, vel in eum non credentibus, ut beati fere ab omnibus judicentur. *Beatum* inquit *Propheta, dixerunt populum, cui hæc sunt. (Ps. 143.)* Quis ex amatoribus hujus sæculi non invideat Salomoni, qui quadraginta annis regnavit, & divitiis, & deliciis omnibus abundavit, & septingentas uxores, & concubinas trecentas habuit: qui tamen, ex sententia Sancti Augustini, reprobus fuisse videtur. Sic enim loquitur Sanctus Augustinus in Psalmos: *Ipse Salomon mulierum amator fuit, & reprobatus est a Deo. (Psal. 126.)* & in libris de Civitate Dei, de Salomone dicit, quod Sallustius de Catilina: *Hic bonis initiis malos exitus habu-*

habuit. (*Lib. 17.*) Sanctum Augustinum secutus est Sanctus Gregorius libro. 2. *Moralium*: (*Lib. 2.*) *Hinc est, inquit, quod Salomon, qui sapientiam non perseveraturus accepit, in somnis hanc & de nocte accepisse describitur.* (*Moral. cap. 2.*) Nec dissimiles Salomoni sunt hoc tempore Reges Turcarum, & Persarum, & Sinarum, & Tartarorum, qui Regna amplissima possident, & voluptatibus carnis addicti nihil negant cordi, vel oculis, vel auribus, vel gulæ, aut libidini, quod omnino desiderent.

Ac ut omittamus ista, quæ paucorum sunt, quanta gaudia tribuit Deus in commune mortalibus, quorum pars maxima Deum aut non novit, aut sicut par est non diligit, nec timet? Nonne terras cum omnibus suis divitiis & deliciis, animalibus, fructibus, floribus, metallis, in commune omnibus tribuit? Nonne maria, fontes, flumina, lacus cum tot generibus piscium, in commune omnibus tribuit? Nonne cælum, quasi tectum hujus magnæ domus,

mus, tot stellis ornatum, in commune omnibus tribuit? Nonne Solem suum oriri, & nubes suas pluere super bonos & malos ipse Dominus optimus & liberalissimus jussit? Quod si tanta gaudia peccatoribus reprobis, mancipiis suis ingratis, & omni supplicio dignis in hac vita tribuit, nonne æquum est; ut amicis & filiis suis gaudia sine ulla comparatione majora conservet? Audi Sanctum Augustinum in Psalmos: *Peccatoribus, inquit, blasphemantibus eum quotidie dat cælum & terram, dat fontes, fructus, sanitatem, filios, copias, ubertatem. Qui talia peccatoribus dat, quid putas eum servare fidelibus suis. (In Psal. 85.)* De Sancto Fulgentio scribitur in ejus vita. (*Apud Surium Tom. 2.*) eum vidisse aliquando Romæ gloriam Senatus, & exclamasse: Quam speciosa potest esse Jerusalem cælestis, si sic fulget Roma terrestris? & si in hoc sæculo datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem, qualis honor & gloria præstabitur Sanctis contemplantibus veritatem? Certe Sanctus Augu-

Augustinus, si quis alius prudens rerum æstimator, tanto intervallo distare censuit terrena quæcunque gaudia a cælestibus, ut affirmare non dubitaverit, optabilius esse ad unam solam diem frui cælestibus gaudiis, quam omnibus mundi gaudiis frui per multa millia sæculorum: atque hæc sunt ejus verba: *Tanta est jucunditas lucis æternæ, ut etiamsi non liceret amplius in ea manere quam unius diei mora, propter hoc solum innumera- biles anni hujus vitæ pleni deliciis & circumfluentia temporalium bonorum, recte meritoque contemnerentur; non enim falso ac parvo affectu dictum est: Melior est dies una in atriiis tuis super millia.* (*De lib. arbitrio lib. 3. cap. ultim.*) Quid hic dicemus? Si ista vera sunt, ut sunt omnino verissima, nonne æquum esset, ut aliquando sapere inciperemus? Hucusque dicere soliti sumus, contemnenda esse bona terrena, quia momentanea sunt; & amanda cælestia, quia sempiterna sunt: nunc audiamus Augustinum, Doctorem sapien-
tissi-

tissimum affirmantem, etiam si terrena essent æterna, & cælestia momentanea, adhuc recto iudicio anteponenda esse terrenis cælestia. Nonne igitur surdi, & cæci, & stupidi, & stulti sumus, si propter terrena bona non solum vilia, sed etiam caduca & brevia, contemnimus cælestia, quæ pretiosissima & sempiterna sunt? rumpe tu, Domine misericors & miserator, surditatem nostram, illumina cæcitatem, excita stupiditatem, sana dementiam. Ut quid enim signasti. (*Psal. 4.*) super nos lumen vultus tui, Domine, si hæc tam magna & tam necessaria non discernimus? & quare dedisti nobis iudicium rationis, si hæc tam evidentiâ non videmus?

C A P U T X.

*De comparatione Paradisi terrestri
cum cælesti.*

COMPARAVIMUS gaudia mundi huius cum gaudiis Regni cælorum;
com-

comparemus nunc breviter gaudia Paradisi terrestris cum gaudiis Paradisi cælestis. Quanta fuerint gaudia Paradisi terrestris, vel ex eo cognosci potest, quod ille erat quasi hortus deliciarum datus hominibus, qui creati erant ad imaginem & similitudinem Dei, cum reliqua terra data esset animantibus brutis. Unde etiam quando Adam peccando amisit honorem, in quo a Deo constitutus fuerat, & similis factus est jumentis insipientibus (*Psal. 48.*) de loco illo ejectus ad locum istum amandatus fuit. Describunt Paradisum terrestrem Sanctus Alchimus Avitus in carminibus super Genesim, & alii, regionem amœnissimam & maxime temperatam, ubi non ureret calor æstatis, nec læderet hiemis frigus: sed ver perpetuum floribus exhilararet, & autumnus fructibus omnium generum redundaret. Sed verba ejus audiamus:

*Hic ver assiduum cæli clementia servat.
Turbidus Auster abest, semperque sub
aere sudo.*

*Nubila diffugiunt, jugi cessura sereno.
Nec poscit natura loci, quos non ha-
bet imbres;*

*Sed contenta suo dotantur germina ro-
re.*

*Sic cum desit hiems, nec torrida fer-
veat æstas,*

*Fructibus autumnus, ver floribus oc-
cupat annum.*

Sanctus Basilius in libro De Paradiso. Illic, inquit, plantavit Deus Paradisum, ubi non est ventorum violentia, non temporum inmodestia, non grando, non fulmina, non turbines, non hiberna congelatio, non veris humiditas, non æstivus calor, non autumnalis siccitas: sed temperata ac pacifica concordia temporum inter se, Tempora enim circa illum locum tripudiant, imo simul etiam cum bonis suis stipatim concurrunt veris jucunditates, æstatis alimenta, autumnalis lætitia, hiberna quies. Tenues & pellicidæ sunt aquæ, multam in aspectu jucunditatem habentes, majorem vero utilitatem, quam jucunditatem exhibentes. Prius igitur ipsum locum creavit Deus, dignum excipiendis Dei plantis.

Dein-

Deinde plantavit in ipso omnigenas arborum pulchritudines, & gratissimum aspectum & jucundissimam fruitionem per ipsas largitus. Sanctus Augustinus in libris de Civitate Dei sic de Paradiso terrestri loquitur: (Lib. 14 cap. 10. de Civitate Dei.) Quid timere vel dolere poterant illi homines in tantorum tanta affluentia bonorum, ubi nec mors metuebatur, nec ulla corporis mala valetudo, nec aberat quidquam, quod bona voluntas adipisceretur, nec inerat, quod carnem animumve hominis feliciter viventis offenderet? Amor erat imperturbatus in Deum atque inter se conjugum fida & sincera societate viventium, & ex hoc amore grande gaudium, non desistente quod amabatur ad fruendum. Erat devitatio tranquilla peccati, qua manente nullum omnino aliunde malum, quod contristaret, irruebat, & infra: Quam igitur felices erant primi homines, qui & nullis agitabantur perturbationibus animorum, & nullis corporum lædebantur incommodis, tam felix universa societas esset humana, si nec illi malum, quod etiam in posteros trajicerent, nec

quisquam ex eorum stirpe iniquitatem committeret, quæ damnationem reciperet. Hæc S. Augustinus. Omitto, quæ scribunt de incredibili amœnitate & fœcunditate Paradisi terrestriſ Claudiſ Marius Victor, libro primo Carminum in Genefim, S. Joannes Damascenus libro 2. De fide orthodoxa cap. 11. S. Ifidorus lib. 14. E-thymologiarum cap. 3. & Rupertus Tuitienſis lib. 1. in Genefim, cap. 37.

Sed quidquid fit de his particularibus, certe ex ipſa Scriptura colligimus fine dubio beatiorem eum locum fuiſſe, quam noſtra hæc habitatio fit; quoniam in pœnam peccati Adamo dicitur: *Quia audiſti vocem uxoris tuæ, & comediſti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: ſpinas & tribulos germinabit tibi. (Gen. 3.)* & mulieri dicitur: *Multiſcabo ærumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries filios, & ſub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui.* In Para-
diſo

difo igitur non fuiffet fertilitas terre, neque laborandum in ea colenda fuiffet, neque fpinas & tribulos germinaffet: & mulieres non concepiffent unquam fruftra; fed omnes conceptus partus fuos, eofque felices habuiffent; & quamvis fubjectæ viris fuiffent, non tamen defpotico imperio, fed civili & moderato. Itaque felicem vitam homines illi fine timore & dolore, fine labore & anguftiis, duxiffent.

Et fi paradifus terrefttris omni malo caruiffet, & multis magnifque bonis abundaffet: quid de cæleſti Paradifo fentiendum erit, qui tanto eſſe debet felicior, quanto eſt altior; & tanto melior, quanto pro melioribus, inſtitutus? Altitudo cæli Beatorum fine ulla comparatione ſublimior eſt Paradifo Adami: & homines in cælo beati, qui peccare & mori non poſſunt, longe, ac longe meliores ſunt incolis Paradifi terreſtris, qui peccare & mori poterunt. Illud igitur efficitur, ut Paradifus cæleſtis non ſolum omni malo careat, ſed

bonis omnibus redundet, sine comparatione ulla pluribus & majoribus, quam ea essent, quibus Paradisus terrestris redundabat. Quæ cum ita sunt agamus Deo gratias, quod per Filii sui redemptionem pro Paradiso terrestris invidia diaboli nobis erepto, Paradisum cælestem longe beatiorum simus adepti: & tum ne simus ingrati tanto liberatori, tum ne nos ipsi nobis hostes videamur, contendamus totis viribus ad cælestem Paradisum aditum invenire, eumque nobis fide integra, spe sincera, charitate perfecta, & bonis operibus aperire.

C A P U T XI.

De comparatione bonorum mundi, & bonorum Paradisi terrestris simul, cum bonis Paradisi cælestis solius

SED jam progrediamur ulterius, & comparemus omnia bona mundi hujus, & bona terrestris Paradisi simul

mul posita, cum bonis folius cælestis Paradisi, & videamus an forte illa simul juncta præponderent. Id vero efficiemus, si fingamus, divitias, imperia, voluptates, & omnem gloriam Salomonis, & aliorum similia felicissimorum hominum, posse sine labore acquiri, & sine timore retineri; & posse etiam ejusmodi felicissimos homines nunquam peccare, & nunquam mori, sic tamen, ut possint etiam peccare & mori. Hoc igitur posito, securus affirmo bona Paradisi cælestis folius longe præponderare bonis omnibus mundi & Paradisi terrestris simul positis. Id vero inde colligo: quod bona illa simul juncta nunquam possint humanum animum replere, neque desiderium ejus satiare, quia cor humanum boni infiniti capax est, illa vero omnia finita sunt. Itaque semper verum erit, quod S. Augustinus in principio Confessionum suarum, dicit. *Fecisti nos, Domine, ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.* (*Lib. I. Conf. cap. I.*) & ve-

rum est quoque, quod Sanctus Propheta canit: *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* (*Psal. 16.*) Donec autem inquietum cor erit, miserum erit, & si miserum erit, beatum non erit. Paradisus autem cælestis id habet potissimum, ut satiet animam, & omnem inquietudinem auferat. Quid enim desiderare poterit, qui similis erit Deo, quia (*1. Joan. 3.*) videbit eum sicuti est? quid desiderare poterit, quem Deus constituet super omnia (*Matt. 24. Matt. 25.*) bona sua? quid desiderare poterit, qui cum Deo regnabit, & cohæres Christi erit, (*Heb. 1.*) quem Pater constituit hæredem universorum? nisi quis Deum ipsum inquietum cor gerere, & miserum esse dicere audeat. Deinde bona illa mundi, & Paradisi etiam terrestri, quantacunque & qualiacunque fuerint, hoc ipso quod amitti poterant, perfecta bona non erant, nec satiari poterant, neque quietum animum reddere valebant, ac per hoc vere beatum, & felicem hominem non faciiebant: at bona cælestis Pa-

ra-

radisi undequaque perfecta & stabilia sunt, neque amitti neque diminui ullo modo possunt. Sancti enim in illis felicissimis sedibus constituti, nec mori possunt, nec peccare possunt, & de sempiterna felicitate certissimi sunt.

Aperiant ergo mortales oculos mentis, & serio recogitent, quanti momenti sit cælestem Paradisum non amittere. Agitur enim hic vere de summa rei, non de rebus minutis, aut fugacibus. Prorsus enim divino judicio Sapiaientia Dei dixit: *Quid prodest homini, si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur?* (*Matt. 13. Mar. 8. Luc. 9.*)

CAPUT XII.

De comparatione pretii Paradisi cum ipso Paradiso.

Postrema comparatio erit de pretio, quo emptus est Paradisus a Christo, & quo a nobis etiam emi debet, cum ipsius Paradisi magnitudine atque præstantia. Christus pretio sanguinis sui emit nobis Paradisum cælestem, quem invidia diaboli nobis eripuerat, non ut ipse haberet, sed ut nos etiam illo privaremur; ad hoc enim seduxit Evam & per illam Adamum impulit in prævaricationem, ut pœnæ suæ confortes haberet. Christus igitur est prudens ille Mercator, (*Matt. 13*) qui dedit omnia sua ut compararet pretiosam margaritam, per quam Regnum cælorum significari satis aperte ipse docuit; ipse est, de quo Apostolus loquitur, cum dicit: *Empti estis pretio magno. (1. Cor. 6.)* & Apostolus Petrus; *Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis; sed pre-*

pretioso sanguine quasi Agni immaculati Christi, & incontaminati. (1. Petr. 1.) & rursus: Eum, qui emit eos, Dominum negant. (2. Petr. 2.) Christus enim eodem tempore & nobis emit Paradisum, & nos ipsos emit. Nam & nos captivi facti eramus, & Paradisum amiseramus per peccatum: Christus vero redimens nos a peccatis & captivitate diaboli, simul filios & hæredes Dei constituit, & per hoc Paradisum nobis restituit. Hinc igitur aperitur magnitudo cælestis Paradisi, quod infinito pretio dignus sit visus Sapientiæ Dei. Si nunc inter homines prudens ditissimusque mercator margaritam pretiosam emeret, omnibus facultatibus suis libenter distractis, certe nemo dubitaret, margaritam illam tam esse eximiam & singularem, ut dignum pretium vix inveniret. Quanti ergo facienda esset, si iudicio ullo præditi essemus, possessio Regni cælestis, quam Sapientia Dei, Verbum incarnatum, omnibus laboribus, & sudoribus, & doloribus suis per triginta trium an-

norum spatium, ac demum sanguine suo & morte sua pretiosissima comparavit? Nimis omnino stulti fumus, si rem illam pretio vilissimo temporalium quorumcunque bonorum vendimus, quam Christus Dominus infinito pretio dignam duxit.

Quid? quod non solus Christus sanguine suo Paradisum emendum nobis existimavit; sed Sancti omnes ab illo edocti, quidquid habebant, quidquid valebant, quidquid erant, libentissime exponebant, ut Paradisum eundem emerent. Quin etiam B. Paulus clamat: *Non sunt condignæ passiones hujus temporis, ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.* (Rom. 8.) Et si quis a Sanctis Martyribus omnibus peteret, an libenter tot suis acerbissimis tormentis Paradisum emerint, & a Sanctis Confessoribus, an libenter tot suis vigiliis, jejniis, orationibus, eleemosynis, persecutionibus Paradisum emerint; certe clamarent omnes cum Apostolo: *Non sunt condignæ passiones hujus temporis, ad futuram gloriam, quæ re-*
vela-

velabitur in nobis. Quamquam enim Christi sanguis pretium Paradisi pro nobis fuerit non solum dignum, sed etiam (ut sic loquar) plusquam dignum, nempe supereminens & excedens dignitatem rei, quæ emitur: tamen voluit etiam ut nos emere-mus, quo nos honoraret & exaltaret. Magna enim est hominis gloria, quod Paradisum obtineat non solum ex merito Christi, sed etiam ex merito suo, quod tamen a Christi merito vim acceperit. Et si quis nolit, cum possit, bona agere & mala pati, ut Paradisum emat, expellitur a mercatura Christi, tanquam servus malus & piger, ut (*Matt. 25.*) Christus ipse monet in parabola de talentis, & Apostolus graviter monet cum dicit: *Si filii, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, ut & conglorificemur.* (*Rom. 8.*)

Ac ne quis forte queratur, se non habere dignum pretium, sciat non postulari a nobis, nisi id, quod habemus. Sic enim loquitur Sanctus-

Etus Augustinus: *Regnum Dei tantum valet, quantum habueris.* (*Tract. in Psal. 49.*) & probat exemplis Scripturæ divinæ: *Quid tam vile, quid tam terrenum, quam frangere panem esurienti? tanti valet Regnum cœlorum. Scriptum est enim: Possidete paratum vobis Regnum, esurivi enim, & dedistis mihi panem. Emit vidua duobus minutis. Emit Petrus relinquens retia. Emit Zachæus, dando dimidium patrimonii.* Hæc Sanctus Augustinus, cui consonat Venerabilis Beda, cum dicit, eum, qui nihil habet præter se, dando se, illud emere. *Res illa, inquit, id est Regnum cœleste, aliud non querit pretium, quam te ipsum: tantum valet, quantum es tu; te da, & habebis illud.* (*Serm. 19. de Sanctis.*) Certe enim Lazarus mendicus nihil habebat, quod daret, nisi patientiam in doloribus, & portatus est ab Angelis in finem (*Luc. 16.*) Abrahæ: & bonus Latro nihil habuit in hoc mundo, quod suum esset, præter liberam vocem, qua clamavit: *Memento mei, cum veneris in Regnum tuum;*

& au-

& audivit continuo: *Hodie mecum eris in Paradiso.* (Luc. 23.) O vere magnam Dei liberalitatem! o ineffabilem hominis felicitatem, qui cum Domino suo de pretio rei super omnes pretiosissimæ tam facile transfigere potest! Optas homo a Deo Paradisum omnium voluptatum? Da te ipsum, & habebis illum. Quid est, Da te ipsum? Ama Deum ex toto corde tuo, humiliare sub potenti manu ejus, lauda illum in omni tempore, acquiesce libenter voluntati ejus, sive divitem, sive pauperem, sive gloriosum, sive inglorium, sive sanum, sive ægrotum, te esse velit. Omnis enim voluntas ejus bona est, & omnia judicia ejus justa sunt. Dicas Deo, tuus sum ego, fac de me secundum beneplacitum tuum: non resisto, non reclamo, non detrecto imperium: *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum;* (Psal. 107.) *Non mea voluntas, sed tua fiat.* (Luc. 22.) Hoc holocaustum super omne pretium est apud Deum qui bonorum nostrorum non eget. (Psal. 15.) Num-
quid

quid vult Dominus, inquit Samuel, holocausta & victimas, & non potius ut obediatur voci Domini? (1. Reg. 15.) Hoc holocaustum obedientiæ offerebat quotidie Christus Patri, quod ipse testatur cum ait: *Quæ placita sunt ei, facio semper.* (Joan. 8) & Apostolus, Christi verus imitator: *Contendimus sive absentes, sive præsentés, placere illi.* (2. Cor. 5.) Hæc perfecta renuntiatio omnium, quæ homo possidet, (Luc. 14.) vel possidere cupit: hæc abnegatio sui ipsius, ut Deo soli seruiat, est verum pretium Paradisi. Neque, qui hac ratione dat seipsum, ut Paradisum emat, amittit seipsum, sed verissime felicissimeque invenit se ipsum; dicente Domino: *Qui perdidit animam suam propter me, inveniet eam;* (Matt. 10.) & *qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.* (Joan. 12.) Sed quoniam hæc sapientia abscondita (Matt. 11.) est a sapientibus & prudentibus hujus mundi, qui vere stulti sunt apud Deum, & stultorum (Eccles. 1.) infinitus

tus est numerus, ideo multi sunt vocati, pauci vero electi. (*Matt. 22.*)

DE ÆTERNA
FELICITATE
SANCTORUM
SUB NOMINIBUS PARABOLICIS.
LIBER QUINTUS.

CAPUT I.

De Thesauro abscondito in agro.

DE Sanctorum Felicitate sub nominibus locorum, in quibus habitant ii, qui vere felices sunt & beati, id est, de Regno cælorum, de Civitate Dei, de Domo Domini, & de Paradiso deliciarum, huc-

hucusque scripsi, quod meditati Deus suggerere dignatus est. Adde nunc aliquid de felicitate eadem sub nomine rerum, quibus Dominus felicitatem Sanctorum in parabolis comparavit. Initio vero sciendum est, verba illa Domini, *Simile est Regnum cælorum*, quibus in parabolis suis Dominus passim utitur, non referri semper ad verba proxime sequentia, quasi cum Dominus dicit, *Simile est Regnum cælorum homini negotiatori*, sensus esset, Regnum cælorum esse simile homini negotiatori: sed referri ad totam narrationem, in qua per similitudinem demonstratur via ad Regnum cælorum: & aliquando ipsum Regnum cælorum sive cælestis Regni beatitudinem describi obscurius, aliquando clarius, aliquando nullo modo attingi. Explicabo singula membra divisionis.

Cum Dominus apud Matthæum proponit parabolam de seminante, (*Matt. 13.*) describit fructum, quem parit Evangelica prædicatio juxta varias terræ dispositiones, & hoc vocat

vocat mysterium Regni Dei : sed de beatitudine Sanctorum nihil dicit. Cum vero idem Dominus in eodem loco addit parabolam de zizaniis, attingit breviter felicitatem Sanctorum, cum dicit, triticum congregandum in horreum Domini, zizania vero alliganda in fasciculos ad comburendum. Sed cum in eodem loco narrat parabolas de quærente bonas margaritas, & de inveniente thesaurum in campo absconditum, jam clarius comparat Regnum cælorum margaritæ & thesauro. Atque hujus tertii generis invenio sextantum inter parabolas Domini, unam de thesauro abscondito in agro, alteram de margarita pretiosa, tertiam de denario diurno, quartam de domino distribuyente talenta, quintam de cœna magna, sextam de nuptiis. Quibus addemus duas similitudines ex Apostolo, unam de currentibus ad bravium, & alteram de certantibus in agone. Ita erunt octo considerationes de vita beata Sanctorum ex nominibus parabolicis.

Prima igitur parabola, quæ habetur apud Sanctum Matthæum, simile facit Regnum cœlorum thesauro abscondito in agro: (*Matth. 13.*) & breviter docet, quomodo possit acquiri, cum ait: *Quem qui invenit homo, abscondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit universa, quæ habet, & emit agrum illum.* Thesaurus significat copiam ingentem auri, argenti, & lapidum pretiosorum: & ut monet Paulus Jureconsultus, (*ff. De acquir. rerum dom. L. Nunquam.*) debet esse tam antiquus, ut ejus non extet memoria: & ideo non habet proprium dominum, sed jure pertinet ad invenientem. Hic thesaurus est ipsa Divinitas, quæ abscondita est in agro humanitatis Christi, ut recte exponunt Sanctus Hilarius & Sanctus Hieronymus in Commentario ad caput Matthæi tertium decimum. In Christo enim, ut ait Apostolus, absconditi sunt omnes thesauri scientiæ Dei. (*Col. 2.*) Divinitas autem est verissimus thesaurus omnium bonorum, & vere tam antiquus

quus, ut nulla ejus extare possit memoria, cum sit æternus, & sæcula omnia præcesserit: neque dominum habuit unquam hic ingens thesaurus, cum ipse sit Dominus omnium. Sed tamen ad jus invenientium accedere dicitur, quia ipse libenter se donat iis qui venditis omnibus eum acquirere satagunt. Dicitur autem absconditus, tanquam in agro defossus, in humanitate Christi: quia quamvis divinitas sit ubique; tamen nusquam magis proprie, quam in Christi humanitate, cui sic est unita, ut una persona sit Deus & homo. Quare Apostolus dicit: *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi.* (2. Cor. 5.) Et quamvis nusquam sit magis quam in Christi humanitate, tamen sic in ea videbatur abscondita, ut opus fuerit lucernam accendere, quæ Deum in Christo demonstraret. Ea lucerna S. Joannes Baptista fuit; qui, ut scribit S. Joannes, *erat lucerna ardens & lucens;* (Joan. 5.) & de quo prædixit David in persona Dei Patris, *Paravi lucernam Christo meo.* (Ps. 132.)

Joannes enim Baptista Christum manifestavit, ac vere Deum Dei Filium unigenitum ostendit, cum ait: *Deum nemo vidit unquam: unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit.* (Joan. 1.) & rursus: *Qui de cælo venit, super omnes est.* (Joan. 3.) & paulo post: *Pater diligit Filium, & omnia dedit in manu ejus. Qui credit in Filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.* Sed quamvis hæc lucerna ardens & lucens tam aperte Christum Dei Filium manifestaret: tamen Judæi excæcati divinitatem in Christo absconditam cognoscere non potuerunt, aut noluerunt: nam *si cognovissent, ut Apostolus loquitur, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.* (1. Cor. 2.)

Hunc ergo thesaurum, qui divinitus illustratus invenit, abscondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit universa, quæ habet, & emit agrum illum. Abscondere thesaurum inventum, nihil est aliud, nisi sub humilitatis velo te-
gere

gere acceptam gratiam: non se efferre ob lumen divinitus acceptum, neque jactare consolationes & revelationes divinas, ne inanis gloria gloriam veram corrumpat. Itaque Isaias dicere solitus erat: *Secretum meum mihi.* (*Isai. 24.*) & Apostolus: *Si gloriari oportet (non expedit quidem) veniam autem ad visiones & revelationes Domini.* (*2. Cor. 12.*) *Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, &c.* Revelationem enim eximiam, quam accepit raptus in Paradisum, totos annos quatuordecim silentio texit: & semper texisset, nisi eam manifestandi necessitas coegisset. Et aperte dicit, non expedire ejusmodi dona patefacere; & sub alieno nomine patefacit, ut ostenderet quam ægre id faceret. Tale aliquid accidit Sancto Francisco, quando sacra stigmata divinitus illi fuerunt impressa; (*Cap. 13. Vitæ S. Francisci.*) nam, ut Sanctus Bonaventura in ejus Vita refert; alias solitus erat divinas revelationes silentio tegere, & cum Isaias dicere, *Secretum meum*

*mih*i : tunc tamen cum videret rem abscondi non posse, cum magno timore petentibus Fratribus seriem retulit visionis.

Porro cum gaudio venditis omnibus agrum illum emere ubi thesaurus latebat, nihil est aliud, nisi eum, qui vult Deo & Christo frui in Regno cælorum, oportere omnino a fererum omnium temporalium affectum abdicare, & omnia sua & se ipsum Dei obsequio mancipare, idque non ex tristitia aut necessitate, sed cum gaudio magno; *hilarem enim datorem diligit Deus.* (2. Cor. 9) Sed qui vere cognovit, quam ingens thesaurus sit, Christo in æterna patria frui, videre oculis mentis ejus divinitatem, & oculis corporis ejus humanitatem, & omnium bonorum Dei & Christi participem fieri, & de tanti boni possessione in æternum esse securum, non multum nec magnum illi esse videbitur, temporalia omnia & vitam ipsam pro Dei amore & sempiterna felicitate contemnere. Testis nobis sit Sanctus Ignatius Martyr, qui

qui in Epistola ad Romanos scribit: *Ignis, crux, bestiarum constantia, abscissio, separatio, confractio dissipatioque membrorum, totius corporis interitus, & omnia flagella diaboli in me veniant, ut Jesum Christum merear adipisci.* Qui sic loquitur certe multo minus timeret inopiam, ignominiam, exilium, carceres, ut thesaurum illum incomparabilem non amitteret. Quicumque igitur serio cupit thesaurum æternæ vitæ comparare, serio etiam cogitet, an paratus sit omnia alia bona contemnere: alioqui thesaurum illum, sine quo miserrimus & pauperrimus in æternum erit, nunquam neque vivus neque mortuus obtinebit.

Sed unde fieri dicamus, ut thesauros auri & argenti tam multi anxie scrutentur; & non contenti humana diligentia, dæmonum adjuvamenta per nefarias artes adhibeant, cum ingenti periculo existimationis & vitæ? & thesaurum tuum, Domine Deus meus, qui solus potest hominem ditissimum facere, & quem

sine labore, sine sumptibus, sine periculo invenire possunt, tam pauci quærant? Ego nullam aliam invenio causam, nisi vel modicam fidem populi tui, vel nimiam occupationem in rebus temporalibus conquirendis, quæ spatium cogitandi & considerandi divina promissa tua hominibus non relinquit. Ergo, bone Domine, adauge nobis fidem erga promissa tua, & extingue sitim habendi divitias temporales: sic enim fiet, ut majore studio investigemus thesaurum tuum; & inventum, venditis omnibus, tuo potissimum auxilio comparemus.

C A P U T II.

De Margarita pretiosa.

ALtera parabola, quæ est de margarita pretiosa, simillima est præcedenti, quæ etiam apud Sanctum Matthæum proxime sequitur. (*Matth. 13.*) In illa enim erat thesaurus; in ista est margarita, quæ instar thesauri haberi potest. In illa
opor-

oportebat agrum, in quo thesaurus latet, venditis bonis omnibus comparare & hic pariter oportet margaritam pretiosam, omnibus distractis, quæ quis possidet, emere. Itaque necesse erit solum, in quibus hæ parabolæ discrepent, explicare. Discrepant autem in duobus, quod videlicet in illa nominetur thesaurus, in hac margarita pretiosa: & quod thesaurus casu sit inventus, margarita a negotiatore diligenter quæsitæ. Et quidem hoc loco beatitudo cælestis, sive Christus ipse, margarita nominatur, ut Sancti Patres docent, Ambrosius in Sermone sexto, & Gregorius Nazianzenus oratione 49. quæ est De fide Tractatus, Ruffino interprete. Dicitur autem margarita in hac parabola id, quod in superiore parabola thesaurus dicebatur, ut intelligamus, divinitatem Christi (quæ est æternæ felicitatis objectum, & cujus visio est ipsa formalis, ut cum Theologis loquamur beatitudo atque felicitas) esse quidem thesaurum, sed

non divifum in multas fpecies auri, argenti, & lapidum pretioforum, fed eſſe rem unam, quæ in fe continet pretium theſauri infiniti. Margarita enim una res eſt, fed, auctore Plinio, culmen omnium rerum pretioſarum tenet, (*Lib. 9. cap. 35.*) Præterea theſaurus conſtare poteſt ex ſolis pecuniis, fed in maximo numero: qui theſaurus ad utilitatem ſolum, non ad voluptatem & decorem pertinet. Quare ne quis ex parabola ſuperiore colligeret, cæleſtem beatitudinem ſolum eſſe utilem, non decoram neque honorificam, addit Dominus hanc alteram parabolam, in qua divinitatem Chriſti & felicitatem noſtram ſimilem eſſe docuit margaritæ pretioſæ, quæ præter utilitatem theſauri habet etiam pulchritudinem, & ſplendorem, qui exornat & oblectat.

Adde quod margarita ſymbolum eſt Chriſti, tum ut Filii Dei, tum ut filii Virginis. Sicut enim margarita gignitur ex lumine ſolis & ex rore cæli, uti Plinius loco notato, & alii

& alii docent: sic etiam Filius Dei secundum Deitatem, gignitur a Patre luminum, qui est sol increatus; & ideo dicitur in Symbolo, *lumen de lumine, Deus verus de Deo vero.* Et idem Christus secundum humanitatem genitus est ex rore cæli, quippe conceptus de Spiritu Sancto, non ex femine viri. Denique margarita candida, lucida, solida, pura, levis, rotunda est, & humanitas Christi, & multo magis sine ulla comparatione divinitas, candida est ob innocentiam, lucida ob sapientiam, solida ob constantiam, pura quia sine macula, levis quia suaviter & mitis, rotunda quia ex omni parte perfecta.

Jam vero margarita non casu invenitur, sed a prudente negotiatore diligenter quæritur. Neque tamen contraria est hæc parabola superiori, in qua thesaurus fortuito inveniri dicitur; nam utrumque verum est, sed in diversis personis: & ideo Dominus divina prudentia parabolam hanc posteriorem superiori adjunxit: ne
quis

quis existimaret omnibus id contingere, ut de improvviso in thesaurum incidant. Alios enim Deus singulari gratia statim illuminat, ut neque quærentes, neque cupientes, neque cogitantes, ad fidei veritatem, & ardentissimam charitatem, atque a deo ad certam spem vitæ æternæ obtinendæ perveniant: atque isti thesaurum, quod ad se attinet, casu inveniunt; quamvis Deus non casu, sed æterna providentia sua ad hanc gratiam & futuram gloriam illos præordinavit. Alios vero Deus prævenit quidem gratia sua, sed non continuo thesaurum illis ostendit, sed inspirat desiderium inquirendæ veritatis, eosque facit sollicitos negotiatores, atque adjuvat & dirigit, donec inveniunt pretiosam margaritam. Exemplo nobis erunt Sanctus Paulus & Sanctus Augustinus. Sanctus Paulus non quærebat thesaurum verum, qui est Christus, sed persequebatur Christum ut seductorem, & Christianos ut seductos: & cum esset in itinere *spirans minarum & cædis*
in

in discipulos Domini, (Actor. 9)
 Christus illi apparuit, & simul excæcavit oculos corporis, & illuminavit oculos cordis tam ingenti lumine, ut continuo factus sit prædicator ex persecutore. Et quamvis id felici casu hoc illi acciderit, tamen quod illi casus fuit, in Deo providentia fuit. Sic enim ipse loquitur in Epistola ad Galatas: *Audistis inquit, conversationem meam aliquando in Judaismo, quoniam supra modum persequebar Ecclesiam Dei, & expugnabam illam, & proficiebam in Judaismo supra multos cœtaneos meos in genere meo, abundantius æmulator existens paternarum mearum traditionum. Cum autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meæ, & vocavit per gratiam suam, ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem illum in Gentibus, continuo non acquievi carni & sanguini. (Galat. I)*
 & quæ sequuntur. Itaque Beatus Paulus ab utero matris suæ segregatus fuit a Divina providentia, ut Evangelium Christi prædicaret: tamen non quæsit ipse bonam mar-
gari.

garitam vel thesaurum in agro, sed forte thesaurus se illi ostendit, & fecit ut amaretur ab eo charitate tam ardenti, ut nullis pepercerit laboribus: quin etiam omnibus periculis se objecerit, & omnia arbitratus sit ut stercora, ut Christum lucrifaceret. (*Phil. 3.*) Contra vero Sanctus Augustinus ab ipsa adolescentia flagrare cœpit desiderio inveniendi pretiosam margaritam, id est veram sapientiam atque æternam felicitatem. Sed cum incidisset in Sectam Manichæorum, diu multumque laboravit & secum ipse quærendo & cum aliis disputando, ut inveniret Evangelicam veritatem: cum in ea secta nihil reperisset nisi narrationes fabulosas atque mendaces, jam pene desperabat de veritate invenienda, cum plurimos annos inquirendo consumpsisset. Sic enim ipse loquitur libro sexto Confessionum: *Veneram, inquit, in profundum maris, & diffidebam & desperabam de inventionem veri,* (*Lib. 6. Cap. 1. Conf.*) Placuit tamen Deo, ut aliquando inveniret pretio-

pretiosam margaritam: & tum sine ulla mora, venditis omnibus, hoc est rejecto desiderio conjugii, quo maxime tenebatur, & spretis lucris & honoribus, quibus, ut ipse fateatur in libro eodem, vehementer inhiabat, se totum solius Dei obsequio perpetuo mancipavit. Hæc igitur causa est, cur Dominus in parabola priore comparaverit Regnum cælorum thesauro sine labore & casu reperto, & in posteriore simile esse dixerit margaritæ a negotiatore magno labore & studio conquistæ.

Illud nunc superest, ut anima Christiana secum ipsa, & coram Deo, semotis ad tempus occupationibus aliis, serio reputet, qualis sit hæc negotiatio, quam utilis & quam facilis hoc tempore, & quam difficilis, vel potius impossibilis, si præsentium nundinarum amittatur occasio. Certe filii hujus sæculi non prætermitterent occasionem emendi margaritam, quæ multis millibus nummorum aureorum vendi poterit, & nunc in præsentibus nundinis centum

tum nummis argenteis emi potest, etiam si opus illis esset ad usuram gravissimam centum illos nummos argenteos accipere: filii lucis tam imprudentes erunt, ut nolint emere margaritam, quæ illos in æternum divites & beatos efficiet, cum neque pecunias ad usuram accipere cogantur, neque huc aut illuc discurrere ad quærendum pretium necesse sit; sed omnino sufficiat dare libenter id, quod habent, etiam si duo solum minuta in facultatibus habeant? Ergo, Domine Deus, luceat lux tua in cordibus nostris, da cognoscere pretium impretiabile margaritæ tuæ, & simul vilitatem pretii, quod a nobis exigitur, ut illam obtinere possimus. Adde, Domine, ad miserationes tuas, ut non frustra tam pretiosam margaritam nobis ostenderis: & tu, qui dixisti, *Ne mittatis margaritas vestras ante porcos.* (Matt. 7.) fac per gratiam tuam, ut si porcis similes aliquando fuimus, ignorantes dignitatem margaritæ tuæ, ut eam glandibus & filiquis postponentes,

nunc

nunc a te illuminati & eruditi margaritam tuam cognoscamus & ambiamus, & rebus omnibus divenditis cum gaudio comparemus.

C A P U T III.

De Denario diurno.

Sequitur parabola tertia de denario diurno promissa a patrefamilias laborantibus in vinea, quæ parabola habetur apud Sanctum Matthæum. (*Matt. 20.*) Et videtur prima facie valde extenuari in hac parabola præmium æternæ vitæ, cum comparetur denario diurno, quæ antea comparata est thesauro & margaritæ pretiosæ. Sed ista extenuatio adhibita est, ut merces congrueret cum opere & labore: inepta enim videretur similitudo, si laborantibus per unam diem in vinea promitteretur ingens thesaurus, vel margarita, aut sceptrum, vel corona Regalis. Quod autem denarius iste non sit denarius paucorum æreorum

nummorum, sed denarius cælestis, & qui satis abunde sufficiat ad victum & vestes per omnem æternitatem, facile demonstrari potest. Siquidem merces labori respondere debet: labor autem operantium in vinea Christi non debet æstimari ex sola operis substantia: sic enim dicere debemus omnes cum Apostolo: *Non sunt condignæ passionēs hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. (Rom. 8.)* sed oportet eum laborem æstimare ex gratia Dei inhabitante corda justorum, quæ est fons aquæ vivæ salientis in vitam æternam. (*Joan. 4.*) Item ex virtute charitatis, quæ nobis infusa est per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis: (*Rom. 5.*) corona autem vitæ æternæ præparata est a Deo diligentibus eum, ut scribit Sanctus Jacobus. (*Jac. 1.*) Item ex conjunctione cum Christo, qui tribuit valorem & pretium maximum fructibus palmitum vivorum, ut vitis vera: & operibus vivorum membrorum corporis sui mystici, cujus ipse est caput: (*Joan. 15.*)

15.) & quibus ipse dixit: *Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis.* (Matth. 5.) Denique nonne in iudicio, quando reddetur merces laborantibus in vinea, Dominus dicet, *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis Regnum a constitutione mundi: esurivi enim, & dedistis mihi manducare?* (Matth. 25.) Siquidem opera charitatis pertinent maxime ad laborem, quo defudamus in vinea Domini.

En igitur quam pretiosus sit ille denarius, qui ab ipso Domino nominatur Regnum. Neque immerito denarius iste Regnum appellari potest, cum Christum ipsum repræsentet non minus quam thesaurus vel margarita. Siquidem in denario impressa cernitur imago Principis & verba inscripta, & figura rotunda. Christus autem est imago Dei invisibilis, ex Apostolo (Hebr. 1.) ad Colossenses; (Col. 1.) & Verbum æterni Patris, ex Joanne Evangelista; (Joan. 1.) & non habet initium dierum, nec finem vitæ, ex Apostolo ad He-

bræos, quod per rotundam figuram significatur. (*Hebr. 7.*) Et denique pecuniæ obediunt omnia, (*Eccl. 10.*) ut dicit sapientissimus Salomon; & Christus est omnium Dominus, ut testatur Sanctus Petrus in Actis Apostolorum. (*Actor. 10.*) Ergo denarius, qui datur laborantibus in vinea, Christus est, Deus verus, ac per hoc vita æterna, dicente Sancto Joanne in priore Epistola sua: *Et cognoscamus verum Deum, & simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus, & vita æterna.* (*1. Joan. 5.*)

Sed videamus quibus dandus sit pretiosus iste denarius: quem qui semel obtinuerint, nulla re amplius indigebunt. *Voca inquit Dominus, operarios & redde illis mercedem.* (*Matt. 20.*) Itaque laborantibus in vinea sine intermissione, sine cessatione, sine negligentia dabitur: non dabitur autem stantibus in foro otiosis, vel aucupio, aut venationi, aut ludis & jocis vacantibus, merces enim meritis redditur, non gratis datur, & multo minus immeritis donatur. Quod enim Apo-
sto-

stolus dicit, *Stipendia peccati mors, gratia Dei vita æterna: (Rom. 6.)* ideo dicit, quia sine gratia Dei præcedente nullus potest bene operari, sic ut debeatur illi merces æternæ vitæ: sed accepta gratia, quæ gratis & non ex operibus datur, utique stipendium bonorum operum vita æterna erit. Sic enim loquitur Sanctus Augustinus in Epistola ad Sixtum Romanum presbyterum: *Sicut merito peccati tanquam stipendium redditur mors; ita merito justitiæ tanquam stipendium vita æterna. (Epist. 105.)*

Neque propterea quod omnibus operariis detur idem denarius, existimandum est in regno cælorum præmia esse omnibus paria: denarius enim vitam æternam, sive Deum sive Christum significat; & omnibus vita æterna, & Deus atque Christus communis erit. Sed quemadmodum idem sol clarius conspicitur ab aquila quam ab aliis avibus, & idem ignis magis calefacit proximos quam remotos; sic in eadem æterna vita inter videntes Deum & Christum, cla-

rius videbit & jucundius gaudebit unus quam alius: & sicut diversa erunt merita, sic etiam diversa erunt præmia. Illud magis movere posset, cur Dominus in distributione mercedis ordinem commutaverit, dicens: *Redde illis mercedem incipiens a novissimis usque ad primos. Sic erunt novissimi primi, & primi novissimi. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.* (Matt. 20.) Sed hoc pertinet ad gratiam Testamenti novi, ut intelligamus, nos feliciores esse Patribus Testamenti veteris: ac per hoc Deo grati simus, & in vinea ipsius diligentius atque alacrius laboremus. Patres Sancti, qui ante Christi ascensionem vineam Domini coluerunt, Adam, Noe, Abraham, Moyse, & cæteri Patriarchæ & Prophetæ, qui hora prima, tertia, sexta, nona vocati sunt, non solum longo tempore laboraverunt, quia diutius vivebant; sed etiam post obitum multis annorum centuriis, & aliquot etiam millenariis, mercedem, id est denarium expectaverunt. Apostoli, & Martyres,

res, & reliqui operarii, qui undecima, id est novissima hora, interprete Sancto Joanne, venerunt ad vineam excolendam, (1. Joan. 2.) paucis annis laboraverunt, & statim a morte Regnum cælorum ingressi denarium acceperunt. Quanta est hæc gratia, quam magna, quam solida, quod possit, si velit, homo Christianus, brevissimo tolerato labore continuo ad eum locum ascendere, ad quem sanctissimi Patriarchæ atque Prophetæ longissimo tempore suspirarunt? Non sine causa veteres illi Patres cum quodam veluti murmure, quod admirationem potius quam querimoniam significare videtur dicebant: *Hi novissimi una hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei & æstus.* Sed Dominus pro nobis respondit: *Amice, non facio tibi injuriam, nonne ex denario convenisti mecum? Tolle, quod tuum est, & vade: volo autem & huic novissimo dare sicut tibi.* Quæ responsio non significat, homines novi Testamenti ex gratia, & non ex ju-

stitia parem cum aliis mercedem accipere: sed habuisse gratiam uberio-
 rem, per quam brevi tempore non minus, vel etiam magis laborave-
 rint in vinea, quam longo illi tempo-
 re: ac per hoc mercedem parem, vel etiam majorem juste acceperint.
 Certe Apostoli tempore quidem brevi, sed fructum longe maximum Domino vineæ attulerunt. Quando unquam Patriarchæ vel Prophetæ, relictis omnibus temporalibus curis, totum pene orbem terrarum peragrantes, integras Ethnicorum provincias ad verum Dei cultum pertraxerunt? Quando antiquis illis temporibus tam copiosus exercitus Martyrum pro fide veri Dei tormenta omnia & mortes acerbissimas pertulit? Quando in veteri Testamento tot chori Sanctarum Virginum inventi sunt, qui Agnum immaculatum sequentes, integritatem animi & corporis Deo voverent & redderent? Et ubi fuerunt antiquo illo tempore tot Pastores & Doctores, qui super gregem suum vigilantes, scrip-
 tis

tis eruditissimis contra lupos, id est hæreticos & Ethnicos, depugnarent? Ubi denique tantus numerus Eremitarum & Monachorum, atque aliorum Religiosorum, qui vitam Angelorum æmulantes in solis Dei laudibus & orationibus dies noctesque consumerent? Hæc & alia id genus eminentissimæ virtutis exempla ad gratiam novi Testamenti pertinent: propter quam gratiam recte Dominus parabolam concludit illis verbis: *Sic erunt novissimi primi, & primi novissimi. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.* Id est multi vocati ad vineam excolendam omnibus ætatibus mundi per horas undecim, sed pauci electi, id est, non numero pauci, sed unius tantum, ejusque novissimæ horæ homines electi sunt ad gratiam novi Testamenti, per quam & maximum fructum laborando fecerunt, & maxima præmia brevissimo tempore acceperunt.

Neque vero existimandum est, omnes, qui hora undecima vocati sunt, denarium accepturos, sed eos
 T 5 folos.

solos, qui brevissimo illo tempore
 totis viribus in vinea Domini labo-
 raverunt: plurimi enim sunt, qui
 scientes hanc horam esse novissimam,
 & modicum nos tempus habere,
 non dicunt, ut par esset, Brevis est
 vita nostra, ergo strenue laboremus,
 ut in spatio temporis modico fructum
 plurimum adferamus, sed cum insi-
 pientibus dicunt id, quod legitur in
 libro Sapientiæ: *Dixerunt, inquit,*
cogitantes apud se non recte: Exiguum,
& cum tædio est tempus vitæ nostræ;
& non est refrigerium in fine hominis,
& non est, qui agnitus sit reversus ab
inferis (Sapient. 2.) & paulo post:
Venite ergo, & fruamur bonis, quæ sunt:
& utamur creatura tanquam in juven-
tute celeriter. Vino pretioso & unguen-
to nos impleamus, & non prætereat
nos flos temporis. Coronemus nos rosis,
antequam marcescant: nullum pratum sit,
quod non pertranseat luxuria nostra. Ne-
mo nostrum exors sit luxuriæ nostræ:
ubique relinquamus signa lætitiæ: quoni-
am hæc pars nostra. Hæc sunt eorum
 verba, qui vel Deum non noverunt,
 vel

vel dicentes se nosse Deum, factis atque operibus negaverunt. Qui quidem tam multi sunt, ut etiam ad eos referri possit illa conclusio: *Multi sunt vocati, pauci vero electi.* Multi enim sunt vocati hora novissima, sed pauci electi, quia pauci sic laboraverunt, ut denarium percipere mereantur.

Væ igitur nobis, qui hora novissima vocati, magnam partem illius horulæ ludendo & dormiendo consumimus, cum deberemus de momentis singulis ita solliciti esse, ut ne unum quidem momentum otiose nobis elaberetur: pendet enim ab his momentis æternitas præmiorum aut pœnarum. Et sine dubitatione quo major est gratia Testamenti novi Christianis concessa, tanto gravius punientur, qui gratiam illam in vanum recipiunt: & sicut erunt novissimi primi in accipienda mercede, qui strenue laboraverint hora novissima; sic erunt novissimi primi in suppliciis perferendis, qui hora novissima strenue laborare neglexerint.

CAPUT IV.

De Talentis, & Gaudio Domini.

QUarta parabola illa est, in qua Dominus apud Matthæum de præmio beatitudinis ita loquitur: *Euge, serve bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium Domini tui.* (*Matth. 25.*) Quo loco duæ res promittuntur fidelibus servis, potestas amplissima, & gaudium maximum. *Super multa, inquit, te constituam, & quæ sint illa multa, explicat alio loco, cum dicit: Beatus ille servus, quem, cum venerit Dominus ejus, invenerit sic facientem: quoniam super omnia bona sua constituet eum.* (*Matth. 24.*) Quid est autem, super omnia bona Domini constitui, nisi potestatem accipere in omnes res inferiores, & consortem fieri imperii, quod habet Deus in mundum universum? Quis capiat, quanta fit hæc potestas? Quis Rex aut Imperator in terris

cum minimo Sanctorum comparari potest ?

Sed quoniam tanta potestas in homine non videtur haberi posse sine magna sollicitudine & perturbatione animi, ideo adjungit Dominus : *Intra in gaudium Domini tui* ; quasi dicere velit : Quemadmodum te confortem facio summæ potestatis, sic etiam facio summæ quietis & voluntatis, quam nulla sollicitudo impedire poterit. Quantum sit hoc gaudium, quod promittitur justis in cælo, inexplicabile prorsus est, neque antea sciemus quam experimento dicerimus. Interim tamen ex tribus vocabulis hujus ipsius sententiæ aliquo modo suspicari poterimus, gaudium illud fore maximum. Primum vocabulum est, *intra* : nam quod non dicatur, intret in te gaudium Domini tui ; sed contra, *intra tu in gaudium Domini tui* ; argumentum est, quod majus sit illud gaudium, quam ut nos totum capere possimus. Itaque intrabimus nos quasi in mare magnum sempiterni & divini gaudii,

dii, quod nos intus & extra totos replebit, & undique redundabit. Quis ergo in tanta gaudii affluentia locus poterit esse tristitiæ? Alterum verbum est, *in gaudium*: ubi non promittitur nobis gaudium hoc aut illud, de hoc vel illo bono; sed ipsum gaudium absolute ipsa voluptas, ipsa dulcedo, ipsa suavitas. Et quomodo non tota liquefcatur anima, tanta suavitate perfusa? Sed tertium verbum est, quod in immensum rem hanc exaggerat, videlicet illud, *Domini tui*. Intrabimus enim non in gaudium, quo gaudent homines vel Angeli quicumque, sed quo gaudet Deus, in quo sunt omnia infinita. Quis cogitare poterit, quale sit gaudium Dei, qui perfecte cognoscit infinitam bonitatem suam, & illa fruitur, ac de illa gaudet infinito modo? & tamen, O Christiane, quod nunc non vales cogitare, poteris experiri & gustare, atque illo in æternum frui, si servus bonus & fidelis esse volueris.

Videamus igitur nunc, ad quem vel ad quos tanta promissa pertineant, Ad illos nimirum pertinent, qui talenta sibi a Deo tradita multiplicare cum fide curaverint. Similitudo enim petita est ab homine divite, qui bona sua servis suis tradidit, & uni dedit quinque talenta, alteri duo, & tertio unum: eisque mandavit, ut solícite prudenterque negotiando talenta multiplicare procurent. Et quidem variæ sunt sacrorum interpretum sententiæ de significatione talentorum. Alii per talenta intelligunt gratias gratis datas, alii Scripturas sanctas, alii scientiam rerum exteriorum, quæ per sensus acquiritur, esse volunt quinque talenta; & intellectum atque operationem esse duo talenta, & intellectum solum unicum esse talentum: alii denique bona naturalia ut ingenium, iudicium; & spiritualia, ut donum fidei, spei, charitatis. Sed omnes in eo conveniunt, multiplicare talenta, esse bene operari in salutem suam & aliorum. Mihi occurrit alia ex-

posi-

positio, quæ non repugnat cæteris, & videtur per omnia accommodari ad ea, quæ Dominus de talentis dicit. Ac primum talenta hoc loco appellantur bona Domini: *Tradidit, inquit, illis bona sua.* Deinde talenta jubentur multiplicari negociando in eadem specie: *Quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum.* Tertio dicuntur dari unicuique secundum propriam virtutem. Postremo a servo in lo & pigro talentum tollitur. Ego igitur per talenta accipio animas fidelium ac piorum hominum, quæ committuntur fidei & diligentia Prælatorum. Ista enim sunt vere bona domini, quæ nobis non donat, sed curanda & multiplicanda committit. Ideo non dixit Dominus Petro, *Pasce oves tuas, sed oves meas.* (*Joan. 21.*) Reliqua sunt bona nostra, quamvis a Domino data, ut ingenium, iudicium, Scripturæ, gratiæ gratis datæ, & reliqua omnia. Sed animas fideles & pias vocat bona sua, vineam suam, familiam suam, sponsam suam;

am; pro his venit in mundum, pro his redimendis sanguinem fudit, ad has lucrandas misit Apostolos, quibus dixit, *Faciam vos fieri piscatores hominum.* (*Matth. 4.*)

Deinde animæ fideles multiplicantur eadem specie, quando Prælatus verbo & exemplo convertit peccatores: quod fecit Sanctus Petrus; (*Actor. 2.*) quando ad centum viginti fideles, quos illi Christus initio commisit, quando ait. *Pasce oves meas*, in die Pentecostes in ipsa prima concione convertit ad tria millia hominum, (*Actor. 4.*) deinde ad quinque millia, postea ad multa millia, & Sanctus Gregorius Thaumaturgus qui quando factus est Episcopus Neocæsariensis, fideles invenit septemdecim; sed eos ita multiplicavit, ut cum esset morti proximus, in tam ampla civitate soli septemdecim reliqui essent infideles: quam rem Sanctus Gregorius Nissenus refert in Vita ejusdem Sancti Gregorii Thaumaturgi, quam copiose diligenterque conscripsit.

Ad hæc ista talenta committuntur unicuique secundum propriam virtutem. Deus etiam, qui novit vires id est, prudentiam, scientiam, charitatem, fortitudinem omnium, non commendat animas nisi illis, quos novit idoneos ad onus illud ferendum. Et ideo nemo deberet se ingerere ad curam animarum, ad Episcopatum præcipue, nisi vocatus ab eo, qui distribuit talenta secundum propriam uniuscujusque virtutem. Alioqui mirum non erit, si multi cadant sub onere; neque excusationem apud Deum invenient, si dixerint, se humeros non habuisse tanto oneri pares: respondebitur enim: Quis te coegit onus supra vires subire? nonne tu voluisti, & rogasti, & contendiſti, ut illud acciperes? nunc igitur patere, ut ligatis manibus & pedibus projiciaris in tenebras exteriores.

Denique talentum commissum servo pigro, ab illo tollitur. Et hoc quoque rectissime quadrat, si dicamus, talenta esse animas fidelium. Qui enim unum talentum accipit,
id

Et est, curam solius animæ suæ, si eam non recte curaverit, perdet animam suam: fiet enim diaboli mancipium. Quemadmodum enim Beati libertatem filiorum Dei acquirunt, per quam liberrime manent ubi volunt, & faciunt quidquid volunt; sic etiam contra reprobi amittunt omnem libertatem, & ligatis manibus, & pedibus, neque ambulare possunt ubi volunt, neque facere, quod cupiunt, sed manere coguntur ubi non volunt, & nihil agere eorum, quæ volunt; atque hoc est perdere animam suam. Itaque sententia hæc, in qua per talenta intelliguntur animæ fideles, omnino accommodatur parabolæ. Quomodo autem aliæ sententiæ apte accommodentur, difficile admodum est docere: sed non ideo falsæ, vel rejiciendæ sunt: quia necesse non est ut accommodentur omnia, ut recte monet Sanctus Joannes Chrysostronus, sed satis est ut id accommodetur, quod est præcipuum in parabola. (*Hom. 48. & 65. in Matth.*) Nos tamen explicationem

nostram prosequemur, alias, ut dixi, non repudiantes.

Igitur Dominus tribus generibus hominum talenta commisit: iis, qui perfecti sunt, quales esse debent Episcopi, quinque talenta dedit, id est integros populos curandos; aliis minus perfectis, quales Parochi esse solent, duo talenta, id est, pauciores animas, quæ una Paroecia continentur: aliis rudibus & infirmis, quale est vulgus, singulis singula talenta, id est, curam suæ solius animæ. Quamvis & ipsi debent eo modo, quo possunt, verbo privatæ exhortationis & exemplo innocentis vitæ alios convertere a peccatis ad viam justitiæ, & eo modo talentum sibi creditum multiplicare. Et quod dictum est de Episcopis & Parochis, idem intelligi debet de Principibus & Magistratibus sæculi, & de patribusfamilias. Sic enim scribit Sanctus Augustinus: *Unusquisque paterfamilias hoc nomine agnoscat paternum affectum suæ familiæ se debere. Pro Christo, & pro*
vita

vita æterna suos omnes admoneat, doceat, hortetur, corripiat, impendat benevolentiam, exerceat disciplinam: ita in domo sua Ecclesiasticum & quodammodo Episcopale implebit officium. (Tract. 51. in Joan.) Atque in hunc sensum Magnus Constantinus dicebat se Episcopum esse extra Ecclesiam, qui curabat quantum poterat, ut Ecclesia conservaretur & propagaretur, nec tamen Ecclesiastica munia usurpabat.

Ac ne quis existimet, unum solum hominem, aut unum solum genus hominum in hac parabola reprehendi, quia ille solus, qui unum talentum acceperat, reprehensus & punitus legitur: sciendum est, voluisse Dominum, ut ex illo intelligeremus pericula majorum. Quemadmodum enim ex eo, quod in Judicio novissimo præmia dabit facientibus elemosynas corporales, (Matth. 25.) & pœnas non facientibus, intelligimus majora præmia danda esse facientibus elemosynas spirituales, & maxima Sanctis Apostolis, & Mar-

U 3

tyri-

tyribus, & Virginibus heroicas virtutes exercentibus; & contra majoribus suppliciis afficiendos fures, & latrones, & perjuros, & sacrilegos, quam eos, qui eleemosynas pauperibus non erogaverunt; sic etiam hoc loco, ex eo quod is, qui unum talentum acceperat, quod facile multiplicare poterat; tamen non multiplicavit, gravissime punitur; intelligere debemus, tanto facilius esse ut Episcopi & Pastores & Magistratus in hac re delinquant, quanto gravius & periculosius munus exercent; & tanto etiam gravius in judicio puniendos, quanto major est jactura multarum animarum, quam unius.

Audiamus quid Sanctus Augustinus de periculo gradus Ecclesiastici dicat in Epistola ad Valerium Episcopum suum: *Ante omnia peto, ut cogitet religiosa prudentia tua, nihil esse in hac vita, & maxime hoc tempore, facilius & lætius & hominibus acceptabilius Episcopi aut presbyteri aut diaconi officio, si perfunctorie aut adulatorie res aguntur: sed nihil apud Deum tristius,*

us,

us, miserius & damnabilius. Item nihil esse in hac vita, & maxime hoc tempore, difficilius, laboriosius, Episcopi aut Presbyteri aut Diaconi officio; sed apud Deum nihil beatius, si eo modo militetur, quoniam Imperator jubet. (Epist. 147.) Hæc ille, qui hoc ipsum argumentum in reliqua Epistola sic tractat, ut operandum sit, ut omnes Ecclesiastici eam attente legant, atque ii potissimum, qui ad Episcopatum vel Presbyteratum temere aspirant; & cum obtinuerint, quod petebant, & invenerint quod quærebant, aut gregem suum deserunt, aut aliis rebus intenti nihil minus quam de curando & propagando numero fidelium & piorum cogitant. (Luc. 2.) Pastores certe in nocte Natalis Domini pastorem omnium Principis custodiebant vigilias noctis super gregem suum: & si hoc fiebat super gregem rationis expertem, ab illis, qui figuram gerebant pastorem Ecclesiæ, quanto magis fieri deberet a pastoribus ovium rationabilium, pro quibus Christus ipse, dum in

terris versaretur, pernoctabat in oratione, non utique pro se, sed pro ovibus excubando? (*Luc. 6.*) Et si patriarcha Jacob pro ovibus foceri sui Laban tanto labore conficiebatur, ut diceret: *Die noctuque æstu urebar & gelu, fugiebatque somnus ab oculis meis*: quid facere oporteret pastorem ovium Christi, pro quibus ille sanguinem fudit? Et si diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem devoret: (*1. Petr. 5.*) annon etiam æquum esset, ut bonus pastor assidue circumiret gregem suum quærens, quem liberet?

Sed inquit, negotia ejusdem Ecclesiæ cogunt, ut gregem deseramus: Non contradico, si negotium sit grave, & tempus breve in eo expediendo consumi debeat: alioqui majora negotia minoribus anteponenda sunt; & majora per se, minora per alios expedire deberent. Nam si negotia cogunt a grege discedere, majora negotia, imo & bella gravissima cogunt a gregis defensione non discedere. Intonat enim Apostolica tuba:

ba: *Non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus principes & potestates, adversus mundi retores tenebrarum harum. contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. (Eph. 6.)* Et si dux abest, quis docebit milites, quomodo debeant tela nequissimi ignea extinguere? certe Dominus Petro dixit, & in eo, Pastoribus omnibus, *Pasce oves meas*: cætera tacuit, ut intelligeremus hoc munus esse præcipuum; & in Episcopali consecratione dicitur: *Vade, prædica populo tibi commisso*: & de temporalibus negotiis nihil additur, ut Episcopus admoneatur, non esse æquanda temporalia spiritualibus, multo vero minus anteponenda. Denique in Concilio Carthaginensi, (*Carth. 4. can. 17. 18. 19. 20.*) quarto ferio mandatur Episcopis, ut gubernationem viduarum & pupillorum ac peregrinorum non per se, sed per Archipresbyterum aut Archidiaconum agant, & ut tuitionem testamentorum non suscipiant, & ut pro rebus transitoriis non litigent, provocati; & ut nullam

rei familiaris curam ad se revocent, sed ut lectioni, orationi, & verbo prædicationis tantummodo vacent. Itaque Concilium Episcoporum ducentorum quatuordecim, id est, Africae totius, in quo etiam Sanctus Augustinus interfuit, voluit omnino Episcopos omnia temporalia negotia etiam pia & necessaria, per alios tractare, ut ipsi liberius tuendo gregi & multiplicando vacent.

Hæc igitur parabola sicut ostendit felicitatem æternam esse rem præcipue exoptandam, cum contineat potestatem maximam cum maxima voluptate conjunctam: sic etiam demonstrat, viam ad eam felicitatem esse laborem assiduum, in salute animæ suæ & aliorum quærenda & procuranda positum. Quem laborem qui subire recusant, non solum felicitate illa, & illa eximia potestate & voluptate privantur; sed ad inferos damnati poenas æternas luunt. Sic enim loquitur Dominus: *Inutilem servum ejicite in tenebras exteriores: illic erit fletus, & stridor dentium.*
(*Matt.*

(*Matt. 25.*) Ubi & illud diligenter est attendendum, servum, qui tanto supplicio addicitur, non impium, non facinorosum, non sceleratum, sed duntaxat inutilem appellari: nam etiamsi alioquin Episcopus, aut Parochus, sive Princeps aut Magistratus, sive paterfamilias, sive quicumque alius criminibus aliis vacet; ob hoc solum, quod inutilis fuerit, id est, salutem subditorum, & suam pro viribus non procuraverit, ejicietur in tenebras exteriores, ubi erit fletus, & stridor dentium, qui nunquam finietur. Et si servus inutilis hæc patietur, quid fiet de servo maligno, cupido, superbo, luxurioso, & vitiis plurimis cooperato? Si servus inutilis reprobatur, impius & prævaricator quam rationem de talentis sibi creditis Domino reddet? Certe qui ista considerant, non ambiunt præfecturas, & si cogantur eas suscipere, cum timore & tremore semper vigilant, tanquam rationem exactissimam pro animabus sibi creditis reddituri.

CAPUT V.

De cœna magna.

Quinta parabola, quæ est apud Sanctum Lucam, felicitatem Sanctorum cœnæ magnæ similem facit. (*Luc. 14.*) Et certe non sine magna ratione: siquidem in cœna magna, nuptiali vel Regia, inveniuntur omnia, quæ sensus humanos oblectare possunt, & quæ potentiam, & divitias, & gloriam hujus mundi demonstrent. Itaque Rex Assuerus (*Esth. 1.*) cum centum viginti septem provinciis imperaret, ac vellet ostentare divitias gloriæ Regni sui, & magnitudinem atque jactantiam potentiæ suæ, non invenit rationem commodiorem atque aptiorem, quam ut convivium ex omni parte magnificentissimum exhiberet. Primum enim in cœna magna oblectantur oculi in apparatu sumptuoso totius aulæ, in ordine ministrorum vestibus decoris & pretiosis indutorum, in vasis aureis atque argenteis,

is, quibus inferuntur cibi: oblectantur aures variis musicis instrumentis & vocibus cantorum & cantatricum audiendis: oblectatur sensus olfaciendi in odoribus florum & rosarum, in unguentis pretiosis & aquis odoratis, aliisque rebus odorem suavissimum spirantibus: oblectatur sensus gustandi in condimentis ciborum omnis generis, & vinis pretiosis undique allatis: oblectatur denique sensus tangendi in recubitu sive accubitu in lectis mollissimis. Itaque in cœna Regia ac nuptiali conveniunt simul omnia fere corporalia bona, quæ hic in terris inveniri possunt: ut non sine causa Dominus repræsentare volens felicitatem, quæ in se bona omnia comprehendit, cœnæ magnæ illam comparare voluerit: de qua etiam legitur in Apocalypsi: *Beati, qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt.* (*Apoc. 19.*) Deinde quàm sit magna illa cœna Domini, ex eo cognosci potest, quod omnis gloria corporum gloriosorum erit quasi postrema mensa, in qua bellaria appon-

nuntur. Tanta autem est bellariorum istorum suavitas, ut Sanctus Petrus videns aliquando corpus Domini splendere instar Solis, dixerit: *Bonum est nos hic esse* (*Matth. 17.*) Et si talia sunt bellaria, quid erit substantia cœnæ, quæ in fruitione divinitatis posita est?

Denique bona omnia mundi hujus nihil sunt aliud, nisi quasi cortices & putamina fructuum Paradisi. Et si talia sunt putamina & cortices, ut homines illorum amore & desiderio insaniant, quid erunt fructus ipsi & poma Paradisi? Et si talia sunt poma & fructus, quid erunt cibi reliqui solidiores & præstantiores? Certe tales erunt, ut sine fastidio semper edantur, & semper desiderentur. Neque tamen suspicari debemus, in cælo futuram esse cœnam, qualem hic habent magni Principes, cum nuptias celebrant: siquidem in cælo erimus sicut Angeli Dei, qui neque nubunt neque ducunt uxores, (*Matth. 22.*) neque vescuntur cibis ad vitam mortalem sustentantur.

sustentandam necessariis. Erit ergo cœna plena divitiis, & deliciis, & ornamentis, & gloriæ statui Beatorum conveniens. Hæc enim dicuntur nobis hoc tempore, quia meliora & majora non videmus; sed ab his discere debemus, tanto fore cœnam illam nostris cœnis quamvis lautissimis meliorem, quanto cælum distat a terra: & quanto Deus, qui illam paravit, potentia & divitiis mortalibus Regibus præstat.

At cur, dicet aliquis, felicitas Beatorum cœnæ potius quam prandio comparatur? Hujus rei illa est ratio, quia prandium fit in meridie, & post prandium negotia tractari solent usque ad vesperam: cœna vero fit ad finem diei, quando negotiis omnibus peractis sequitur cœna, & post cœnam quies ac somnus. Itaque in alia parabola, quæ est apud Matthæum, ubi agitur de incarnatione Domini, (*Matth. 22.*) prandium introducitur ob nuptias, quas fecit Rex filio suo. Siquidem Incarnatio Domini, & nuptiæ cum Ecclesia

sia sponsa inchoatæ sunt in meridie
 id est satis diu ante finem mundi.
 Post quod prandium multa gravia
 negotia, ac potissimum redemptio
 mundi & reconciliatio hominum
 cum Deo celebrata sunt. Sed tra-
 ductio sponsæ ad domum sponsi &
 cœna nuptialis, postquam cessabunt
 omnia negotia, & somnus dulcissi-
 mus consequetur, id est, requies
 æterna ad vesperam diei & finem
 sæculi fiet. Hæc igitur causa est,
 cur consummata & perfecta gloria
 Beatorum cœna potius quam prandi-
 um appelletur.

Sed operæ pretium erit videre,
 quid facto opus sit, ut ad cœnam il-
 lam admittamur. Id vero Dominus
 ipse parabola sua satis aperte docu-
 it; ait enim: *Homo quidam fecit cœ-
 nam magnam, & vocavit multos. Sed
 illi cœperunt simul omnes excusare. Pri-
 mus dixit: Villam emi, & necesse habeo
 exire & videre illam: rogo te, habe me
 excusatum. Et alter dixit: Fuga bo-
 um emi quinque, & eo probare illa: ro-
 go te, habe me excusatum. Et alius di-*
xit

xit: Uxorem duxi & ideo non possum venire. Mira res invitantur homines a Deo ad cœnam nuptialem & Regiam, & recusant: quid facerent si vocarentur ad laborem militiæ, aut ad iter longinquum & periculosum? Hæc nimirum est cæcitas humana, quæ vix adduci potest ut credat, quod non videt. Sed quid est illud tandem, quod cœnæ divinæ, id est summo atque æterno bono, mortales præponunt? Tria Dominus proponit impedimenta salutis, quæ ex genere suo mala non sunt, & tamen ex affectu minus ordinato salutem æternam impediunt. Villam emere, boves probare, & uxorem ducere, peccata non sunt; sed illa Regno cœlorum præponere, incredibitis cæcitas: & tamen multi ubique reperiuntur Christiani, qui tanto studio temporalia ista consecretantur: honorem, sive dignitatem, sive potentiam, quæ in emptione villæ notatur: lucra sive utilitatem, quæ significatur in agricultura & exercitio boum, & delectationem a voluptatem, quæ ex novis nuptiis

capitur; ut totos dies & noctes in
iis comparandis fruendisque consu-
mant, obliti penitus præmiorum æ-
ternorum & maximorum, quæ pro-
misit Deus diligentibus se. Neque
contenti sunt plerique mortalium
villas emere, juga bouum probare,
& uxores ducere; sed ut longissime
recedant a salute, villas alienas in-
vadunt, furantur boves, & concubi-
nas vel meretrices alunt, neque un-
quam cogitant, multoque minus con-
siderant, quale dispendium sit, pro-
pter ejusmodi quisquilias, cœnæ Do-
mini jucturam facere. Certe qui-
dem si Deus nobis vermiculis terræ
non cœnam infinitæ suavitatis in cæ-
lo promitteret, sed micæ de illa
mensa cadentes aut ciborum reliqui-
as polliceretur, adhuc utile nobis
esset temporalia bona universa con-
temnere, ut micis illis atque reli-
quiis frui possemus. Quanta igitur
amentia est, jucunditates modicas &
fugaces anteponere ipsi cœnæ Domi-
nicæ, quæ bonis omnibus & sempit-
ernis affluit, & in qua cum Ange-
lis

lis Sanctis & cum ipso Domino Angelorum in Regnis cælestibus accumbemus.

Porro Dominus noster postquam demonstravit quid impediatur ingressum ad cœnam magnam, addidit etiam remedia, quibus illa impedimenta tolli possint: pergit enim in parabola sua, & ait: *Tunc iratus Paterfamilias dixit servo suo; exi cito in plateas & vicos civitatis: & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduce huc.* Quia divites occupati in villis & bobus emendis, & in uxoribus ducendis, ad cœnam magni Patrisfamilias ire recusarunt: advocat pauperes, qui neque pecunias habent ad villas & boves emendos, nec facile uxores inveniunt, cum non habeant unde illas alant. Advocat debiles, qui nec ad villam proficisci, nec boves exercendo probare, neque uxores ducere possunt. Advocat cæcos, qui nec villam videre, neque boves dirigere, nec facile uxorem invenire queunt. Advocat claudos, qui ad villam pergere, &

boves exercere, & in nuptiis tripudare non nisi difficillime queunt. Isti igitur tanquam liberi ab impedimentis omnibus, quibus priores tenebantur, ad cœnam magnam admissi, merito sibi ipsi gratulari possunt, quod eos Deus pauperes, debiles, cæcos, & claudos esse voluerit. Multi queruntur in hac vita, quod nati sint pauperes, vel sæpius ægrotent, aut capti oculis, vel pedibus impediti infelicissimi esse videantur; & nesciunt quid boni præparet illis Deus in sæculo futuro, ob hanc ipsam, quam homines vocant infelicitatem: quod si scirent, gauderent utique & exultarent. Proinde nemo debet de providentia Dei queri, sed in omnibus gratias agere Patri optimo Deo, cui est cura de nobis, & semper in ejus acquiescere voluntate.

Sed quamquam hæc ita se habeant, hoc tamen loco proprie pauperes intelliguntur, qui sunt pauperes spiritu, non opibus: & debiles non viribus, sed fiducia in se, ipsis; &

cæci

cæci non oculis, sed astutia; & claudi non pedibus, sed affectibus. Dicam hoc planius. Pauperes qui ad cœnam Domini admittuntur, illi sunt, qui Apostolum audientes non volunt divites fieri, (1. Tim. 6.) & si pecunias habent, non habent ad coacervandas, vel in vanitatibus consumendas, sed ad faciendum, quod Spiritus Sanctus dicit per os David: *Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in sæculum sæculi.* (Psal. III.) Et debiles intelliguntur illi, qui non confidunt in virtute sua, nec in viribus suis gloriantur. Cæci vero sunt illi, qui vere credunt, quod non vident, præsertim de præmiis justorum, & suppliciis impiorum. Qui enim certo sibi persuadent, præmia justorum vere esse maxima & sempiterna, & pœnas similiter iniquorum acerbissimas, & nullum unquam finem habituras: profecto non manent terræ affixi, nec magnificiunt ea, quæ sunt infra lunam, sed ibi eorum fixa sunt corda, ubi vera sunt gaudia. Denique bene

ac feliciter claudi illi sunt, & ad cœnam Domini merito aspirare possunt, quorum pes dexter multo longior est sinistro, id est, affectus in Deum, & in bona sempiterna, longe ac longe major est pede sinistro, id est, amore in carnem suam, & in bona terrena ac temporalia.

Sed audiamus sententiam magni Patrisfamilias in eos, qui cœnam suam inconsiderate ac stultissime contempserunt: *Dico vobis, inquit, quod nemo virorum illorum, qui vocati sunt, gustabit cœnam meam. Scit enim Dominus, brevi futurum, ut illi, qui vocati fuerant, & præsentibus inhærentes bona futura tanquam inania contempserant, deposito corpore & sensibus carnis extinctis, & terrenis bonis in terra dimissis, incredibili desiderio cœnam illam esuriant. Nam ut loquitur Propheta David, Convertentur ad vesperam, & famem patientur ut canes, & circuibunt civitatem. (Psal. 58.)* Plane ad vesperam finito die præsentis vitæ, convertentur ac resipiscant,

ſcent, quando inutilis erit pœnitentia: & famem patientur ut canes rabidi, & circuibunt Civitatem Domini, ſi forte micas cœnæ illius obtinere valeant. Sed firma ſtat ſententia Domini: Nemo eorum guſtabit cœnam meam.

O ſi ſcires, anima, quid ſit, Non guſtabis cœnam meam! O ſi capere poſſes, quanta erit illa fames miſerorum, & quam dulcis eſca, qua in æternum privabuntur! Et quid tunc darent, ſi guſtare poſſent, quod ardentiffime cupient? Sed nihil obtinebunt, etiamſi mundum univerſum in poteſtate haberent, & totum promptiffime renuntiarent. Quæ cum ita ſint, convertamur, dum tempus habemus, dum dies eſt, & dum fructuoſa pœnitentia eſt. Nunc eſuriamus cœnam illam dulciſſimam, nunc famem patiamur, non ut canes immundi & rabidi, qui in cibo capiendo nihil cogitant niſi bonum oris & ventris, ſed ut homines rationis participes, eſuriamus cibum æternæ vitæ, & panem An-

gelorum, vel etiam manna illud absconditum, quod nemo scit, nisi qui accipit, (Apoc. 2.) & quo Deus ipse ab æterno & in æternum fruitur: & sic vivamus in hoc exilio, ut non diligamus exilium, sed ad patriam suspiremus; ad quam cum pervenerimus, non sit nobis necesse civitatem circumire, sed per portam late patentem ingrediamur, atque ad cœnam Domini libenter admissi, pane vitæ & aqua sapientiæ, id est, cibo potuque gratissimo satiemur.

C A P U T VI.

De Nuptiis, & Virginibus prudentibus & fatuis.

ULtima parabola illa est, quæ similem facit felicitatem Sanctorum Regalibus nuptiis, ad quas invitatae sunt virgines decem; (Matt. 25.) quinque fatuæ, & quinque prudentes. Ubi primum breviter explicandum est, quis sit sponsus, & quæ

& quæ sponfa : deinde, quam excellens bonum significetur nomine nuptiarum ; postremo, quid requiratur, ut ad bonum tam eximium pervenire valeamus.

Ac primum nemo dubitare potest, quin Sponsus sit Christus. Id Sanctus Joannes Baptista disertis verbis expressit, cum de Christo ait : *Qui habet sponsam, sponsus est : amicus autem sponsi, qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi.* (*Joan. 3.*) Idem ipse Dominus innuit in parabola de Rege, qui fecit nuptias filio suo. (*Matth. 22.*) Idem Apostolus apertissime confirmat, cum ait Corinthiis, *Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo.* (*2. Corint. 11.*) idem denique Sanctus Joannes in Apocalypsi significat, cum ait : *Gaudeamus & exultemus, & demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ Agni, & uxor ejus præparavit se.* (*Apoc. 19.*) & rursus *Beati, qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt.* De sponfa æque certum est, quod sit Ecclesia. Apostolus e-

nim in Epistola ad Ephesios manifeste dicit: *Sicut Ecclesia subjecta est Christo ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri, diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea. (Ephes. 5.)* & infra: *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam: & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.*

Sed quamvis Ecclesia sponsa Christi sit, & fideles filii dicantur Ecclesiæ, quia ipsa per lavacrum Baptismi eos quodammodo parit Christo: tamen quoniam Ecclesia nihil est aliud nisi cœtus fidelium, ideo animæ fideles omnes sunt sponsæ particulares, quomodo Ecclesia sponsa est universalis. Non enim falso canit Ecclesia de Sanctis Virginibus: *Veni sponsa Christi, accipe coronam, quam tibi Dominus præparavit in æternum.* Quamquam autem Virgines Sanctæ speciali ratione dicantur sponsæ Christi, quia carnale

connubium respuerunt, ut soli Christo spiritualiter nuberent, tamen reliquæ etiam animæ Christianæ sponsæ sunt Christi, cum ei per fidem desponsatæ sint; & per charitatem unitæ, & ad consummationem spiritualis conjugii in cælorum Regno suspirent.

Jam vero quale bonum sit, humanam animam cum Christo, etiam qua Deus est, connubio jungi, si quis capere aut digne cogitare posset, fortasse nihil magis honorificum, nihil dulcius neque in hoc sæculo, neque in futuro reperire posset. Magna est gloria, utilitas, suavitas, fervire Regi Regum; major inter amicos & domesticos ejus connumerari; maxima, filium Dei & Christi fratrem nominari: sed sponsam dici posse Dei, consortem throni, consortem thalami, consortem coronæ, consortem titularum omnium, plusquam maximum bonum, si sic loqui licet, mihi esse videtur. Hoc enim est, quod apud Isaiam Dominus dicit de spiritualibus eunuchis;

Da-

Dabo eis in domo mea nomen melius a filiis & filiabus, (Isai. 36.) id est, nomen conjugis dabo eis. Quis capiat, quam excelsum, & quam honorificum, & quantæ oblectationis sit, non solum Deum videre, & cum Deo colloqui & convivere; sed unum spiritum cum Deo fieri: & in Deum, id est, in summum bonum transformari? Apostoli verba sunt: Qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur: erunt enim duo in carne una: Qui autem adhæret Domino, unus spiritus est. (1. Corinth. 6.) & rursus: Nos vero omnes revelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem tanquam a Domini Spiritu. (2. Corinth. 3.) Quis erit sensus voluptatis, quando uniti Deo, a claritate vultus ejus irradiati transformabimur in claritatem Dei, ut quam simillimi efficiamur Deo? Similes, inquit Sanctus Joannes, ei erimus, quia videbimus eum sicuti est. (1. Joan. 3.) Non erimus similes tantum, ut imagines, ad ejus similitudinem creati;

ti; sed similes in gloria, in beatitudine, in felicitate. Apostolus Paulus in illa magna extasi, (2. Cor. 14.) quam passus est, cum raptus in Paradisum audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui, nondum erat beatus; & tamen ita absorptus erat in Deum, ut non adverteret, an esset in corpore, an extra corpus. Quanta igitur erit illa felicissima unio animæ cum Deo, & quam erit absorpta & immerfa in mari totius suavitatis anima illa, quæ unus spiritus erit cum Deo? Tale utique hoc gaudium erit, ut S. Bernardo teste, *illi comparata omnis alia jucunditas mœror sit, omnis suavitas dolor, omne dulce amarum, omne decorum fœdum, omne postremo quodcunque aliud delectare possit, molestum esse merito judicetur.* (Epist. 124.)

Sed quando iste complexus Sponsi pulcherrimi cum anima beata ineffabilis est, quæramus nos potius, & ex parabola proposita intelligamus, quid requiratur ut ad nuptias illas omni ex parte felicissimas ad-

mit

mittamur. Id totum ex qualitatibus virginum prudentum cognoscemus, cum illæ solæ, fatuis exclusis, ad nuptias Sponsi cælestis intraverint. Quinque sunt conditiones sive qualitates quæ requiruntur, prima, ut anima sit virgo, deinde ut sit prudens, tum ut habeat lumen in lampade, præterea oleum in vase, denique ut vigilet, & vigilando sponsi adventum diligenter observet.

Quod attinet ad primum, sponsæ Christi debent omnes esse virgines, non necessario virginitate carnis, sed virginitate fidei & morum, ut Sanctus Augustinus recte exponit in Sermonibus de verbis Domini, juxta illud Apostoli; *Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo.* (*Serm. 23.*) ubi per virginem castam intelligit totam Ecclesiam Corinthiorum, in qua satis constat non omnes fuisse virgines carne, (*2. Cor. II.*) cum ipse idem in Epistola priore admonerit fideles conjugatos officii sui. Illi igitur & illæ sunt virgines in hæc para-

parabola, qui & quæ non corrumpuntur circa fidem & mores, & recedentes ab omni malo, non inquinant animas suas.

Sed quia non fatis est ad perfectam justitiam, declinare a malo, sed oportet etiam facere bonum, juxta Prophetam Regium, *Declina a malo, & fac bonum: (Psalm. 36.)* ideo additur secunda conditio, ut virgo sit prudens, non fatua, nec putet sibi sufficere, si nulli noceat, non occidat, non furetur, non falsum testimonium dicat; sed intelligat oportere considerare finem ultimum, & ordinare media ad finem.

Et quia finis est æterna vita, & media sunt merita operum bonorum; ideo additur conditio tertia, ut habeat lumen in lampade, sive lampadem lucentem, quæ sunt opera bona, ut idem Sanctus Augustinus docet loco notato: (*Serm. 23. De verbis Domini.*) quod ipsum Dominus antea docuit, cum ait: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent*

Patrem vestrum, qui in cælis est. (Matt. 5.)

Sed quoniam opera bona a charitate, tanquam a radice prodeunt, neque conservari possunt, nisi ab eadem charitate foveantur & nutriantur, quomodo lumen lampadis necessario extinguitur, si desit alimentum olei; ideo requiritur quarta conditio, ut virgo prudens habeat semper oleum in vase. Significari autem charitatem per oleum, docet eodem loco Sanctus Augustinus ex eo, quod oleum supereminet omnibus humoribus, & charitas supereminet omnibus virtutibus, dicente Apostolo: *Eminentiore, vel ut nos legimus, excellentiore viam vobis demonstro. (1. Corint 12.)* & paulo post: *Nunc autem manent fides, spes, charitas; tria hæc: major autem horum est charitas. (1. Cor. 13.)* Itaque si quis in corde suo aliquid vel anteponat, vel adæquet charitati, illa continuo abscedit, & vel debet primum locum habere, & dominari ac regnare in corde nostro, vel abire; quia
oleum

oleum est humor videlicet subtilissimus, aereus & igneus, qui super omnes ascendit: & tanta vis est olei charitatis in ascendendo sursum, ut si ponatur in anima publicani vel meretricis, illam continuo sursum trahat, & de peccatrice sanctam, de carnali spiritualem efficiat. Quin etiam audeo dicere, si hoc oleum in animas damnatorum hominum, sive in ipsos dæmones stillare posset, videremus continuo damnatos omnes sive homines sive dæmones sursum ascendere. Et si e contrario defereret hoc oleum animas Sanctorum Angelorum, Apostolorum, Martyrum, Virginum, continuo graves efficerentur, & ad ima descenderent. En igitur quanta sit excellentia huius olei, & quam iuste stultæ virgines dicantur, quæ hoc oleo caruerunt. Sed est etiam alia ratio, cur charitas per oleum significetur, quia videlicet oleum omnia dura & aspera lenit & enollit, ut ex duris & asperis mollia suavique reddantur. Hoc oleum facit jugum suave, de

quo Dominus dixit; *Jugum meum suave est: (Matth. 11.)* quoniam gratia charitatis inunctum quasi computrescit a facie olei, ut loquitur *(Is. 10.)* Isaias. Quid enim suave fecit in Apostolis jugum obedientiæ eundi in mundum universon, & prædicandi Evangelium omni creaturæ, nisi oleum charitatis? Quid suave fecit in Martyribus jugum patientiæ in tolerandis suppliciis plurimis, & ante illud tempus inauditis, nisi oleum charitatis? Quid suave fecit jugum paupertatis, & continentiæ, & obedientiæ tot milibus Religiosorum & Sanctimonialium, nisi oleum charitatis? Nihil enim dulcius amanti, quam amorem suum amato demonstrare, pro illo magna & difficilia operando vel tolerando: quomodo etiam Christus amorem suum erga genus humanum nulla re magis ostendit, quam patiendo pro nobis.

Differui paulo fusius de oleo, quia non facile poterat intelligi, unde charitatem significaret. Restat quinta

ta conditio, quæ potissima est, & a Domino in hac parabola præcipue intenta, videlicet, vigilantia: sic enim concluditur parabola: *Vigilate itaque, quia nescitis diem, neque horam.* (Matt. 25.) quam sententiam, ut ea cordibus fidelium penitus infigatur, passim Dominus repetit: *Vigilate*, inquit rursus apud Matthæum, *quia nescitis, qua hora Dominus vester venturus sit.* (Matth. 24.) & apud Marcum: *Vigilate ergo, nescitis enim quando Dominus domus veniat, sero an mediâ nocte, an galli cantu, an mane, ne cum venerit repente, inveniat vos dormientes.* Quod autem vobis dico, omnibus dico: *Vigilate.* (Mar. 13.) & apud Lucam: *Beati servi illi, quos, cum venerit Dominus, invenerit vigilantes.* (Luc. 12.) & alibi: *Vigilate itaque omni tempore orantes.* (Luc. 21.) & per Apostolum Petrum: *Estote prudentes. & vigilate in orationibus.* (1. Pet. 4.) & per Apostolum Paulum: *Non dormiamus sicut & cæteri, sed vigilemus, & sobrii simus* (1. Thes. 5.) & per Apostolum Joannem: *Ecce*

venio sicut fur. Beatus, qui vigilat. (*Ap. 16.*) Hæc omnia significant, adventum Domini ad iudicium, five universale in consummatione sæculi, five particulare in uniuscujusque obitu, incertum esse, & propterea Deum a nobis requirere, ut semper vigilemus, animo suspensi ad expectationem adventus ejus, ut nos paratos inveniat, & non cum fatuis virginibus nos a nuptiis suis cogatur excludere. Itaque nihil est aliud dormire, quam oblivisci mortem & iudicium, vel sic vivere, ac si de re tam magna, unde pendet salus æterna, nunquam cogitaremus, aut curaremus. Non enim prohibetur fidelibus somnus corporalis: alioqui non diceretur in parabola, *Dormitaverunt omnes, & dormierunt*: sed prohibetur oblivio, incogitantia, inconsideratio.

Debet igitur omnis fidelis, cui curæ est salus animæ suæ, singulis diebus, & mane & vespere, clauso ostio cordis sui ad negotia cætera, attente cogitare, sibi que certo per-

sua-

suadere, diem illam vel noctem illam facile posse sibi esse postremam: ac per hoc serio providere, ne sic imparatus inveniatur, ut animæ suæ & omnium simul bonorum detrimentum patiatur. Horrent omnino mortales omnes mortem cogitare, & libenter avertunt animum ad alia cogitanda: sed horret etiam ægrotus pharmacum amarum, & tamen propter amorem vitæ libenter illud sumit: & horrent oculi plagam horrendam in corpore suo videre, sed tamen attente respiciunt, ut medicinam illi faciant. Sic igitur necesse est, ut homo prudens pluris faciat jacturam animæ, quam mortis horrorem: & ideo sæpe ac sæpius cogitet, nullam esse ætatem, nullamque esse horam, in qua mori non possit. Hæc enim cogitatio quando profunde ad cordis intima descendit, facile totum hominem immutare solet, & de carnali spirituales, de peccatore sanctum facere, ut jam non formidet, sed diligat adventum Domini. Non sine

causa Dominus noster tam sæpe hortatur ut vigilemus, nec frustra Ecclesiasticus monet, *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccabis.* (Eccle. 7.) Quis enim cogitans se ad Judicem properare, & brevi ad tribunal ejus esse istendum, in ipsum Judicem peccare audeat? & tamen nos omnes per singula momenta properamus ad judicium: & tanta est humana cecitas, ut in ipso itinere ad judicium, Judicem ipsum injuria afficiamus, & iram ipsius adversus nos justissime provocemus. Et quis jam damnatus ad mortem, dum ad ipsam ducitur, rideret & jocaretur, & de scortatione, vel adulterio, vel dignitate adipiscenda, vel pecuniis per mercaturam augendis loqueretur, nisi plane desiperet? & nos tamen ad mortem vere damnati sumus, neque ullus ex Adami filiis sententiam mortis evadit: & nostra mortalis vita nihil est aliud nisi cursus ad mortem: & tamen in hoc itinere, quod longum esse

esse non potest, quid faciunt plerique hominum etiam Christianorum? quid cogitant, quid loquuntur, quid tractant nisi de lucris, de honoribus, de voluptatibus, ne dicam de sceleribus & flagitiis, quasi via ad mortem nunquam finienda esset? Et quid est hoc aliud nisi dormire ad feria, & vigilare ad ludicra? vel dormire, & dormiendo somniare?

Jure igitur Dominus clamat: *Vigilate, vigilate*; & beati, qui ad hanc vocem excitantur, & recogitant ubi sint, & quo eant: & interim dant operam ut lampas eorum luceat, & oleum in vase redundet, ut cum clamor ille audietur, *Ecce sponsus venit, exite obviam ei*, continuo læti currant obviam sponso, & ingrediantur cum eo ad nuptias. Væ autem illis, qui tam magnæ rei obliti, atque ad voces Scripturarum furdi, & lampadibus extinctis, dormientes inventi, a nuptiis dulcissimis exclusi frustra clamabunt: *Domine, Domine aperi nobis.*

CAPUT VII.

De Bravio.

EXplicatis nominibus parabolis, quæ habentur in Evangelio, restat solum ut explicemus nomina, quæ habentur apud Apostolum in Epistola priorè ad Corinthios, quæ sunt *Bravium & Carona*. De bravio sic loquitur beatus Paulus: *Qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium. Sic currite ut comprehendatis. (1. Cor. 9.)* Et quidem significari per bravium cælestem beatitudinem, idem Apostolus docet in Epistola ad Philipenses, cum ait: *quæ retro sunt obliviscens, ad ea vero, quæ sunt priora, extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis Dei in Christo Jesu. (Phil. 3.)* Itaque bravium est in cælo, atque ad illud nos vocat Deus per Jesum Christum. Quamvis autem bravium, quod Principes mundi proponunt, non sit res adeo magna, tamen bravium

vium cæleste non potest non esse omni ex parte splendidissimum, siue consideres Deum, qui bravium proponit, qui est Princeps infinitæ potentæ & magnificentæ, de quo cænit Propheta; *Elevata est magnificentia tua super cælos: (Psal. 8.)* siue cogites athletas, quibus proponitur, qui sunt filii ipsius, & fratres Christi; quos certe Rex Pater ipsorum non invitaret ad currendum, si bravium non esset res tanta, ut etiam a filiis Dei digne appeti posset.

Illud ad nos magis pertinet, ut videamus, quid sit currere ad bravium, & qua arte poterimus ita currere ut comprehendamus. *Currere ad bravium* nihil est aliud, nisi Domini Dei nostri integre mandata servare. *Stadium* enim legem Domini esse, David testatur, cum ait: *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini & : Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum, (Psal. 118.)* Ergo qui per viam mandatorum currunt, illi in stadio ad bravium currunt. Porro ars ita cur-

rendi ut perveniamus & bravium apprehendamus, tria documenta complectitur. Primum illud est, ut a stadio non recedamus: qui enim recedunt a stadio, quantumvis celeriter currant, bravium nunquam attingent, quia non ad bravium sed in incertum currunt. Quod se diligenter evitasse Apostolus testatur, cum ait: *Ego sic curro non quasi in incertum.* Quid est extra stadium currere? per viam mandatorum non currere, sed declinare ad dexteram vel sinistram. (*Levit. 19.*) Exempli gratia, Lex dicit: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* (*Matth. 22.*) Qui diligit proximum sicut se ipsum, in stadio currit, & ad bravium currit. Qui diligit proximum tanto ardore, ut propter proximum Deum offendere non vereatur, & ex homine idolum sibi constituit, is declinat ad dexteram, & extra stadium currit, & non ad bravium, sed in incertum currit, & quo celerius currit multiplicando beneficia in personam illam quam sibi in idolum ere-

Xit;

xit; tanto magis errat, & longius a bravio discedit. Qui vero minus diligit proximum quam par est, & cum eum videt necessitatem pati, viscera sua ab eo claudit, ut loquitur Sanctus Joannes (1. Joan. 3.) is declinat ad sinistram, & neque in stadio currit, neque ad bravium currit, etiam si alioqui multa bona opera facere videatur: oportet igitur diligere proximum ut se ipsum, non magis nec minus quam se ipsum; id est, debet erga proximum ita se gerere, ut proximis faciat, quod sibi vult a proximis fieri. (Matth. 7.) Sic enim explicat hoc mandatum, qui mandatum dedit Magister noster Deus. (Luc. 6.) Et quod dixi de dilectione proximi, quod est mandatum affirmans, possumus etiam dicere de mandatis negantibus. Qui enim furatur res alienas, declinat ad dexteram mandati *Non furaberis*, & a stadio recedit: qui vero non furatur aliena, sed profundit & prodigit sua, is declinat ad sinistram. & pariter exit a stadio. Justus enim, qui

qui solus in stadio manet, non minus a stadio discedit si furetur aliena, quam si prodigat sua; quia virtus liberalitatis, quæ ad justitiam pertinet, duo habet extrema vitia opposita, avaritiam, & effusionem. Summa est: Qui vult in stadio permanere, debet peccato lethali omnino carere.

Alterum documentum est, ut currat velociter & perseveranter, qui bravium apprehendere desiderat. Ille velociter currit, qui ardenti voluntate mandata custodit, juxta illud Psalmi: *Beatus vir, qui timet Dominum; in mandatis ejus volet nimis.* (*Psal. III.*) & illud Apostoli: *Spiritu ferventes, Domino servientes.* (*Rom. 12.*) Ille perseveranter currit, qui nunquam fatigatur, neque cessat currere, sciens scriptum esse: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* (*Matt. 10.*) Et quidem ista duo, velociter currere, & non fatigari nec intermittere cursum videntur fere contraria aut certe difficilia valde, qui enim velociter

currit, cito fatigatur, & cessat curre-
re; & qui fatigari non vult, lente
festinat, & moderato gressu perseve-
rat in cursu. Vera sunt, & ideo
pauci perveniunt ad bravium. O-
mnino enim necesse est, qui bravi-
um apprehendere cupit, ut & velo-
citer & perseveranter currat, quia
tempus breve est, & iter longum.
Sed si velint homines Christiani i-
mitari currentes ad bravium corru-
ptibile & modicum; facile poterunt
& velociter & sine intermissione cur-
rere ad bravium incorruptibile &
maximum. Quid illi faciunt, qui
currunt ad bravium corruptibile &
modicum? deponunt onera, exiunt
vestes, expediti, & liberi currunt.
Hoc igitur Christiani faciant, depo-
nant onera curarum hujus mundi,
exuant vestes carnalium cupidita-
tum; aut certe deponant & exuant
inordinatum affectum ad bona ter-
rena; & cum hæc fecerint, non de
suis viribus gloriantur, sed in Do-
mino sperent: & tunc querantur, si
celeriter currendo fatigantur in cur-
su.

fu. Doctrina hæc Isaiaë & Pauli est, non mea. *Isaias cap. 40. sic ait: Qui sperant in Domino, current, & non laborabunt. Apostolus vero, Hoc, inquit, dico fratres: Tempus breve est, reliquum est, ut & qui habent uxores, tanquam non habentes sint: & qui flent, tanquam non flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt, tanquam non possidentes: & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utuntur. (1. Cor. 7.)* Quibus non prohibet Apostolus, ne Christiani conjuges habeant, & non lugeant in adversis, & non gaudeant in prosperis, & non ament res necessarias, & non utantur bonis hujus mundi: sed admonet, ut in his omnibus eum modum adhibeant, & tam modico affectu illis adhæreant, ac si ad illos ea non pertinerent.

Exemplo nobis fit Sancta Melania matrona Romana nobilissima, de qua sic loquitur Sanctus Hieronymus in Epitaphio Blesillæ: *Sancta Melania nostri temporis inter Christianos vera nobilitas calente adhuc mariti corpuseculo,*

*pusculo, & necdum humato, duos simul perdidit filios. Rem sum dicturus incredibilem, sed, teste Christo, non falsam. Quis illam non putaret more lymphatico, sparsis crinibts, veste conscissa, lacerum pectus invadere? lachrymæ gutta non fluxit, stetit immobilis, & ad pedes advoluta Christi, quasi ipsum teneret, arrisit: Expeditus, inquit, tibi servitura sum, Domine, quia tanto me onere liberaſti. Hæc ille; qui hoc exemplo, tanquam egregio commentario declaravit, quid sit, qui habent uxores, & filios, & cætera mundi bona, tanquam non habentes sint, ut libere & expediti currant ad bravium. Sed majus adhuc exemplum habemus in Job, qui una die perdidit filios & filias omnes, totamque substantiam suam, & plenus ulceribus in sterquilinio jacuit, qui paulo ante felicissimus erat inter omnes Orientales: & tamen, ac si ista ad eum non pertinerent, emittit vocem illam sapientia plenissimam; *Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus revertar illuc: Do-**

minus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est; sit nomen Domini benedictum. (Job. 1.) Denique S. Petrus cum cæteris Apostolis, qui Christum ad bravium currentem primi secuti sunt, ut nos docerent, quid requiratur ad celeriter & perseveranter currendum, ajunt: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? (Matth. 19.)* & Dominus approbans consilium eorum, respondit, bravium illis aperte promittens: *Amen dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede majestatis sue, sedebitis & vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel.*

Restat tertium documentum, ut cum Christo jungatur, qui bravium exoptat. Nam ut Apostolus dicit: *Omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium. (1. Cor. 9.)* Ille autem unus sine ulla dubitatione Christus est, quid exultavit aut ut gigas ad currendam viam. (Ps. 18.) & de quo dicitur apud Sanctum Joannem: *Nemo ascen-*

ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui est in cælo. (Jo. 3.) Sed Christus non ascendit solus, sed cum illis omnibus, qui cum ipso unum sunt, id est, qui sunt membra viva & vera ejus corporis, cujus ipse est caput. Itaque frustra laborant omnes, qui currunt, etiamsi erogent omnes facultates suas pauperibus, (1. Cor. 13.) & tradant corpus suum ita ut ardeat, nisi Christo jungantur per fidem & charitatem, & unum cum illo fiant, ut ipse loquitur, cum ait: *Sicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint. (Jo. 17.)*

Sed est etiam alius modus conjunctionis cum Christo, qui mirum in modum juvat ad currendum velociter & perseveranter ad bravium. Is modus est unionis oculi interioris cum ipso Christo; quatenus ipse est bravium. Christus enim ut homo, currit ad bravium; & ut Deus, ipse est bravium; ipse enim *est verus Deus, & vita æterna*, teste Sancto Joanne:

(*Joan. 5.*) quod ipse quoque significavit, cum ait; *Ego sum via, & veritas, & vita.* (*Joan. 14.*) ipse enim ut veritas nos ducit, ut via per se adducit, ut vita ad se perducit. Nihil igitur utilius ad bravium obtinendum est, quam ab ipso bravio oculos nunquam deflectere, & cum Propheta dicere: *Oculi mei semper ad Dominum.* (*Psal. 24.*) Qui enim unum habet oculum cordis cum bravio, non videt nec audit quid circumstantes dicant, aut faciant, sive rideant sive irrideant: non curat aliorum iudicia, sive laudent sive vituperent: & cum Propheta dicit: *Factus sum sicut homo non audiens.* (*Psal. 37.*) & cum Apostolo: *Mihi pro minimo est, ut a vobis judicer, aut ab humano die.* (*1. Cor. 4.*) & præter ea quo magis propinquat, eo melius magnitudinem cognoscit bravii: quæ magnitudo vires addit, & facit ut homo, quamvis fatigatus & lassus, cursum non intermittat. Quicumque ergo ad cæleste bravium aspirat, a stadio mandatorum Domini non recedat

cedat; currat ardentem & perseveranter, & Christo per veram fidem & charitatem unitus, ab ipso bravio cordis oculum nunquam avertat.

C A P U T VIII.

De Corona.

Postremo nomen felicitatis æternæ corona justitiæ est; de qua corona sic loquitur Apostolus in eodem loco, ubi de bravio locutus est: *Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet; & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.* (1. Cor. 9.) Neque dubium esse potest, an hoc loco per agonem intelligatur cursus in stadio, ut sit eadem hæc similitudo cum superiore, an potius pugna & certamen, ut sit hæc similitudo a priore diversa. Siquidem intelligi per agonem, certamen & pugnam, & esse hanc similitudinem diversam a priore, demonstrant illa verba paulo inferius posita: *Ego igitur sic curro non*
Z 2
quasi

quasi in incertum, sic pugno non quasi aerem verberans; & illa in posteriore ad Timotheum: Bonum certamen certavi, cursum consummavi; fidem servavi: in reliquo reposita est mihi corona justitiæ. (2. Tim. 4.) Nam in utroque loco Beatus Paulus distinguit cursum a pugna, & in una similitudine utitur nomine bravii, in altera nomine coronæ; quæ sunt nomina satis aperte distincta.

Porro coronæ nomine significatur æterna felicitas, quæ apud Apostolum Paulum ad Timotheum (2. Tim. 4.) dicitur *corona justitiæ*, quia redditur tanquam merces operibus justis. Apud Sanctum Jacobum (Jac. 1.) dicitur *corona vitæ*, quia continet vitam sempiternam. Apud S. Petrum *corona gloriæ immarcescibilis*, (1. Petr. 5.) quia complectitur decus & splendorem honoris æterni. Denique apud Isaiam (Isa. 28.) dicitur Deus ipse futurus *corona gloriæ residuo populi sui*. Ex quo loco intelligimus, coronam, de qua B. Paulus loquitur, & quæ datur victoribus in
certa-

certamine, rem esse honorificentissimam & altissimam, & cum Deus ipse velit esse corona circumdans, ornans & glorificans capita residui populi sui, id est, paucorum illorum de populo suo, qui fortes in bello victoriam reportaverint. Nam, ut sæpe diximus ex testimoniis Scripturarum, *Multi sunt vocati pauci vero electi*: & tanto erit illustrior corona Sanctorum in die judicii, quanto paucioribus illa continget.

Videamus nunc, in quo agone certandum nobis sit, & quid nos facere oporteat, ut victoriam obtineamus. Et sane atrocissima pugna est, & periculosissima colluctatio, quam inituri sumus; præsertim si comparatur ad certamen in quo contendunt in terris homines in agone, pro corruptibili corona. Loquitur enim hoc loco Apostolus de ludicro certamine, quo in theatro pugnabant spectante populo, vel colluctatione, vel gestibus. Isti igitur agonistæ pugnant cum hominibus sibi similibus, & armis paribus, & pro corona vi-

tissima, & sub periculo irrisionis vel
 ignominiaë popularis. At Christiani
 homines pugnare debent cum hosti-
 bus, quos non vident, & a quibus
 ipsi videntur; & qui plurimi, & for-
 tissimi, & astutissimi sunt, & armis
 imparibus, & coram Deo & Angelis
 ejus, & pro corona vitæ æternæ,
 & sub periculo mortis perpetuæ, de-
 nique prælio non ludicro, sed verif-
 simo. (*Eph. 6.*) Antagonistæ enim
 nostri dæmones sunt, quos Scriptura
 nunc leones, (*Psal. 90.*) nunc dra-
 cones, nunc basiliscos appellat; &
 qui proditores habent in domibus
 nostris, concupiscentias videlicet car-
 nis, quæ sunt in corporibus nostris,
 & militant contra animas nostras pro
 adversariis, ut S. Petrus docet, cum
 ait: *Obsecro vos tanquam advenas &*
peregrinos, abstinere vos a carnalibus
desideriis, quæ militant adversus ani-
mam (*1. Petr. 3.*) Adde, quod mi-
 ferrimum est, pugnam istam eodem
 fieri tempore, quo & cursus in sta-
 dio. Ideo enim Apostolus hæc duo
 conjunxit, ut intelligeremus, cur-
 ren-

rentes ad bravium toto cursu impediri ab antagonistis, & oportere eos, simul & pedibus currere, & manibus depugnare. O si Christiani ista cogitarent, & statum suum intelligerent! profecto non tam facile tempus tererent in nugis temporalibus, in jocis, in ludis, in comestationibus, in augendis pecuniis, in aucupandis honoribus, quasi summa rei esset in tuto; sed audirent Apostolum clamantem: *Accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, induti lorica[m] justitiæ. in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite & gladium Spiritus, quod est verbum Dei: per omnem orationem & obsecrationem, orantes omni tempore in Spiritu, & in ipso vigilantes in omni instantia. (Ephes. 6.)* Deus bone, qualis est hæc exhortatio! quam plena terroris! quam vehemens! præsertim si quis ponderet illa, *per omnem orationem, in omni tempore, in omni instantia.* Et tamen plerique nostrum ita se gerunt,

ac si neque currendum nobis esset in stadio, neque pugnandum in agone.

At quid quæso, nobis agendum est, ut in hoc terribili agone victoriam de hostibus referamus? Paucis verbis hoc ipsum declarat Apostolus, cum ait: *Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant; nos autem incorruptam.* (1. Cor. 9.) Quorum verborum hæc sententia est, Athletæ illi, ut corruptibilem coronam accipiant, ab iis omnibus se abstinent, quæ corpus debilitare, & ineptum ad pugnam illam ludicram reddere possunt, a nimio cibo & potu, a congressu cum uxoribus, a negotiis domesticis, ab aliis rebus omnibus, alioqui jucundis vel utilibus, quæ victoriam in pugna impedire vel retardare possunt. Nos igitur, qui pro corona incorruptibili, in vero certamine defudamus, multo magis abstinere debemus ab omnibus, quæ animam debilitare, atque ineptam ad pugnam

nam istam feriam, & simul ad cursum in stadio facere possunt. Et quæ sunt, quæ animam debilitant? Illa ipsa quæ corpus robustum reddunt, multus cibus, multus somnus, crebra deambulatio, hilaritas, jucunditas, cantus, sonus, lusus, aucupium, venatio, non multum legere, parum orare, nihil meditari, non lugere peccata, non facere fructus dignos pœnitentiæ. Ab his abstinere debet, qui animam vult esse robustam & idoneam ad currendum in stadio, & pugnandum in agone: *Attendite vobis, Dominus ait, ne forte graventur corda vestra in crapula & ebrietate, & curis hujus vitæ, & superveniat in vos repentina dies illa. (Luc. 21.)* Contra vero cibus animæ, qui illam robustam reddit, jejunium est: refectio & refocillatio animæ, oratio est; somnus animæ salutaris, contemplatio est; purgatio ab humoribus noxiis, confessio peccatorum est; gaudium & deliciæ animæ, lachrymæ sunt; triumphus animæ, crucifixio carnis & concu-

piscentiarum est. *Qui enim sunt Christi, inquit Apostolus, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis. (Luc. 21.) & hoc loco, Ego, inquit, sic pugno, non quasi aerem verberans; sed castigo corpus meum, & in servitutem redigo. ne forte, cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar. (1. Cor. 9.)* Ecce veram explanationem illorum verborum, *ab omnibus se abstinet, Ego, inquit, sic pugno, ut abstineam ab omnibus, quæ placent corpori, in quo sunt, qui pugnant pro hostibus meis, concupiscentiæ carnales videlicet: & castigando corpus meum jejuniis & vigiliis, aliisque carnis macerationibus, in servitutem redigo corpus meum, ut rebellare non possit ab imperio animæ, nec militare hostibus meis.*

Sed quem non timere, ac toto corpore contremiscere faciat illa verba, *ne forte, cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar?* Si vas electionis, & a Deo ipso creatus Apostolus, & raptus in tertium cælum, timuit

multo reprobus fieri, si corpus suum non castigasset, & in servitutem non redeisset: quis nostrum reprobationem non timebit, nisi carnem suam crucifigat cum vitiis & concupiscentiis? Hoc certe Apostolicum exemplum deberet omnes homines admonere, ut non audeant sperare victoriam & coronam, nisi serio ad cor redeant, & dignos poenitentiae fructus faciant, & spiritui carnem subicere modis omnibus satagant. Et admiranda prorsus est multorum stultitia & cordis caecitas, qui cum nihil horum faciant, sed contra potius non solum a rebus licitis, sed etiam ab illicitis non abstineant, tamen sic laeti ac securi vivant, ac si de salute & corona gloriae, promissionem a Deo certissimam haberent. Sed hoc est argumentum, ut saepe diximus, quod pauci sint, qui salvantur, & multi sint vocati, pauci vero electi. Quod miro modo confirmat S. Joannes Chrysostomus homil. 40. ad populum Antiochenum, in qua multas rationes reddit, cur
ex

ex multitudine Christianorum innumerabili pauci sint, qui salventur, ac de ipsa urbe Antiochena, quæ una erat ex majoribus totius orbis terrarum, sic loquitur: *Quot esse putatis in Civitate nostra, qui salvi fiant? infestum quidem est, quod dicturus sum: dicam tamen; Non possunt in tot millibus centum esse, qui salventur, quin & de his dubito. Quanta enim in juvenibus malitia, quantus in senibus torpor!* Videat Lector Homiliam totam, quæ gravissima & utilissima est.

Ad te igitur confugio, bone Domine, ego servus tuus, & filius ancillæ tuæ: concupisco toto desiderio animæ meæ bravium illud cæleste, & lucidissimam coronam, quam præparasti & promisisti diligentibus te. Cognosco magnitudinem agonis, & stadii longitudinem, experior imbecillitatem meam, & confiteor coram te, qui scrutaris renes & corda, modicam ac pene nullam virtutem meam: nec ignoro vires magnas, & rabiem crudelem invisibilium hostium

um

um meorum; qui concoquere non possunt, quod nos homunculi vocati simus ad gloriam illam magnam, unde superbia illos dejecit. Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte: adauge vires, ne deficiam in via: pugnet pro me gratia tua, ne quando dicat inimicus meus; Prævalui^r adversus eum. Quod autem pro me postulo, id ipsum postulo pro fratribus meis omnibus; sed potissimum pro iis, qui sunt a te in sublimitate constituti, sive Ecclesiasticis, sive sæcularibus: quorum tanto grandius est periculum, quanto functio excellentior; & tanto illustrior erit corona gloriæ, si recte fungantur munere suo, quanto gravior damnatio, si culpa ipsorum animæ pereant, quas redemisti pretioso sanguine tuo.

C A P U T IX.

Epilogus totius operis.

EXplicatis considerationibus duodecim de æterna felicitate Sanctorum, illam conclusionem colligi posse video, Sanctorum felicitatem rem esse tum in se maximam & eminentissimam, tum ab omnibus hominibus in primis expetendam & procurandam; sed viam ad illam inveniendam & obtinendam esse angustissimam & laboriosissimam, ut nisi quis apud se firmiter statuatur omnibus viribus suis conniti & contendere, rebus aliis omnibus prætermiſſis, nunquam per eam penetrare, & multo nimis ad optata gaudia pervenire possit. Ac ut breviter hoc totum sub oculos subjiciamus, placet omnes illas considerationes, & eorum præcipuas difficultates per modum epilogi breviter recensere.

Primum igitur consideravimus felicitatem æternam sub nomine Regni Dei: sed annexam illi vidimus.

dimus difficultatem maximam ex libro Dei, quia scriptum est; *Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.* (*Matt. II.*)

Deinde consideravimus eãdem felicitatem sub nomine Civitatis Dei, five cælestis Jerusalem: & ibi quoque animadvertimus difficultatem non modicam; quia non possunt esse cives Sanctorum, qui sunt cives mundi hujus: (*Eph. 2.*) & difficillimum est in mundo vivere, & de mundo non esse.

Tertio consideravimus eamdem felicitatem sub nomine Domus Dei, in qua mansiones multæ sunt: (*Matt. 7.*) & animadvertimus, portam ejus domus esse angustissimam, ut non sine magno labore penetrari possit.

Quarto consideravimus eundem beatitudinis locum sub nomine Paradisi; sed consideravimus simul, quam magno pretio non auri vel argenti, sed lachrymarum vel sanguinis emerit illum Dominus, & Martyres, & Confessores, atque a deo Sancti & Sanctæ omnes. *Oportuit.*

tuit enim pati Christum, & ita intrare in gloriam suam. (*Luc. 24.*)

Quinto consideravimus eandem felicitatem sub nomine Thesauri absconditi in agro: & simul advertimus, non potuisse obtineri ab eo, qui invenerat, nisi venditis omnibus, quæ habebat. (*Matt. 13.*)

Sexto consideravimus eandem sub nomine Margaritæ pretiosæ, pro qua etiam comparanda debuit emptor omnia bona sua distrahere, ut eam emere posset. (*Matt. 13.*)

Septimo consideravimus eandem sub nomine Denarii diurni: (*Matt. 20.*) qui non nisi laborantibus in vinea diligenter & assidue datus est.

Octavo consideravimus eandem sub nomine Gaudii Domini; ad quod ii soli admissi sunt, (*Matt. 25.*) qui magno labore & sollicitudine talenta sibi tradita multiplicaverunt, reliquis in exteriores tenebras amandatis.

Nono consideravimus eandem sub nomine Cœnæ magnæ: (*Luc. 14.*) &

vidimus ea cœna dignos non fuisse habitos, qui rebus temporalibus addicti erant.

Decimo consideravimus eandem sub nomine Nuptiarum Regiarum, (*Matt. 25.*) a quibus exclusi sunt omnes, qui somno dediti & inertiae, in operibus bonis & expectatione cœlestis Sponsi non assidue vigilarunt.

Undecimo consideravimus eandem sub nomine Bravii, (*1. Cor. 9.*) quod illi soli apprehenderunt, qui velociter & perseveranter non sine labore & sudore ad bravium in stadio cucurrerunt.

Duodecimo consideravimus eandem sub nomine Coronæ, (*1. Cor. 9.*) quam illi soli meruerunt, qui fortissime pugnando adversarium dejecerunt.

Itaque quocunque te veritas, & sub quocunque nomine cœlestem felicitatem consideres, invenies obtineri non posse, nisi totis viribus atque omni animi & corporis contentione defudes. Proinde qui volunt

beati esse, quod nemo nisi amens non velle potest, torporem omnem excutiant, atque ad serio laborandum, & bona omnia facienda, & mala omnia toleranda, tanto proposito præmio se accingant: & nulla omnino temporalia negotia huic magno & vere soli negotio anteponant, & semper in mente retineant verba illa Sanctorum Pauli & Barnabæ, quibus Christianos exhortabantur: *Per multas tribulationes oportet nos intrare in Regnum Dei. (Act. 14.)*

E I N I S.

I N D E X.

LIBRORUM

ET CAPITUM.

LIBER I.

DE REGNO DEI.

CAP. I.	<i>DE</i> amplitudine Regni Dei. - - -	pag. 1
II.	<i>De frequentia Regni Dei.</i>	7
III.	<i>De forma vere Monarchica Regni Dei.</i> - - -	14
IV.	<i>Quod omnes Beati sint Reges.</i>	18
V.	<i>De bonis Regni Dei.</i> -	27
VI.	<i>Quanti fiant apud homines Regna terrarum; & quanti fieri deberet Regnum cœlorum.</i> - - -	39
VII.	<i>Quæ sit prima semita ad Regnum Dei.</i> - - -	46
VIII.	<i>Secunda semita ad Regnum Dei.</i> - - -	51
IX.	<i>Tertia semita ad Regnum Dei.</i>	55
X.	<i>Quarta semita ad Regnum Dei.</i>	60

I N D E X

LIBER II.

DE CIVITATE DEI.

CAP. I.	<i>DE pulchritudine Civitatis Dei</i>	67
II.	<i>De concordia & pace Civitatis Dei.</i>	71
III.	<i>De libertate Civitatis Dei.</i>	75
IV.	<i>De situ & forma Civitatis Dei.</i>	82
V.	<i>De fundamentis & portis Civitatis Dei.</i>	86
VI.	<i>De muro & platea Civitatis Dei.</i>	94
VII.	<i>De templo Civitatis Dei.</i>	97
VIII.	<i>De cibo & potu Civitatis Dei.</i>	103
IX.	<i>De fundamento mystico Civitatis Dei.</i>	109
X.	<i>De porta mystica Civitatis Dei.</i>	114
XI.	<i>De lapidibus mysticis Civitatis Dei.</i>	119
XII.	<i>De fugienda Civitate mundi.</i>	129

LIBER III.

DE DOMO DEI.

CAP. I.	<i>Quod omnes Beati sint domestici & filii Dei.</i>	138
	II.	

II. De magnitudine & pulchritudine Domus Dei.	143
III. De triclinio Domus Dei.	148
IV. De cubiculis Domus Dei.	151
V. De aula Domus Dei.	158
VI. De prima parte portæ Domus Dei, quæ est fides.	162
VII. De spe, quæ est altera pars por- tæ Domus Dei.	169
VIII. De charitate, quæ est tertia pars portæ.	175
IX. De humilitate, quæ est quarta pars portæ.	180
X. Iterum de fide, quæ est prima pars portæ.	188
XI. Iterum de spe quæ est secunda pars portæ.	191
XII. Iterum de charitate, quæ est tertia pars portæ.	194
XIII. Iterum de humilitate, quæ est quarta pars portæ.	198
XIV. Necessarium esse ingressum portæ, quantumvis angustæ, si quis salvus esse velit.	201

I N D E X.

L I B E R IV.

DE PARADISO.

CAP. I.	<i>IN</i> cœlo esse vera gaudia.	205
II.	De gaudio intelligentiæ.	211
III.	De gaudio voluntatis.	219
IV.	De gaudio memoriæ.	224
V.	De gaudio oculorum.	229
VI.	De gaudio aurium.	233
VII.	De gaudio narium.	237
VIII.	De gaudio sensus gustandi & tangendi.	239
IX.	De comparatione gaudiorum terræ cum gaudiis cœli.	243
X.	De comparatione Paradisi terrestris cum cœlesti.	248
XI.	De comparatione bonorum mundi, & bonorum Paradisi terrestris simul, cum bonis Paradisi cœlestis solius.	254
XII.	De comparatione pretii Paradisi cum ipso Paradiso.	258

I N D E X.
L I B E R V.

DE NOMINIBUS PARABOLICIS.

CAP. I.	<i>D</i> E Thesauro abscondito in agro.	265
II.	<i>De Margarita pretiosâ.</i>	274
III.	<i>De Denario diurno.</i>	283
IV.	<i>De Talentis & Gaudio Domini.</i>	294
V.	<i>De Cœna magna.</i>	310
VI.	<i>De Nuptiis & Virginibus prudentibus & fatuis.</i>	322
VII.	<i>De Bravio.</i>	338
VIII.	<i>De Corona.</i>	349
IX.	<i>Epilogus.</i>	360

